

Metsähallituksen julkisten hallintotohtävien toimintakertomus 2005

Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien toimintakertomus 2005

Metsähallitus
Luontopalvelut
PL 94
01301 VANTAA

Kansi: Laidunniittyjä raivataan Kirkkonummen Kalvholmenissa, joka kuuluu Medvastö–Stormossenin Natura-alueeseen. Kuva: Tiina Kanerva

© Metsähallitus 2006

ISSN 1235-8983
ISBN 952-446-498-5 (nidottu)
ISBN 952-446-499-3 (pdf)

100 kpl

Edita Prima Oy, Helsinki 2006

1 Johdon katsaus	5
1.1 Lainsäädännön muutokset	5
1.2 Voimavarat	5
1.3 Tulohajaus ja omistajapoliittiset linjaukset	6
1.4 Toimintaympäristön muutokset ja toiminnan kehittämisen haasteet	7
2 Luontopalvelujen organisaatiouudistus	8
3 Toiminnan tuloksellisuus	9
3.1 Toiminnan vaikuttavuus	10
3.1.1 Metsähallituksen sisäinen yhteistyö	10
3.1.2 Kotimainen yhteistyö	10
3.1.3 Kansainvälinen yhteistyö	11
3.1.4 Hanketoiminta ja ulkopuolinen rahoitus	11
3.2 Tuotokset, laadunhallinta ja toiminnallinen tehokkuus.....	12
3.2.1 Luonnonsuojelu	12
3.2.1.1 Lajien suojelu	13
3.2.1.2 Luontotyyppien suojelu.....	18
3.2.1.3 Kulttuuriperinnön suojelu	23
3.2.2 Luonnon virkistyskäyttö.....	25
3.2.2.1 Kysyntä.....	26
3.2.2.2 Asiakastyytyväisyys	28
3.2.2.3 Palvelut ja niiden laatu	29
3.2.2.4 Tiedon hallinta.....	33
3.2.2.5 Palveluiden markkinointi ja jakelukanavien hallinta	34
3.2.2.6 Vaikuttavuus ja kestävyys.....	35
3.2.3 Alueiden hallinta	36
3.2.3.1 Luontopalvelujen hoidossa olevat alueet	37
3.2.3.2 Suojelualueiden maanhankinta.....	38
3.2.3.3 Suojelualuekiinteistöjen muodostus	39
3.2.3.4 Suojelualueiden perustamissäädökset	39
3.2.3.5 Suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelu	40
3.2.3.6 Maankäytön ohjaus	41
3.2.3.7 Vaikuttavuuden seuranta	42
3.2.4 Eräasiat	43
3.2.4.1 Säädosmuutokset ja eräasiain organisointi.....	43
3.2.4.2 Viranomaispäätökset ja valitukset.....	44
3.2.4.3 Erävalvonta.....	46
3.2.4.4 Uiton kalatalousveloitteet.....	46
3.2.5 Muut tehtävät.....	47
3.2.5.1 Metsäpuiden siemenhuollon ja uiton tehtävät.....	47
3.2.5.2 Kansainvälinen yhteistyö	47
3.3 Voimavarat ja maksullinen toiminta	49
3.3.1 Varainkäyttö	49
3.3.2. Työajan käyttö tehtäväalueittain	52
3.3.3. Maksullinen toiminta.....	54
3.3.4. Yhteisrahoitteinen toiminta	54
3.4 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen	55
3.4.1 Henkilöstön määrä ja rakenne	55

3.4.2 Työhyvinvointi	56
3.4.3 Osaaminen	57
4 Tilinpäätöslaskelmien analyysi	58
4.1 Tuloslaskelma.....	58
4.2. Tase	59
5 Toiminnan arvioinnit	60
5.1 Suojelualueiden hoidon tehokkuuden kansainvälinen arviointi.....	60
5.2 Biodiversiteettitoimintaohjelman vaikuttavuusarviointi	61
5.3 Metsähallituksen sisäinen tarkastus	62
5.4 Ympäristöjärjestelmä	62
5.5 Erillisarvioinnit.....	62

Liitteet

Liite 1	Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien tuloslaskelma ja tase
Liite 2	Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien tilinpäätöksen hyväksyminen ja allekirjoitukset
Liite 3	Brian Gilligan, Nigel Dudley, Antonio Fernandez de Tejada, Heikki Toivonen 2005: Management Effectiveness Evaluation of Finland´s Protected Areas. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 147. Osa 2: Yhteenveto suosituksista [käännös]

1 Johdon katsaus

Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät eli luontopalvelut saavutti vuonna 2005 sille asetetut tulostavoitteet. Tulokset olivat hyviä huolimatta siitä, että vuoden alussa voimaan tullut uusi lainsäädäntö aiheutti luontopalveluille runsaasti lisätöitä koskien viranomaistehtävien järjestämistä ja viranomaispäätösten antamista, uusien tehtävien hoitoa ja toiminnan uudelleenorganisointia lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Toimintaa vaikeutti se, että lain perustelut olivat osittain puutteelliset viime vaiheessa tulleiden merkittävien muutosten takia. Luontopalvelujen asema muotoutui vuoden aikana keskusteluissa ohjaavien ministeriöiden kanssa.

Luontopalvelut laati syksyllä sille uutena tehtävänä tulleen tuottavuusohjelman. Tulosalue aloitti myös viipymättä tuottavuuden ja palvelukyvyn parantamiseen tähtäävien toimien toteutuksen: luontopalvelujen aluejako ja organisaatio uudistettiin perusteellisesti ja koko tulosalueen toimintatavat yhtenäistettiin ja luotiin edellytykset tehokkaalle raportoinnille. Tukipalvelut siirtyivät 1.1. 2006 Metsähallituksen yhteisen palvelukeskuksen hoidettaviksi..

1.1 Lainsäädännön muutokset

Metsähallituksesta annetussa laissa määritellään yksityiskohtaisesti Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät, jotka kaikki hoidetaan luontopalveluissa erillään liiketoiminnoista. Ne rahoitetaan pääsääntöisesti valtion talousarviossa osoitetuilla varoilla ja niistä pidetään erillistä kirjanpitoa ja laaditaan erillinen tilinpäätös. Luontopalvelujen käytössä olevalle omaisuudelle on vahvistettu oma tase.

Metsähallitusta koskevan lain muututtua luontopalvelut hoiti 1.1.2005 alkaen kaikki Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät, joihin kuuluvat:

1. luonnonsuojelulaissa ja luonnonsuojelualueita koskevissa laeissa säädetyt luonnonsuojelutehtävät sekä luonnonsuojelualueiden hankinta
2. erämaailaissa, kalastuslaissa, kolttalaissa, maastoliikennelaissa, metsästyslaissa, oikeudesta yleisiin vesialueisiin annetussa laissa, pelastuslaissa, poronhoitolaissa, porotaulouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaissa ja ulkoilulaissa säädetyt tehtävät
3. luonto- ja retkeilypalvelujen tuottaminen
4. riista- ja kalataloudellisten hankkeiden toteuttaminen
5. erävalvonta
6. metsäpuiden siementen hankintaan ja varmuusvarastointiin liittyvät tehtävät sekä
7. vesilaissa säädetyt ja muut uittoon liittyvät tehtävät.

Metsähallitusta koskeva lainsäädäntöä täydennettiin vielä erillisellä erävalvontaa koskevalla lailla, joka astui voimaan vuoden 2006 alussa.

1.2 Voimavarat

Vuonna 2005 luontopalvelujen kokonaistyöpanos oli 579 henkilötyövuotta, josta vakinaisen henkilöstön osuus oli 58 % ja määräaikaisen 42 %. Työpanoksesta käytettiin lajien, luontotyyppien ja kulttuuriperinnön inventointiin, suojeluun, hoitoon ja seurantaan 22 %, luonnon virkistyskäyttötehtäviin 48 %, alueiden hallinnan tehtäviin 5 %, eräasioihin 6 % ja muihin tehtäviin (mm. kansainvälinen toiminta ja tukitehtävät) 19 %.

Syksyllä 2005 tehdyn Metsähallituksen henkilöstötutkimuksen tulosten mukaan henkilöstön kouluarvosana Metsähallitukselle työnantajana oli 8,1. Arviot työolosuhteista ja luonnonvarojen vastuullisesta käytöstä paranivat vuodesta 2003, sen sijaan tiedonkulussa oli edelleen parantamisen varaa ja ehkä osittain organisaatiouudistuksen vaiheesta johtuen tyytyväisyys oman tulosalueen toimintaan heikentyi hieman. Eri alueyksiköiden, tiimien ja henkilöstöryhmien välillä oli merkittäviä näkemuseroja.

Toimintaan käytettiin rahoitusta kaikkiaan 53,3 miljoonaa euroa, josta kulujen osuus oli 39,6 milj. euroa ja investointien 13,7 milj. euroa (maa- ja vesialuehankinnat 9,8 ja muut investoinnit 3,9 milj. euroa). Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen osuus varainkäytöstä oli 77 %. Muista ulkopuolisista rahoittajista tärkeimpiä olivat työministeriö (5,8 %), Euroopan unioni (3,5 %) ja sisäasiainministeriö (2,4 %, Kainuun kehittämisraha). Tulorahoituksen osuus varainkäytöstä oli 9,8 %.

Tulosalueen varainkäyttö lisääntyi merkittävästi vuoteen 2004 verrattuna (tuolloin 36,5 milj. euroa), mihin vaikutti lähinnä uuden Metsähallitus-lain myötä tapahtunut tehtävien laajentuminen, etenkin luonnonsuojelualueiden maanhankintaan, eräsioiden hoitoon sekä siemenhuollon ja uiton tehtäviin.

1.3 Tulohjaus ja omistajapoliittiset linjaukset

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ohjaavat ja valvovat luontopalvelujen toimintaa siten kuin virastojen ja laitosten ohjauksesta säädetään. Metsähallituksen hallitus ohjaa ja valvoo koko liikelaitoksen toimintaa huolehtien hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä siitä, että liikelaitos toimii eduskunnan ja muiden viranomaisten päätösten ja määräysten mukaisesti.

Tulohjausprosessia uudistettiin lainsäädännön muutoksen myötä. Maa- ja metsätalousministeriön julkisia hallintotehtäviä koskevaa tulohjausta vahvistettiin. Samalla ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön tulohjausta yhtenäistettiin.

Taluspoliittinen ministerivaliokunta käsitteli Metsähallitusta koskevia omistajapoliittisia linjauksia edellisen kerran helmikuussa 2001. Toimintaympäristössä tapahtuneiden merkittävien muutosten takia Metsähallituksessa käynnistettiin keväällä 2004 kehittämisstrategian tarkistaminen. Lisäksi vuoden 2005 alussa astui voimaan uusittu laki Metsähallituksesta, johon liittyen maa- ja metsätalousministeriö valmisteli yhdessä ympäristöministeriön ja valtiovarainministeriön kanssa uudet omistajapoliittiset linjaukset.

Luontopalvelut oli saavuttanut hyvin sille Metsähallituksen kehittämisstrategiassa 2001–2007 asetetut tavoitteet. Valtio oli keskittänyt maa- ja vesialueitaan Metsähallituksen hallintaan, tulosalueen tehtävät ja rahoitus olivat kasvaneet ja sen kansainvälistyminen oli edistynyt voimakkaasti. Myös luonnonsuojeluohjelmien toteutus oli edennyt suunnitellusti.

Taluspoliittinen ministerivaliokunta vahvisti Metsähallituksen omistajapoliittiset linjaukset 16.11.2005. Ministerivaliokunnan kannanoton mukaan:

- Metsähallitus parantaa tuottavuuttaan julkisten hallintotehtävien hoidossa tavoitteena päästä suurempaan tuottavuuden kasvuun kuin keskimäärin valtionhallinnossa.

- Metsähallitus seuraa hallinnassaan olevien suojelualueiden hoidon kustannuksia ja tehokkuutta sekä raportoi siitä tilinpäätöksen yhteydessä valtioneuvostolle.

Monipuolinen luonnonvarojen käytön ja luonnonsuojelun osaaminen on keskitetty samaan organisaatioon Metsähallitukseen, jolloin pystytään hyödyntämään synergiaetuja sekä sovittamaan yhteen ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden vaatimukset. Yhteiset tieto- ja suunnittelujärjestelmät helpottavat kokonaisuuden hallintaa ja tuovat mukanaan kustannussäästöjä. Omistajapoliittisten linjausten mukaan valtion maa- ja vesialueita on tarkoituksenmukaista hoitaa, käyttää ja hallinnoida pitkäjänteisesti yhtenä kokonaisuutena, joka koostuu liiketoiminnoista ja julkisista hallintotehtävistä.

1.4 Toimintaympäristön muutokset ja toiminnan kehittämisen haasteet

Metsähallituksen luontopalvelujen toimintaa linjaavat lähivuosina YK:n biodiversiteettisopimus (CBD), suojelualueiden hoidon kansainvälisen arvioinnin suositukset, Euroopan unionin luonto- ja lintudirektiivit ja EU:n luonnonsuojelua koskevat tavoitteet sekä valtioneuvoston periaatepäätökset Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmasta (METSO), luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisestä (VILMAT) sekä Itämeren suojelusta. Luontopalvelujen toimintaan vaikuttavat erityisesti ne vaatimukset, joita asetetaan Natura 2000 -verkoston suunnittelulle, hoidolle, käytölle ja seurannalle. CBD:n osapuolikokous hyväksyi v. 2004 suojelualueita koskevan työohjelman, joka edellyttää Suomelta ja EU:lta ripeitä toimia monimuotoisuuden häviämisen hidastamiseksi ja kattavan, hyvin hoidetun ja riittävästi resurssoidun suojelualuejärjestelmän aikaansaamiseksi vuoteen 2010 mennessä. Nämä tavoitteet sisältyvät myös kansalliseen biodiversiteettitoimintaohjelmaan vuosille 2006–2016.

Vuoden 2005 keväällä julkaistiin kattava suojelualueiden hoidon tehokkuuden kansainvälinen arviointi, joka oli lajissaan urauurtava maailmassa ja herätti laajaa kansainvälistä huomiota. Arvion mukaan Suomen luonnon suojelualueet ovat yleisesti hyvin hoidettuja ja saavuttavat yleensä niille asetetut luonnonsuojelulliset tavoitteet. Asiantuntijaryhmä teki lukuisia yksityiskohtaisia kehittämissuhteita. Arvioinnin tuloksia on käsitelty tarkemmin raportin luvussa 5 ”Toiminnan arvioinnit” ja niitä koskevassa liitteessä.

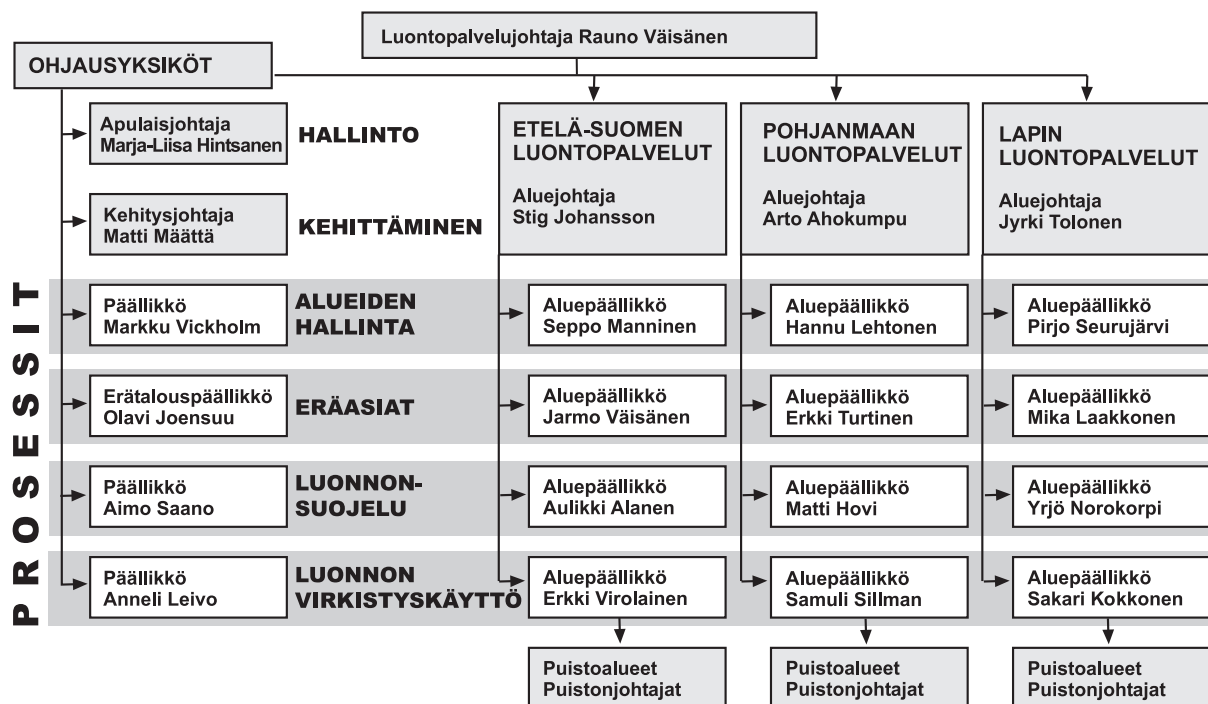
Luontopalvelujen lähivuosien suurimmat haasteet liittyvät suojelualuejärjestelmän kehittämiseen, toimintaympäristön muutoksiin ja alueiden hallinnan asianmukaiseen järjestämiseen:

- Etelä-Suomen suojelualueiden ekologiset ja kulttuuriset arvot tulee turvata ennallistamalla, luonnonhoitotoimin ja suojelualueiden kytkeytyneisyyttä parantamalla. Luonnonsuojelun perinteisten keinojen lisäksi voidaan käyttää hyväksi ns. ekosysteemilähestymistä, maisemansuojelun ja vapaaehtoisuuteen perustuvia metsiensuojelun keinoja sekä maatalouden ympäristötukia.
- Suojelualueiden aluetaloudellisen vaikuttavuuden kasvu on kyettävä osoittamaan. Samalla tulee valmistautua kasvaviin kävijämääriin.
- Luontopalvelujen tehtävien hoitaminen edellyttää riittäviä perustietovarantoja, joiden kokoaminen on kesken. Tällä hetkellä puuttuu mm. yhtenäinen luontotyyppitieto laajoilta Pohjois-Suomen alueilta, vedenalaista luontoa koskeva tieto merialueilta ja yhtenäinen perustieto toiminnan kannalta keskeisestä eliölajistosta. Tietoa tarvitaan mm. suunniteltaessa suojelualueiden käyttöä ja hoitoa. Ilman riittävää perustietoa ei voida myöskään varautua ilmaston muutokseen ja haitallisten vieraslajien vaikutuksiin.

- Luonnonsuojelualueiden säädösvalmistelu, kiinteistönmuodostus, hoidon- ja käytön suunnittelu ja rajojen merkintä sekä puistokohtainen raportointi on saatettava CBD:n suojelualueita koskevan työohjelman ja Natura 2000 –ohjelman edellyttämälle tasolle.

2 Luontopalvelujen organisaatiouudistus

Luontopalvelujen organisaatio uudistettiin perusteellisesti palvelukyvyn turvaamiseksi ja tuottavuuden parantamiseksi. Muutosta pohjustivat aiemmat kehittämissuunnitelmat ja sitä nopeutti tehtävien siirto luontopalveluille lainsäädännön muututtua. Uusia tehtäviä olivat mm. metsästystä ja kalastusta koskevat julkiset hallintotehtävät sekä metsäpuiden siementen hankinnan varmuusvarastointiin ja uittoon liittyvät. Metsästyksen ja kalastuksen julkisten hallintotehtävien hoitamiseksi perustettiin luontopalveluihin erätalouspäällikön virka, johon maa- ja metsätalousministeriö nimitti Olavi Joensuun 1.7.2005 alkaen. Erätalouspäällikkö ratkaisee metsästystä ja kalastusta koskevat lupa-asiat. Erätalouspäällikkö vahvistaa alueelliset kiintiöt metsästyksen ja kalastukseen ja voi siirtää metsästys- ja kalastusluvan myöntämistä koskevan päätösvallan Metsähallituksen toimihenkilölle tai ulkopuoliselle yhteisölle.

Kuva 1. Luontopalvelujen prosessit ja toimintatapa 1.1.2006

Luontopalvelujohtaja vastaa luontopalvelujen johtamisesta, toiminnasta ja organisoinnista. Osana luontopalvelujen tuottavuusohjelman toteutusta tulosalue organisoitiin perusteellisesti uudelleen. Alueyksiköiden lukumäärä väheni kuudesta kolmeen siten, että lokakuusta alkaen alueyksikköinä toimivat Etelä-Suomen, Pohjanmaan ja Lapin luontopalvelut. Luontopalvelujen neljän ydinprosessin (luonnonsuojelu, luonnon virkistyskäyttö, alueiden hallinta, eräasiat) roolit selkiytettiin ja niiden tehtävät kuvattiin. Luontopalvelualueiden organisaatiot ja toimintarakenteet yhtenäistettiin ja uudistettiin vastaamaan prosessimallia (kuva 1).

Lisäksi uudistuksessa

- Yhtenäistettiin prosessiohjauksen kannalta keskeiset rakenteet ja toiminta.
- Järjestettiin luontopalvelujen tukipalvelut uudelleen siten, että niihin liittyvät operatiiviset tehtävät ostetaan v. 2006 alusta alkaen Metsähallituksen palvelukeskukselta.
- Lakkautettiin tulosalueen keskusyksikkö ja siirrettiin sen operatiiviset tehtävät alueyksiköihin ja strategiset tehtävät suppeisiin ja osittain alueellistettuihin strategisiin ohjausyksiköihin. Ohjausyksiköitä on yksi kutakin ydinprosessia varten sekä yksi hallintotehtäviä ja yksi kehittämistä ja projektinhallintaa varten.
- Keskitettiin Metsähallituksen eräasiat luontopalveluihin vuoden 2006 alusta alkaen.

Organisaatiouudistuksella parannetaan monin tavoin tuottavuutta:

1. Luontopalvelujen toimintaa yhdenmukaistetaan koko maassa ja kustannussäästöjä mahdollistavia parhaita käytäntöjä otetaan käyttöön.
2. Yleishallintoa, hankintoja ja tukipalveluja tehostetaan.
3. Palvelukeskusmallia ja ulkoistamista käytetään hyväksi.
4. Tehtäviä priorisoidaan ja karsitaan, tehtäväkuvia yhtenäistetään ja urakiertoa tehostetaan.
5. Voimavarojen yhteiskäyttöä lisätään ja erikoistumismahdollisuudet käytetään hyväksi.
6. Sijais- ja varahenkilöjärjestelmää parannetaan ja riskienhallintaa tehostetaan.
7. Voimavaroja kohdennetaan uusiin, välttämättömiin tehtäviin.
8. Projektien hallintaa yhdenmukaistetaan ja tehostetaan.
9. Luontopalvelujen hankesalkun kokonaishallintaa kehitetään ja ulkopuolista rahoitusta pyritään monipuolistamaan ja lisäämään.
10. Operatiivista työtä ja eräitä valtakunnallisia vastuita siirretään alueyksiköihin.
11. Luodaan edellytyksiä toimialakohtaisille uudelleenjärjestelyille ja kehitetään toimivia malleja valtionhallinnon tuottavuuden parantamiseksi.
12. Tulosalueen prosesseja vahvistetaan kehittämistyön tehostamiseksi.

Uudistus varmisti toimintatavan, jota lakimuutokset edellyttävät: julkiset hallintotehtävät ja liiketoiminta on selkeästi eriytetty. Matkailun painopistealueita on kehitettävä kysynnän pohjalta ja tuettava työllisyyttä sekä aluetaloutta. Uudistus tukee tätä tavoitetta ja selkeyttää alueyksiköiden vastuita. Kansainvälisen arvioinnin suositukset toiminnan yhdenmukaistamisesta otettiin uudistuksessa huomioon.

3 Toiminnan tuloksellisuus

Luontopalvelut saavutti hyvin sille asetetut tavoitteet vuonna 2005. METSO-ohjelmaan sisältyneet metsien ja soiden ennallistamistavoitteet ylitettiin selvästi. Luontopalvelujen ylläpitämien yleisökohteiden kävijämäärät kasvoivat ja Luontoon.fi-verkkopalvelun suosio kaksinkertaistui edelliseen vuoteen verrattuna.

Luontopalvelujen toiminnan tuloksellisuutta on seuraavassa käsitelty prosesseittain. Myös eduskunnan, ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön asettamien tulostavoitteiden toteutumista on tarkasteltu kunkin prosessin yhteydessä.

3.1 Toiminnan vaikuttavuus

Luontopalvelut on palveluyritysmäinen julkishallinnon toimija liikelaitoksen sisällä. Sillä on sekä laajoja asiantuntijatehtäviä että käytännönläheisiä luontoon ja luonnonvarojen suojeluun, hoitoon ja käyttöön liittyviä tehtäviä. Toiminnan vaikutukset syntyvät erityisesti alue-, luontotyyppi- ja lajikohtaisten suojelu- ja hoitotoimien sekä virkistys- ja matkailukäyttöä palvelevan rakentamisen ja opastuksen avulla. Toiminta perustuu parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon, hoitoa ja käyttöä koskeviin suunnitelmiin, toiminnan järjestelmällisiin arviointeihin sekä menetelmien ja palvelujen jatkuvaan kehittämiseen. Toimintatapana on vahva kotimainen ja kansainvälinen verkostoituminen ja yhteistyö.

3.1.1 Metsähallituksen sisäinen yhteistyö

Metsähallituksen sisäinen yhteistyö sujui vakiintuneen saumattomasti. Luontopalvelut osallistui aktiivisesti Metsähallituksen luonnonvarasuunnitteluun edistäen erityisesti niiden tavoitteiden huomioimista, jotka edistävät luonnonsuojelua ja luonnon virkistyskäyttöä. Lisäksi luontopalvelut osallistui asiantuntijana Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelua koskevaan metsätalouden tulosalueen ja ympäristöjärjestöjen ns. dialogiprosessiin, jonka seurauksena päätettiin jättää luonnonsuojelullisesti merkittäviä metsäalueita hakkuiden ulkopuolelle. Metsätalouden ja luontopalvelujen yhteistyönä päivitettiin Joroinen–Jäppilä-alueella Kivimäensalon alue-ekologinen suunnitelma. Sen avulla halutaan varmistaa haapajatkumon ja siitä riippuvaisen, arvokkaan lajiston säilyminen alueella.

Luontopalvelut hankki ostopalveluina liiketoiminnan tulosalueiden erityisosaamista yhteensä lähes 60 henkilötyövuotta (htv):

- metsätalous: luonnonsuojelualueiden ennallistamiseen liittyvä metsurityö 19,5 htv (ennallistaminen työllisti merkittävästi muutoin kausittaisten lomautusten uhkaamia metsureita)
- Laatumaa: luonnonsuojelualueiden maanhankinta: 14, 2 htv
- Villi Pohjola: metsästys-, kalastus- ja maastoliikennelupien myynti ja markkinointi 6,5 htv
- metsätalous: metsästys- ja kalastusasioiden hoito 16,5 htv (siirtyvät luontopalvelujen eräasiain prosessiin vuonna 2006)
- konsernipalvelut: lakiasioihin, maankäyttö- ja kiinteistötiedon hallintaan, karttatuotantoon, talous- ja henkilöhallintoon sekä IT- ja tietopalveluasioiden hoitoon liittyvää työpanosta.

3.1.2 Kotimainen yhteistyö

Yhteistyötä eri toimijoiden kanssa pyrittiin lisäämään edelleen kotimaassa ja kansainvälisesti. Kotimaassa yhteistyötä kehitettiin erityisesti matkailuyrittäjien kanssa yhteistyösopimukseen pohjautuen. Aluetasolla yhteistyö oli vilkasta mm. EU-rahoitteisten hankkeiden ansiosta. Pohjois- ja Itä-Suomessa yhteistyö työministeriön alaisen hallinnon kanssa oli tuloksellista ja käytännössä toiminnan kehittämisen keskeinen edellytys. Etelä-Suomessa yhteistyö Rikosseuraamusviraston (RISE) kanssa on tuottanut vangeille mielekkäitä työpaikkoja suojelualueiden hoidossa. Vankityöpanos Nuuksion kansallispuistossa oli Aulangon luonnonsuojelualueella edellisen vuoden tasolla (1 htv), mutta kasvoi voimakkaasti Nuuksion kansallispuistossa ja

sen lähialueille (2004: 4,5 htv; 2005: 18 htv). Ilman vankityötä Nuuksion kansallispuistoa ei pystyttäisi nykyrahoituksella hoitamaan.

Yhteistyö tutkimuslaitosten kanssa oli entiseen tapaan tiivistä kahdenvälisiin sopimuksiin perustuen. Metsäntutkimuslaitoksen yhteistyösopimus uudistettiin. Toiminta Geologian tutkimuslaitoksen kanssa lisääntyi vuonna 2003 solmitun yhteistyösopimuksen kautta merkittävästi. Aiheina olivat geodiversiteetin selvittäminen ja siitä kertominen yleisölle sekä kahden maailmanperintökohteen valmistelu.

Suojelualueet ovat luontomatkailun keskeinen houkutus tekijä. Lisäksi ne ovat alue-
taloudellisesti ja paikallisesti tärkeitä. Metsähallituksen virkistyskäytön ja luontomatkailun painopistealueiden kokonaisluontomatkailutulo vuonna 2003 oli noin 480 miljoonaa euroa. Kokonaisluontomatkailutulon ennustetaan vuonna 2010 kasvavan noin 775 miljoonaa euroon. Aluetaloudelliset vaikutukset ovat merkittävimpiä Lapissa, Koillismaalla ja Kainuussa.

3.1.3 Kansainvälinen yhteistyö

Luontopalvelut toimi aktiivisesti lähialueilla yhteistyössä Venäjän, Baltian maiden ja Pohjoismaiden kanssa Erityisesti yhteistyö Ruotsin ja Norjan kanssa edistyi aiempaan nähden, osittain luontopalvelujen perustaman ja johtaman Euroopan suojelualueliiton (EUROPARC) Pohjolan–Baltian osaston ansiosta.

Luontopalvelujen edustajat olivat aktiivisesti mukana kansainvälisten järjestöjen toiminnassa (mm. IUCN, EUROPARC, HELCOM, Maailman metsästysjärjestö C.I.C.). Luontopalvelut osallistui myös suojelualuehallintojen johtajiston kansainväliseen yhteistyöhön (World Protected Area Leadership Forum). Suojelualueiden hoidon tehokkuuden arviointeja ja niihin liittyvien menetelmien kehittämistä pyritään edistämään osana CBD:n suojelualueityöohjelman toteutusta. Luontopalvelujen edustaja osallistui myös ensimmäiseen maailmanlaajuiseen meriensuojelualueita koskevaan kokoukseen Australiassa. Kokous oli erityisen tärkeä CBD:n meriohjelman toteuttamiseksi ja yhtenäisten inventointi- ja suunnittelumenetelmien kehittämiseksi. Etelä-Korean luonnonsuojelualuehallinnon ja Metsähallituksen luontopalvelujen kesken solmittiin korealaisten aloitteesta yhteistyösopimus. Metsähallituksen bilateraalista yhteistyötä sekä Kiinan Hunanin maakunnan että Namibian metsä- ja ympäristöhallintojen kanssa jatkettiin.

3.1.4 Hanketoiminta ja ulkopuolinen rahoitus

Luontopalvelujen toimintatavassa projektityön merkitys on jatkuvasti kasvanut. Hankkeet on nähty tehokkaaksi tavaksi toteuttaa yksittäisiä kehittämis- ja investointikokonaisuuksia. Ministeriöiden perusrahoituksen lisäksi hankitun rahoituksen osuus ja merkitys on jatkuvasti kasvanut. Ulkopuolista rahoitusta käytettiin vuonna 2005 hieman yli 7 miljoonaa euroa. Merkittävimmät rahoittajat olivat EU:n Life- ja EAKR-ohjelmat (Tavoite 2 ja Interreg), TE-keskusten työvoimaosastot sekä Kainuun maakunta. Hankkeiden kesto on yleensä useita vuosia. Vuoden 2006 alussa luontopalvelujen hankesalkun kokonaisarvo oli noin 15 miljoonaa euroa.

Hanketoiminnan osaaminen on lisääntynyt koulutuksen ja saatujen kokemusten kautta. Organisaatiouudistuksessa perustettiin kehittämisen ohjausyksikkö. Sen päätehtäväksi tuli

luontopalvelujen hankesalkun hallinta ja ulkopuolisen rahoituksen määrän ja vaikuttavuuden lisääminen.

Toiminnan laajuutta ja vaikuttavuutta on pystytty lisäämään merkittävästi hankerahoituksella. Esimerkiksi metsien, soiden ja kosteikkojen ennallistamista ja seurantaa sekä jokihelmisimpukan kannan inventointeja tehdään Life-rahoin. Työohjelma- ja rakennerahastovaroin tehdään ja varustetaan luontokeskuksia sekä retkeilyn rakenteita. Interreg IIIA -rahoituksella on lähi-alueyhteistyön perusrahoitus pystytty kymmenkertaistamaan ja lisäämään tietämystä norpista, valkoselkätikoista ja liito-oravista molemmin puolin itärajaa sekä tukemaan venäläisiä suoje-lualueita. Interreg IIIB -rahoituksella on lisätty yhteistyötä Itämeren ja kosteikkojen suojele-miseksi.

Hankeyhteistyö perustuu kumppanuuksiin, jotka kasvattavat kotimaisia ja kansainvälisiä ver-kostoja. Pääsemme vaikuttamaan meitä koskeviin päätöksiin ja keskinäinen luottamus lisään-tyy. Luontopalvelujen aluetaloudellinen vaikuttavuus kasvaa näin varsinkin syrjäalueilla.

Metsähallitus osallistui Liettuan luonnonsuojeluhallinnon kehittämishankkeeseen (Europe Aid /114746/D/SV/LT ”Institutional Strengthening and Modernization of State Protected Areas Service Administrations”), jonka keskeisimpänä tavoitteena on vahvistaa suojelualueiden hoi-dosta vastaavien organisaatioiden kykyä toimia kansainvälisten sopimusten, erityisesti Euroo-pan unionin luonto- ja lintudirektiivin vaatimusten mukaisesti. Hankkeessa on monipuolisesti analysoitu toiminnan nykytilaa ja haasteita tekemällä suojelualueiden hoidon tehokkuusar-viointi Suomessa saatuja kokemuksia hyödyntäen. Tulosten pohjalta on laadittu hallinnon ke-hittämisohjelma sekä koulutettu puistojen henkilökuntaa. Hanke on luonut hyvän perustan sy-vennemmälle yhteistyölle Metsähallituksen ja Liettuan luonnonsuojelunviraston (State Service for Protected Areas) välille.

3.2 Tuotokset, laadunhallinta ja toiminnallinen tehokkuus

3.2.1 Luonnonsuojelu

Luonnonsuojelutehtävien hoidon tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden ja kulttuuri-arvojen suojelu perustuen parhaaseen saatavilla olevaan tietoon. Suojelualueverkosto ja ensi-sijaisesti sen luonto ja kulttuuriympäristöt ovat toiminnan pääkohde. Vuonna 2005 luonnon-suojeluprosessin toiminta kiteytettiin kolmeen ydintoimintoon: lajien, luontotyyppien ja kult-tuuriperinnön suojeluun.

Luontopalvelujen strategisena tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden vähenemisen py-säyttäminen Metsähallituksen alueilla vuoteen 2010 mennessä ja lajien ja luontotyyppien suo-tuisan suojelutason turvaaminen alueillaan. Luontopalvelut kantaa laajenevan vastuun koko Suomen eläin- ja kasvilajien sekä vesiluonnon ja kulttuuriperinnön suojelusta. Valtion luon-nonsuojelualueiden hallinnoijana ja hoitajana luontopalvelut vastaa luonnonsuojelu-, erämaa- ja muiden erityisalueiden inventoinneista, suunnittelusta, hoidosta ja seurannasta.

Vuonna 2005 jatkettiin yhteistyön kehittämistä ja ylläpitämistä ulkoisten sidosryhmien kans-sa. Hankeyhteistyötä kehitettiin nojautuen puitesopimuksiin Metsäntutkimuslaitoksen, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen, Geologian tutkimuskeskuksen ja Museoviraston kanssa. Asiantuntijayhteistyö jatkui laajana Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Yhteistyötä lajien ja

luontotyyppien suojelun tutkijoiden ja luontopalvelujen asiantuntijoiden välillä kehitettiin Helsingin yliopiston Luonnonvarojen kestävä käytön (LUOVA) -tutkijakoulun kanssa. Joensuun yliopiston kanssa tehtiin yhteistyötä metsien ennallistamista, saimaannorppaa, kalliosinisiipeä ja aluetaloudellista vaikuttavuutta koskevissa tutkimuksissa. Jyväskylän yliopiston kanssa jatkettiin tiivistä yhteistyötä metsien ja soiden ennallistamiseen liittyen. Metsäntutkimuslaitoksen kanssa aloitettiin hanke, jonka avulla ennallistamisen kustannustehokkuutta voidaan parantaa. Luontopalvelujen tieteellinen neuvottelukunta jatkoi luonnonsuojelututkimuksen yhteistyöryhmänä.

***Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:
Metsähallitus jatkaa tutkimusyhteistyöhankkeita RKTL:n ja Metlan kanssa.***

Metsähallituksella oli 2005 RKTL:n kanssa 15 yhteishanketta kalataloudesta ja vesiensuojelusta, mm. alkuperäisten lohikalakantojen palauttamisesta, jokihelmisimpukan esiintymisestä ja populaatioiden tilasta ja kalastuksen merkityksestä koltta-alueella. Riistataloudesta ja eläinlajien suojelusta oli käynnissä 15 hanketta, mm. ruokinnan vaikutuksesta karhun käyttäytymiseen; hankkeita harmaahylkeestä, saimaannorpasta ja laatokannorpasta; naali- ja kettututkimus Tunturi-Lapissa sekä monivuotinen hanke metson soitimien elinkelpoisuudesta ja metsällisistä vaatimuksista. Porotaloushankkeita oli kaksi, laidunnuksesta ja vasakuolleisuudesta.

Metsähallitus aloitti yhteistyön Metlan kanssa uudessa tutkimushankkeessa "Kustannustehokas ennallistaminen". Metsähallituksen edustajat osallistuivat Metlan tutkimusmetsien käytön tehostamista selvittäneen työryhmän työhön. Kesäkuussa järjestettiin yhteistyöretkeily Evolle. Metsähallituksen edustaja oli mukana "Metsien monimuotoisuuden turvaamisen keinot ja yhteiskunnalliset vaikutukset" -tutkimushankkeen ohjausryhmässä.

3.2.1.1 Lajien suojelu

Lajeja ja niiden esiintymiä suojeltiin ja seurattiin tekemällä lajistoselvityksiä ja yksittäisten lajien esiintymäselvityksiä, parantamalla hoitotoimenpiteiden suunnittelua, lisäämällä hoito- ja seurantaohjeistusta, tekemällä lajiesiintymien hoitotoimia sekä tiivistämällä yhteistyötä ympäristöhallinnon eliötyöryhmien ja tutkimuslaitosten kanssa. Seuranta parannettiin tarkastamalla ja kokoamalla erityisesti suojeltavien sekä uhanalaisten ja luontodirektiivin lajien esiintymätietoja ja tallentamalla ne Hertta Eliölajit -tietojärjestelmään. Joillekin lajeille laadittiin erillinen suojelu- tai seurantasuunnitelma. Lajien suojeluun käytettiin luontopalveluissa vuonna 2005 lähes 30 henkilötyövuotta. Vapaaehtoisten työntekijöiden lukumäärä lisääntyi lajiseurannoissa, mutta työpanoksen kokonaismäärä pysyi vuoden 2004 tasolla.

Luontopalvelut vastasi useiden uhanalaisten lajien valtakunnallisen suojelun edistämisestä ja seurannan järjestämisestä. Metsähallituksen valtakunnallisella vastuulla oli neljä lintu-, kaksi nisäkäs- ja 19 putkilokasvilajia. Näistä merkittävimpiä olivat maakotka ja eräät muut petolinnut sekä valkoselkätikka ja saimaannorppa.

Maakotkan suojelu jatkui menestyksekkäästi ja pesivä kanta kasvoi edelleen hiukan. Vuonna 2005 saatiin 104 onnistuneesta pesinnästä poikastuotoksi 122 isoksi ehtinyttä poikasta. Pesiviä tai pesimistä yrittäviä pareja oli tarkastusten perusteella 292. Valtio maksaa korvaukset poronhoidolle luontopalvelujen tekemien reviiritarkastusten perusteella. Saimaannorpan kanta pysyi jotakuinkin ennallaan, ehkä hiukan vahvistuen. Laji on edelleen erittäin uhanalainen ja altis häiriövaikutuksille. Kanta-arvio, noin 280 yksilöä, perustuu vuosittain tehtävään pesä-

paikkojen ja kuolleisuuden seurantaan. Valkoselkätikan pesiväksi kannaksi 2005 arvioitiin 60–65 paria, mikä on enemmän kuin koskaan aiemmin. Luontopalvelut teki tiiviistä yhteistyötä vapaaehtoisten harrastajien kanssa erityisesti edellä mainittujen lajien suojelussa.

Taulukko 1. Eräiden eläinlajien seurantatyön vertailutietoja vuosilta 2003–2005.

Tunnuslukuja päätoiminnoista	2003	2004	2005
Lajien suojelu ja seuranta	toteuma kpl	toteuma kpl	toteuma kpl
Saimaannorpan pesäpaikkojen seuranta	-	439	450
Maakotkan reviirien seuranta	390	400	415
Valkoselkätikkakohteiden tarkastus	120	150	178
Muuttohaukkareviirien seuranta	223	236	261
Tunturihaukkakohteiden seuranta	66	75	75
Merikotkareviirien seuranta (Pohjois-Suomi)	40	48	47
Naalin pesäpaikkojen seuranta	noin 200	200	200

Luontopalvelujen valtakunnallisella vastuulla olevien kasvilajien kasvupaikkojen kartoituksia, tarkistuksia tai seurantoja tehtiin 85 paikalla. Muiden luontodirektiivin kasvilajien kasvupaikkoja tarkistettiin lähes 240. Tikankontti–Lettorikko–Life-projekti päättyi keväällä 2005. Siinä tarkistettiin lähes kaikki Natura-alueilla olevat kohdelajien esiintymät sekä ennallistettiin ja hoidettiin lajeille tärkeitä kasvupaikkoja. Kaikkiaan inventoitiin lähes 1 100 kasvupaikkaa, joista 450 löydettiin uusina hankkeen yhteydessä. ”Lettorikon tila Suomessa” –raportti julkaistiin ja vastaava raportti tikankontista julkaistaan alkuvuonna 2006.

Vuonna 2005 panostettiin edelleen pohjatiedon kokoamiseen uhanalaisista ja luontodirektiivin lajeista. Metsähallituksen työntekijät lisäsivät Hertta Eliölajit -järjestelmään lähes 3 300 em. lajien havaintopaikkaa, mikä on yli 60 % kaikista vuonna 2005 järjestelmään lisätyistä paikoista. Vastaavasti havaintoja lisättiin noin 4 500, yli 50 % lisätyistä havainnoista. Lähes kaikki erityisesti suojeltavien putkilo- ja itiökasvien sekä sienten tiedot saatiin tallennettua vuoden loppuun mennessä. Koottujen tietojen perusteella suunnitellaan ja toteutetaan tarvittavia suojelutoimia.

Metsähallituksen mailla oli vuoden 2005 lopussa 2 040 erityisesti suojeltavan lajin ja lähes 12 000 muun uhanalaisen tai luontodirektiivin liitteiden II tai IV lajin esiintymää (pl. saimaannorppa, maakotka ja valkoselkätikka) eli yhteensä noin 14 000 esiintymää. 1.1.2006 luonnonsuojeluasetuksen mukaiset vastaavat luvut ovat noin 1 720 ja 9 860.

Luonnonsuojelualueilla tehtiin lisäksi lajistoselvityksiä hoito- ja ennallistamistoimenpiteiden ja hoito- ja käyttösuunnitelmien pohjatiedoiksi. Linnustoa seurattiin linjalaskennoin useilla kohteilla. Vieraslajitietoja kasveista koottiin suojelualueiden luontotyypin inventoinnin yhteydessä. Ylä-Lapissa naalin pesäalueilta hävitettiin yli 140 kettua ja Saaristomeren alueella hävitettiin minkkejä linnustolle tärkeitä pesimäalueilta.

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Metsähallitus edistää sen vastuulle osoitettujen uhanalaisten eläin- ja kasvilajien valtakunnallista suojelua ja järjestää niiden seurannan sekä osallistuu EU:n luontodirektiivin liitteissä lueteltujen kasvilajien seurantaan.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus vastaa maakotkan, muuttohaukan, tunturihaukan ja naalin kantojen valtakunnallisesta seurannasta, merikotkakannan seurannasta Oulun ja Lapin lääneissä, kiljuhanhen pesimäympäristöjen seurannasta sekä saimaannorpan ja valkoselkätikan valtakunnallisesta seurannasta ja hoidosta. Metsähallitus jatkaa raakkuinventointeja alueillaan.

Maakotkan pesätarkastuksia tehtiin 415 reviirollä, joista 292 todettiin asutuiksi. Onnistuneita pesintöjä oli 104 ja niissä 122 rengastusikäistä poikasta. Onnistuneiden pesintöjen ja poikasten määrä oli selvästi muutamaa aiempaa vuotta heikompi. Syynä heikkoon pesintätulokseen olivat talven ja kevään sääolot, myös ravintotilanne heikkeni kanalintujen vähenemisen myötä. Uusia maakotkareviirejä löytyi 16 ja vanhoilta reviiireiltä 23 uutta pesää. Rekisterissä oli 416 reviiiriä, joista asuttuna viimeisen viiden vuoden aikana on ollut noin 370 reviiiriä.

Muuttohaukan pesätarkastuksissa tarkastettiin 261 reviiiriä, joista 127:llä todettiin ainakin kaivetun pesäkuoppaa. Lisäksi todettiin 36 muuta reviiiriä, joilla havaittiin emolintu tai -linnut. Onnistuneita pesintöjä todettiin 115 ja niissä 268 poikasta. Tulos on aiempien vuosien tasolla. Lähes kolmenkymmenen vuoden jälkeen todettiin ensimmäinen lajin pesintä Keski-Pohjanmaalla ja lisäksi Etelä- tai Keski-Pohjanmaalta on pesimäaikalaisia havaintoja kahdelta muulta suolta. Uusia reviiirejä löydettiin 17 ja vanhoilta reviiireiltä 29 uutta pesäpaikkaa. Kaikkiaan Suomessa oli noin 200 muuttohaukkaparia.

Vuonna 2005 Suomessa oli yhteensä 13 **tunturihaukan** poikaspesää ja näissä poikasia 39. Tulos oli keskimääräinen, mutta edellisvuotista heikompi. Keskeytyneitä pesintöjä oli poikkeuksellisen paljon (10). Tärkeimpänä syynä tähän olivat monin paikoin laskevat riekkokannat ja pitkään jatkunut talvi, mikä viivästytti muuttavien saalislintujen saapumista tunturi-alueille. Kaikkiaan tarkastettiin 75 reviiiriä ja hieman yli 100 pesäpaikkaa. Poikaspesistä yksi oli puussa, muut kalliopahdoilla, ja kaikki sijaitsivat Ylä-Lapissa.

Noin 200 tunnettua vanhaa **naalin** pesää tarkastettiin Utsjoen, Inarin ja Enontekiön kuntien alueilla, mutta yhtään asuttua pesää ei löytynyt. Suomessa on viimeksi tavattu naalin poikaspesä vuonna 1996. Näköhavaintoja naalista tehtiin vuonna 2005 12 kertaa. Havaintojen määrä kasvoi hieman aiemmista vuosista. Naalien pesäalueilta hävitettiin 142 kettua, ja naalin pesien tarkastuksissa tavattiin kettu yhdeksällä pesäkummulla. Suomen lähialueilta Ruotsista ja Norjasta löytyi viisi naalin poikaspesää.

Lapin ja Oulun lääneissä tarkastettiin 47 **merikotkan** reviiiriä, joista 34 oli asuttuja. Onnistuneita pesintöjä oli 22 ja niissä yhteensä 35 rengastusikäistä poikasta. Pesintätulos oli aiempien vuosien tasolla. Ensimmäisen kerran todettiin lajin pesintäyritys Perämeren rannikolla. Uusia reviiirejä löytyi yksi ja vanhoilta reviiireiltä kaksi uutta pesää. Kaikkiaan Lapin ja Oulun lääneissä oli 40 merikotkareviiriä, jotka ovat olleet asuttuna viimeisen viiden vuoden aikana.

Kiljuhanhen pohjoismaisen populaation koon seuranta toteutettiin yhteistyössä WWF:n kiljuhanhityöryhmän kanssa edellisvuosien tapaan. Yhtään varmistettua havaintoa kiljuhanhesta ei saatu Enontekiön, Utsjoen tai Inarin kunnista vuonna 2005.

Pesä- ja poikaslaskentojen perusteella **saimaannorpalle** arvioitiin syntyneen vähintään 51 poikasta. Se oli minimiarvio, koska kaikille pesimäalueille ei ehditty sopivaan laskenta-aikaan hankalien säiden takia. Kaikkiaan tarkastettiin 450 pesää. Norppakannassa ei tapahtunut

alueellisia muutoksia. Saimaan veden pinta laski pesimäaikana helmi-maaliskuussa noin 20 senttiä. Pesien katot eivät kuitenkaan romahtaneet eikä normaalia suurempaa pesäkuolleisuutta todettu. Kannan koko ennen kevään poikastuottoa oli noin 280 yksilöä. Osakaskuntien ja Metsähallituksen kalastusrajoitussopimusten ansiosta yhä useampi poikanen vältti kalaverkot ja saavutti sukukypsyysyden. Rajoitusalueiden pinta-ala kasvoi valtion vedet mukaan lukien 545 km²:iin ja noin 60 % poikasista syntyi näillä alueilla. Syyskuun puoliväliin mennessä löytyi 20 kuollutta norppaa (vuonna 2004 yhteensä 22).

Metsähallituksen, WWF:n ja alueellisten ympäristökeskusten selvityksissä tarkastettiin 178 potentiaalista **valkoselkätikkapaikkaa**. Näissä varmistettiin 51 valkoselkätikan pesintää 80 reviiirillä. Pesälöytöjen määrä lisääntyi viime vuodesta viidellä ja reviirien yhteismäärä viidellätoista. Kymmenen vuotta sitten reviireja löytyi 21 ja niillä varmistui 16 pesintää. Nyt määrät olivat suurimmat 16 vuoden seurantajakson aikana. Reviireja ja pesiä löytyi eniten Etelä-Karjalasta. Päijät-Häme ja Keski-Suomen kaakkoiset osat olivat edelleen valkoselkätikan tiheimmin asuttamia seutuja Suomessa. Pesivä populaatio oli 60–65 paria 80–85 reviiirillä. Seuranta-tutkimukseen osallistui Metsähallituksen valkoselkätikkatyöryhmän ja ympäristökeskusten suunnittelijoiden lisäksi runsaasti aktiivisia lintuharrastajia Etelä-Suomessa.

Itä-Inarin ja Paatsjoen **raakku**hankkeessa todettiin elinvoimaiset raakkukannat Luton sivujoissa ja latvapuroissa, sen sijaan Luton pääuoman kanta on iäkkäämpi ja heikompi. Utsjoen tunturierämaasta löytyi uusi pieni raakkuesiintymä, joka laajensi lajin tunnettua levinneisyyttä Suomessa merkittävästi pohjoiseen. Näätämon vesistössä oli kuoleva, vähälukuinen ja iäkäs raakkukanta. Inariin laskevista joista ei löydetty yhtään raakkuja, myöskään Paatsjokeen Suomen puolelta laskevissa joissa sitä ei tavattu.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus vastaa luontodirektiivin liitteiden putkilokasvien seurannoista seuraavasti:

**** idänkynsimön, lapinhilpin, lapinkauran, lettorikon, lumipiipon, pahtakelton, perämerenmarunan, pikkunoidanlukon, pohjanailakin, tikankontin (Pohjois-Suomen esiintymät), tundrasaran, tunturiarhon ja tuoksualvejuuren valtakunnallisesta seurannasta.***

Lisäksi Metsähallitus edistää näiden lajien hoitoa.

**** muiden alueellaan sijaitsevien luontodirektiivin liitteiden kasvilajien seurannasta***

**** neidonkengän, hajuheinän ja lapinleinikin erikseen sovittavien esiintymien ja esiintymäalueiden seurannasta.***

Metsähallitus vastaa myös arnikin, karvamaksaruohon, lännenhanhikin, meritattaren, merivehnän tummaneidonvaipan ja tähkähelmikän valtakunnallisesta seurannasta ja hoidosta

Metsähallituksen valtakunnallisella vastuulla oli 19 putkilokasvilajia, joista on tiedossa noin 1 100 kasvupaikkaa. Vastuulajien seurantoja tai kartoituksia tehtiin 85 paikalla (taulukko 2). Eniten maastotietoa kerättiin lettorikosta. Osa seurannoista oli tarkkoja populaatioseurantoja ja osa uhanalaiskorttitason esiintymän tilan tarkistamista ja tarkennettua inventointia. Lukuihin sisältyvät muun työn yhteydessä löydetty uudet paikat. Maastoinventointien lisäksi lajien tietoja on täydennetty Hertta Eliölajit -järjestelmään muista tiedoista Metsähallituksessa ja muussa ympäristöhallinnossa; kaikkia maastokauden 2005 tietoja ei ole vielä tallennettu järjestelmään. Muiden luontodirektiivin lajien seurantoja tai kartoituksia tehtiin lähes 240 paikalla, eniten neidonkengän ja tikankontin (Pohjois-Suomen osavastuu) kasvupaikoilla.

Taulukko 2. Tulostavoitteissa mainittujen luontodirektiivin ja uhanalaisten kasvilajien seuranta- ja kartoituskoh- teiden määrät sekä Hertta Eliölaji t-järjestelmän olemassa olevat paikat ja vuonna 2005 järjestelmään lisätyt tiedot Metsähallituksen valtakunnallisista vastuulajeista.

Laji	Kartoituksia tai seurantoja	Olemassa olevia havaintopaikkoja vuonna 2005	Lisättyjä paikkoja vuonna 2005	Lisättyjä havaintoja vuonna 2005
<i>Luontodirektiivin valtakunnalliset lajit</i>				
idänkynsimö	10	33	1	10
lapinhilpi	0	7		
lapinkaura	0	22		
lettorikko	26	727	16	37
lumipiippo	0	1		
pahtakeltto	2	3		
perämerenmaruna	1	2	4	24
pikkunoidanlukko	9	8		2
pohjanailakki	1	2		
tundrasara	1	75	13	14
tunturiarho	9	39		15
tuoksualvejuuri	1	36	5	12
<i>Yhteensä</i>	60	955	39	114
<i>Muut valtakunnalliset vastuulajit</i>				
arnikki	1	58	8	26
karvamaksaruoho	1	2		1
lännenhanhikki	1	23	6	12
meritatar	1	5	4	18
merivehänä	0	6		
tummaneidonvaippa	15	53	4	11
tähkähelmikkä	1	2		5
<i>Yhteensä</i>	25	149	22	73
<i>Muut luontodirektiivin kasvilajit</i>				
hajuheinä	1			
lapinleinikki	30			
neidonkenkä	144			
tikankontti (P-S vast.)	42			
muut direktiivilajit	20			
<i>Yhteensä</i>	237			

Tikankontti–Lettorikko–Life-projekti päättyi toukokuussa. Projektin aikana tehdyistä **lettorikon** seurannoista ja inventoinneista julkaistiin keväällä 2005 raportti Metsähallituksen julkaisusarjassa. Lajin suojelun tason todettiin olevan epäsuotuisa. Toisaalta lajin populaatiot olivat elinvoimaisia ja suurimmaksi osaksi elinympäristöt olivat luonnontilaisia. Inventointeja tulisi sen mukaan kohdistaa suojelualueiden ulkopuolisiin esiintymiin, joiden tila lienee suojeltuja alueita heikompi. Pelkkä suojeltujen alueiden esiintymien tilan tarkastelu antaa väärän kuvan lajin nykytilasta, kaikista havaintopaikoista yli kolmanneksen tilaa ei tunneta. Vastaava raportti **tikankontista** julkaistaan alkuvuodesta 2006.

Lapinhilpin uusi esiintymä löydettiin Utsjoelta, mikä laajentaa esiintymisaluetta merkittävästi pohjoiseen. **Pikkunoidanlukon** tarkistuksia tehtiin myös Ahvenanmaalla. **Perämerenma-**

runalle, tundrasaralle ja tuoksualvejulle valmistui seurantaohjelmaluonnos. Vastuulajeihin kuuluvan **lumipiipon** tämänvuotisten keräysten määritykset ovat varmennettavina, ja saattaa olla, että laji ei kuulukaan Suomen lajistoon.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu yhteistyössä SYKEN kanssa Suomen kasvistonsuojelustrategian valmisteluun.

Kasvilajien suojelusta vastaavien henkilöiden asiantuntijaverkosto osallistui asian valmisteluun. Kasvistonsuojelustrategian valmistelutyötä hyödynnettiin Suomen biodiversiteettitoimintaohjelman 2006–2016 valmistelussa.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus selvittää Etelä-Suomen kuukkelikannan tilan ja kehitysnusteen, arvioi valtionmaiden merkityksen kuukkelikannan säilyttämiselle Etelä-Suomessa ja valmistelee sen pohjalta suunnitelman kuukkelin suojelutoimiksi Etelä-Suomen valtionmailla.

Selvitys, arvio ja suunnitelma lähetettiin ympäristöministeriöön 1.3.2006.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa suurpetoseurantoja Lapissa sekä osallistuu riistakolmiolaskentoihin erityisesti Pohjois-Suomessa.

Helmi-maaliskuussa tehtiin Käsivarren ja Muotkatunturin erämaa-alueilla, UKK-puistossa ja Palojärven paliskunnan alueella jälki-inventointiin perustuvia suurpetolaskentoja. Palojärven alueella keskityttiin ilvesten määrän selvittämiseen. Lisäksi maastossa liikkuvat henkilöt kirjjasivat yksittäisiä suurpetohavaintoja. Tulokset raportoitiin RKTL:lle. Suojelualueille perustetut riistakolmiot laskettiin kaksi kertaa vuonna 2005.

3.2.1.2 Luontotyyppien suojelu

Tiedon keruu ja hallinta

Luonnonsuojelun pitkäjänteisen kehittämisen kannalta on olennaista hallita tiedot elinympäristöjen sijainnista ja tilasta sekä muutoksen suunnasta ja nopeudesta. Luontotyyppien inventoinneilla pyritään saamaan kattavaa tietoa erityisesti suojelualueiden luontoarvoista.

Luontotyyppien uhanalaisuuden arviointihanke alkoi vuonna 2004 Suomen ympäristökeskuksen vetämänä. Asiantuntijaryhmien työ jatkuu vuoden 2007 loppuun. Metsähallituksen asiantuntijat ovat mukana hankkeen ohjausryhmässä ja työryhmissä. Uhanalaisuusarvioinnin valmistuminen antaa välttämättömiä työkaluja luontotyyppien ja lajien suojelun suunnittelulle.

METSO-toimintaohjelman tavoitteeksi asetettiin eteläisen Suomen luonnonsuojelualueiden luontotyyppien inventointi vuoden 2006 loppuun mennessä. Kertyvää tietoa käytetään suojelualueiden lajien ja luontotyyppien suojelun suunnittelussa sekä arvioitaessa ohjelman tuloksia sekä mahdollisten uusien suojelutoimien tarpeellisuutta. METSO-alueen inventoinnit kattavat noin 505 000 hehtaaria. Inventointitiedot tallennetaan Metsähallituksen SutiGis-paikka-

tietojärjestelmään. Luontopalvelut osallistuu myös yksityismaiden suojelualueiden luontotyyppi-inventointiin, jonka tavoite on 50 000 hehtaaria vuoden 2006 loppuun mennessä. Tästä tavoitteesta on tallennettu YSAGis-paikkatietojärjestelmään 19 000 ha eli noin 38 %.

Vuonna 2005 inventoitiin kaikkiaan runsaat 200 000 hehtaaria, josta METSO-alueella 92 481 ja sen pohjoispuolella 120 000 hehtaaria (Taulukko 3). METSO-alueen luontotyypit muodostavat usein pienialaisia kuvioita, joten työ on työvoimavaltaisempaa kuin Pohjois-Suomessa. Pohjoisessa osa työstä voidaan tehdä myös pelkkänä ilmakuvatulkintana ja siellä inventoinneista on tehty noin 2,8 miljoonaa hehtaaria (84 %). Inventointi on edennyt hyvää vauhtia ja saataneen valmiiksi vuonna 2012.

Taulukko 3. Pinta-alatiedot luontotyyppi-inventoinneista METSO-alueella ja vedenalaisen meriluonnon inventoinneista.

**Rannikon vedenalaisten luontotyyppien inventoinnin kokonaispinta-alatavoite on asetettu liian korkeaksi.*

Tunnuslukuja päätoiminnoista	2003	2004	2005	2003–2005	Kokonaistavoite v. 2006 lopussa
Luontotyyppien inventointi	toteuma ha	toteuma ha	toteuma ha	yhteensä ha	ha
METSO-alueella	186 775	126 184	92 481	405 440	505 000 (arvio)
rannikon vedenalaiset	–	300	1 700	2 000	6 000*

Metsähallituksen hallinnassa on noin kolme miljoonaa hehtaaria valtion merivesialueita, joista noin 2,66 miljoonaa hehtaaria on yleisiä vesialueita. Luontopalvelujen rooli valtakunnallisissa meriluontoinventoinneissa (Valtakunnallinen vedenalaisen meriluonnon inventointiohjelma VELMU 2003–2012) vahvistui. Luontopalvelut vastaa uuden biologisen tiedon keruusta ja on mukana inventointitiedon hallintatyössä sekä VELMUn yhteistyöryhmässä. Luontopalvelut osallistui useisiin kansainvälisen meriluonnon suojeluhankkeisiin ja edisti meriluonnon suojelun tunnettuutta aktiivisella viestinnällä.

Luontopalvelut aloitti merialueiden inventointiohjelman (MERLIN) toteutuksen vuonna 2003 osana VELMU-hanketta. Merialueiden vedenalaisen luonnon inventoinnit ovat monella tapaa uraauurtavia. Sekä menetelmät että niiden käyttöön tarvittavien henkilöresurssien löytäminen ovat vaatineet innovatiivisuutta ja laajaa verkottumista yhteistyötahojen kanssa. Inventointi on mahdollista vain kesäaikaan suotuisalla säällä. Vuonna 2005 inventoitiin 1 700 hehtaaria (Taulukko 3). Kesän vaikeat sääolot vaikeuttivat inventointia.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu ympäristöhallinnon luonnonsuojelualueita koskevan tiedon hallinnan kehittämishankkeeseen.

Metsähallituksen edustaja on ollut mukana hankkeen valmistelussa. Hanketta ei ole kuitenkaan vielä käynnistetty.

Tiedon käyttö luontotyyppien suojeluun

Kerättyä inventointitietoa käytetään METSO-toimintaohjelman mukaiseen Etelä-Suomen suojelualueiden luontoarvojen parantamiseen. Toimintaohjelman tavoitteena on ennallistaa suojelualueiden metsiä ja soita kumpaakin noin 16 500 hehtaaria eli yhteensä 33 000

hehtaaria vuosien 2003–2012 aikana (keskimäärin 3 300 ha/v) (Taulukko 4). Ennallistaminen tarkoittaa entisten talousmetsien ja ojitettujen soiden luontoarvojen nopeutettua palauttamista aktiivisin toimin. Toimintaohjelman mukaisesti on lisäksi tavoitteena hoitaa puustoisia perinnebiotooppeja 900 hehtaarin alalla ja tehdä muuta luonnonhoitoa 1 000 hehtaarin alalla (lehdot, paahdeympäristöt, jalopuumetsät, valkoselkätikkametsät).

Taulukko 4. Luontotyyppien luontoarvojen palauttamistyön ja ylläpitävän hoidon pinta-alat.

*) Toteuma % -sarake on toteumaprosentti vuosien 2003–2005 tavoitteesta.

Tunnuslukuja päätoiminnoista	2003	2004	2005	2003–2005	2003–2005
Luontotyyppien ennallistaminen, kunnostus ja hoito METSO-alueella	toteuma ha	toteuma ha	toteuma ha	yhteensä ha	Toteuma % *
metsien ja soiden ennallistaminen	2 200	4 363	4 508	11 071	112
Jatkuvasti hoidettavien puustoisien perinnebiotooppien kunnostus- ja hoitoala	–	620	756	756	115
muu luonnonhoito (lehdot, paahdeympäristöt, tikkametsät, jne.)	144	196	106	446	ei tavoitetta

Metsiä ennallistetaan lisäämällä lahopuuta, monipuolistamalla metsien rakennetta pienaukuksilla sekä polttamalla. Soita ennallistetaan puustoa poistamalla ja ojia tukkimalla. Kohteet valitaan luontotyyppi-inventoinnin tuottaman tiedon perusteella.

Metsiä ja soita ennallistettiin vuonna 2005 yhteensä 4 500 hehtaaria (tavoite 3 300 ha). METSO-toimintaohjelman 10 vuoden kokonaistavoitteesta on saavutettu kolmen ensimmäisen vuoden aikana noin 35 %. Ennallistaminen työllisti lomautusten muutoin uhkaamia metsureita lähes 20 henkilötyövuoden verran vuonna 2005. Yksityisillä suojelualueilla tehtiin vastaavaa työtä alueellisten ympäristökeskusten kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti.

Metsien ja soiden ennallistamistyötä on edistetty hankkeina, joihin on saatu EU:n Life Luonto -rahoitusta. Tulosten etupainotteisuus on erityisesti hankkeiden ansiota. Vuonna 2005 oli käynnissä kaikkiaan viisi Life Luonto -hanketta, joissa vetovastuu on luontopalveluilla. Laajin käynnissä olevista ennallistamishankkeista on ”Boreaalisten metsien ja puustoisien soiden ennallistaminen” -hanke (Metsä-Life). Myös hankkeissa ”Luonnonmetsät ja suot Koillismaahan ja Kainuun vihreällä vyöhykkeellä” (Vihreä Vyöhyke -Life) sekä ”Suomen eteläisimpien aapasuoerämaiden suojelu Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa” (Suometsäerämaa-Life) ennallistetaan metsiä ja soita. Lisäksi vuonna 2005 käynnistyneessä ”Dyynien ja kosteikoiden ennallistaminen Vattajan harjoitus- ja ampuma-alueella” (Vattajan dyyni -Life) -hankkeessa ennallistetaan dyynejä ja kosteikoita. EU Life Luonto -rahoituksen osuus on näissä hankkeissa yhteensä yli neljä miljoonaa euroa koko hankkeiden toiminta-ajalle (noin miljoona euroa vuodessa). Tämän lisäksi luontopalvelut on mukana kumppanina viidessä muussa Life Luonto -hankkeessa, joissa tehdään ennallistamistyötä.

Ennallistamisen ja luonnonhoidon seuranta ohjasi valtakunnallinen ohjausryhmä, jonka luontopalvelut asetti helmikuussa 2004. Ohjausryhmään kuuluu Metsähallituksen edustajien

lisäksi asiantuntijoita Suomen ympäristökeskuksesta, Pirkanmaan ympäristökeskuksesta, ympäristöministeriöstä ja maa- ja metsätalousministeriöstä. Ohjausryhmä julkaisi kevättalvella 2005 Ennallistamisen ja luonnonhoidon seurantasuunnitelman (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, B 76).

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Metsähallitus jatkaa hallinnassaan olevien Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden inventointeja sekä hoidon ja käytön suunnittelua kohteiden suojelutavoitteiden toteuttamiseksi.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa luontotyyppien inventointia 80 000 hehtaarin alalla METSO-toimintaohjelman ulkopuolella.

Luontopalvelut inventoi luontotyyppiä METSO-alueen ulkopuolella 118 466 ha.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu valtioneuvoston päätöksen mukaisen Itämeren suojeleohjelman edellyttämään vedenalaisten luontotyyppien inventointiin.

Vedenalaisten luontotyyppien ja lajiston kartoituksia tehtiin noin 1 700 hehtaarin alalla käyttämällä sukellusta, vedenalaista valokuvausta ja videointia. Lajitieto- (herbaario, näytteet) ja kuvapankkia kasvatettiin. Jungfruskärin alueella tehtiin yksityiskohtaisempi inventointi käyttäen sukellusta ja pohjaeläinnoudinta. Inventoinnit toteutettiin yhteistyössä Turun yliopiston kanssa. Åbo Akademin ja Metsähallituksen BioGeo -hanke saattoi loppuun hiekka- ja sora-pohjien meriajokkaiden ja vedenalaisen kasvillisuuden inventoinnit. Vedenalaisen luontopolun suunnittelu ja tarvikkeiden kokoaminen aloitettiin. Merenkurkussa vedenalaiset inventoinnit aloitettiin MERVI-pilottihankkeen avulla kokeillen sopivia menetelmiä ja kehittämällä välineistöä.

Ympäristöministeriön tavoite:

Metsähallitus osallistuu SYKEN vetämän luontotyyppien uhanalaisuuden arviointi - hankkeen asiantuntijaryhmien ja ohjausryhmän työhön.

Luontopalvelujen edustajat osallistuivat hankkeen työhön perinnebiotoopit-työryhmän ja tunturit-työryhmän puheenjohtajina, suot-työryhmän ja metsät-työryhmän sihteereinä sekä Itämeri ja rannikko -työryhmän, metsät-työryhmän ja kalliot ja kivikot -työryhmän asiantuntijajäsenenä sekä ohjausryhmän jäsenenä.

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Metsien ja soiden ennallistamista, perinnebiotooppien hoitoa ja kunnostusta sekä luontotyyppien inventointia jatketaan laadittujen tarveselvitysten pohjalta ja METSO-toimintaohjelman mukaisesti. Ennallistamisen ja hoidon vaikuttavuutta arvioidaan ja seurataan.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus ennallistaa valtioneuvoston periaatepäätöksen ja ennallistamistyöryhmän esitysten (Ennallistaminen suojelualueilla, Suomen ympäristö 618) pohjalta metsiä ja soita yhteensä 3 300 hehtaaria sekä kunnostaa ja hoitaa perinnebiotooppeja 1 150 hehtaaria.

Metsähallitus ennallisti metsiä ja soita yhteensä 4 508 ha (2 842 ha metsiä ja 1 666 ha soita) METSO-toimintaohjelman alueella. Lisäksi Metsähallitus ennallisti yhteensä 323 ha (metsiä 135 ha ja soita 188 ha) METSO-alueen ulkopuolella sekä kunnosti ja hoiti perinnebiotooppeja 1 372 hehtaarin alalla.

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Metsähallituksen metsurityövoimaa käytetään edelleen METSO-päätöksen toteuttamiseen tähtäävissä metsien ennallistamishankkeissa.

Metsähallituksen metsätalouden työvoimakustannukset (sisältäen oman työvälineen käyttökorvauksen) olivat noin 734 000 € METSO-toimintaohjelman ennallistamis- ja luonnonhoitotyöhön. Työvoimakustannukset koostuivat pääosin metsurityövoiman ja työnjohdon kustannuksista. Työhön osallistui 188 metsuria 19,8 henkilötyövuoden panoksella.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa luontotyyppien inventointia alueillaan Etelä-Suomessa, Oulun läänin länsiosassa ja Lapin läänin lounaisosassa noin 120 000 hehtaarin alalla.

Luontopalvelut inventoi luontotyyppejä METSO-toimintaohjelman alueella 92 481 hehtaarin alalla.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus tekee yksityismaiden luonnonsuojelualueiden luontotyyppien inventointeja sekä osallistuu ennallistamiseen ja hoitoon yhteistyössä alueellisten ympäristökeskusten kanssa laadittujen toimintasuunnitelmien pohjalta.

Luontopalvelut inventoi yksityismailla luontotyyppejä 8 687 hehtaarilla. Tiedot tallennettiin YSAGis-paikkatietojärjestelmään. Luontopalvelut osallistui myös ennallistamis- ja luonnonhoitosuunnitelmien tekoon.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus tekee yksityismaiden luonnonsuojelualueiden luontotyyppien inventointeja sekä osallistuu ennallistamiseen ja hoitoon yhteistyössä alueellisten ympäristökeskusten kanssa laadittujen toimintasuunnitelmien pohjalta.

Ohjausryhmä kokoontui viisi kertaa ja sen työryhmät jatkoivat seurantatyön kehittämistä. Ohjausryhmän jäsenet osallistuivat ennallistamiskoulutustilaisuuksien järjestämiseen. Keväällä ilmestyi Ennallistamisen ja luonnonhoidon seurantasuunnitelma Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisujen sarjassa. Seuranta aloitettiin yhdeksällä metsäkohteella suunnitelman mukaisesti. Luonnonhoidon ja soiden hoitoseurantamenetelmiä testattiin.

3.2.1.3 Kulttuuriperinnön suojelu

Luontopalvelujen tavoitteena on turvata alueillaan olevan kulttuuriperinnön säilyminen. Lisäksi Metsähallitusta ja suojelualueita koskeviin säädöksiin sisältyy tarkemmin määriteltyjä kulttuuriperinnön hoidon velvoitteita. Vuonna 2005 kulttuuriperinnön hoitoon käytettiin viisi henkilötyövuotta. Vuotta 2006 koskevassa ympäristöministeriön ja Metsähallituksen välisessä sopimuksessa on sovittu, että Metsähallitus aloittaa kulttuuriperintöstrategian valmistelun.

Museoviraston ja Metsähallituksen yhteistyösopimuksen mukainen toimikunta käsitteli erityisesti saamelaisalueiden kulttuuriperinnön kysymyksiä. Luontopalvelut oli mukana Keski-Suomen maakunnallisessa kulttuuriympäristötyöryhmässä ja Lapin ympäristökeskuksen johdolla aloitetussa Lapin kulttuuriympäristöjen inventoinnissa.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus edistää saamelaiskulttuurin säilymistä ja vahvistamista jatkamalla saamenkielisten palveluiden kehittämistä sekä tiivistämällä yhteistyötä saamelaisstahojen kanssa erityisesti Tunturi-Lapin luontokeskuksen laajennushankkeen osalta.

Luontopalvelut tuotti lisää saamenkielistä opastusmateriaalia ja Internet-sivuja. Pohjoissaamenkielisessä lundui.fi-verkkopalvelussa on laajasti tietoa Ylä-Lapin retkikohteista ja niiden palveluista. Osa sivuista tullaan laatimaan myös inarin- ja koltansaameksi. Saamelaisalueella toimivaa henkilöstöä on jatkuvasti saamen kielen koulutuksessa ja alueen palvelupisteissä on valmius yleisöpalveluun saamen kielellä.

Enontekiön Hetassa sijaitsevan Tunturi-Lapin luontokeskuksen laajennushanke käynnistyi ja se valmistuu vuonna 2006. Koko hankkeen kustannusarvio on noin 1,4 milj. euroa. Pääosin hankkeen rahoittaa Lapin TE-keskus. Laajentuvaan luontokeskukseen tulee uutena paimentolaissaamelaisuutta esittelevä näyttely, josta vastaa Johti Sápmlaččat -yhdistys. Myös saamelaiskäräjien Hetan toimipiste siirtyy luontokeskukseen. Yhteistyö saamelaisorganisaatioiden kanssa sujui hyvin.

Sevettijärvelle suunnitellaan kolttakulttuurikeskusta. Elokuun lopussa perustettiin työryhmä valmistelemaan säätiön perustamista hankkeen taustaorganisaatioksi. Metsähallituksen ylläpitämä Sevettijärven perinnetalo kytketään tähän hankkeeseen ja Metsähallitus antaa tarvittaessa asiantuntija-apua hankkeen suunnitteluun.

Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman tarkistusprojektissa kuntakohtaisten yhteistyöryhmien saamelaisjäsenet arvioivat Metsähallituksen toimintaa luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin edellytysten turvaamisessa. Yleisarvio oli kohtalaisen myönteinen, mutta siinä toivottiin Metsähallituksen kiinnittävän enemmän huomiota siihen, että kaikkien saamelaisten edut turvattaisiin. Saamelaista perimätietoa tulisi hyödyntää enemmän ja yhteistyötä saamelaiskäräjien kanssa tulisi kehittää. Arvion mukaan muualta tulevien luonnon käyttöä tulisi rajoittaa nykyistä enemmän luontaiselinkeinojen turvaamiseksi. Luontopalvelut saivat valmiiksi luonnon yhdenvertaisuusuunnitelmaksi, jossa keskeisimpänä on saamelaisten kotiseutualue. Luonnos on parhaillaan Saamelaiskäräjien käsittelyssä.

Rakennuskannan ja -perinnön suojelu

Luontopalvelujen hallinnassa on 96 suojeltua rakennusta eli n. 12 % valtion kaikista suojelluista rakennuksista (asetus valtion suojelluista rakennuksista 480/85). Lisäksi luontopalveluilla on kaksi kaavalla suojeltua sekä 40 Museoviraston ja Metsähallituksen välisellä sopimuksella varjeltua rakennusta. Nämä kohteet muodostavat 8 % luontopalvelujen rakennuskannasta.

Yhdessä Rikosseuraamusviraston kanssa aloitettiin Kattilan kulttuurihistoriallisesti merkittävän funkistyyllisen asuinrakennuksen korjaaminen leirikoulukäyttöön Nuuksion kansallispuistossa. Petkeljärven kansallispuistossa Ilomantsissa entistettiin vuonna 1960 rakennettu puistonvartijan maja lähelle alkuperäistä asuaan ja se avattiin yleisölle puistosta ja sen historiasta kertovana näyttelytilana. Pyhätunturin kansallispuistossa korjattiin matkailuhistoriaan liittyvää Keropirttiä ja Kotkan Langinkosken keisarillisen kalamajan kalahautomon kunnostustyöt saatiin päätökseen.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa hallinnassaan olevien tärkeiden rakennusperintökohteiden kunnostuksen ja hoidon kustannusten selvittämistä yhteistyössä Museoviraston kanssa.

Luontopalvelujen rakennuskannan suojeluarvojen viimeisin inventointi on vuodelta 1994. Kunnostuksen ja hoidon kustannusten arviointi aloitettiin määrittelemällä työn tavoitteet, haasteet ja tiedontarve.

Maailmanperintöalueet

Luontopalvelujen hoitoon tuli ensimmäinen UNESCO:n maailmanperintökohde, kun Struven kolmiomittausketju hyväksyttiin kesällä maailmanperintöluetteloon tieteen ja tekniikan edustajana. Kuusi ketjun mittauspisteistä sijaitsee Suomessa ja näistä kolme luontopalvelujen alueilla Tarvantovaaran erämaassa, Aavasaksalla ja Mustaviirin saarella Itäisen Suomenlahden kansallispuistossa. Luontopalvelujen hoidossa on myös Inarijärven Ukonsaari ja Hangon Hauensuolen kalliohakkaukset, jotka ovat ehdolla maailmanperintöluetteloon.

Muinaisjäännökset

Museoviraston muinajäännösrekisterin tiedot saatiin Metsähallituksen käyttöön. Museoviraston rekisterin kohteista 765 sijaitsee luontopalvelujen alueilla, pääosin Lapissa. Metsähallitus teki Museoviraston kanssa ensimmäisen muinajäännösten hoitosopimuksen, kun sille

myönnettiin lupa hoitaa Ivalon Sotajoen suupankissa sijaitsevaa 1800-luvun lopulta peräisin olevaa aluetta, jolla on useita erityyppisiä kullankaivun ja -huuhdonnan jäänteitä. Metsähallituksen tavoitteena on maisemaa hoitamalla saada kohde paremmin maastossa näkyväksi ja palvelemaan hoidettuna ja opastettuna kohteena Ivalojoen matkailijoita. Suomen laajinta rautakautista muinaisjäännöskohdetta Euran Harolan lehtojensuojelualueella raivattiin ottamalla huomioon sekä muinaisjäännösten että lehtojensuojelualan suojeluvaatimukset.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu UNESCO:n maailmanperintöluetteloon Suomesta nimettävien uusien kohteiden aieluettelon valmisteluun ja siihen sisältyvien kohteiden hakemusvalmisteluun luonnonperintöalueiden osalta sekä opetusministeriön asettaman maailmanperintöneuvottelukunnan työhön.

Luontopalvelut jatkoi Merenkurkun maankohoamisrannikon valmistelua maailmanperintöluettelo varten toimittamalla mm. täydentävää aineistoa. Luontopalvelujen edustajat olivat Maailmanperintöasiain neuvottelukunnan jäsenenä ja sihteerinä.

3.2.2 Luonnon virkistyskäyttö

Luonnon virkistyskäyttöpalvelujen tehtävänä on tarjota asiakkaille mahdollisuuksia luonnossa virkistytymiseen ja oppimiseen sekä luoda mahdollisuuksia luontomatkailulle ja kestäväälle aluekehitykselle. Luontopalvelujen tuottamia palveluja ovat luonnossa liikkumista ja viihtymistä edistävät ja ohjaavat turvalliset rakenteet ja reitit sekä niiden käyttöön liittyvä asiantunteva neuvonta ja opastus luonnosta ja kulttuuriperinnöstä.

Luonnon virkistyskäyttöpalveluja kehitetään kysyntälähtöisesti. Tavoitteena on, että palvelut muodostavat yhtenäisen, verkottuneen ja tunnetun kokonaisuuden. Palveluiden käyttö edistää ihmisten arvostusta luontoa kohtaan ja halua säilyttää luonnon monimuotoisuutta positiivisten luontoelämysten ja opastuksen kautta. Palveluiden käyttö edistää myös ihmisten hyvinvointia esimerkiksi aluetalouden ja matkailuelinkeinon kehittymisen, työllisyyden parantumisen ja luontoliikunnan terveystaikutusten kautta.

Luonnon virkistyskäyttöprosessiin yhdistettiin vuonna 2005 asiakaspalvelu ja opastus sekä maastossa ylläpidettävät, luonnossa liikkumista edistävät palvelut. Lisäksi prosessiin nimettiin asiantuntijat luonnon virkistyskäytön suunnitteluun ja palvelujen markkinointiin. Asiantuntijoiden tehtävänä on toiminnan kestävyuden, palvelujen kysynnän ja vaikuttavuuden seurannan kehittäminen sekä palvelujen tunnettuuden ja käytön edistäminen.

Eduskunnan hyväksymä tavoite

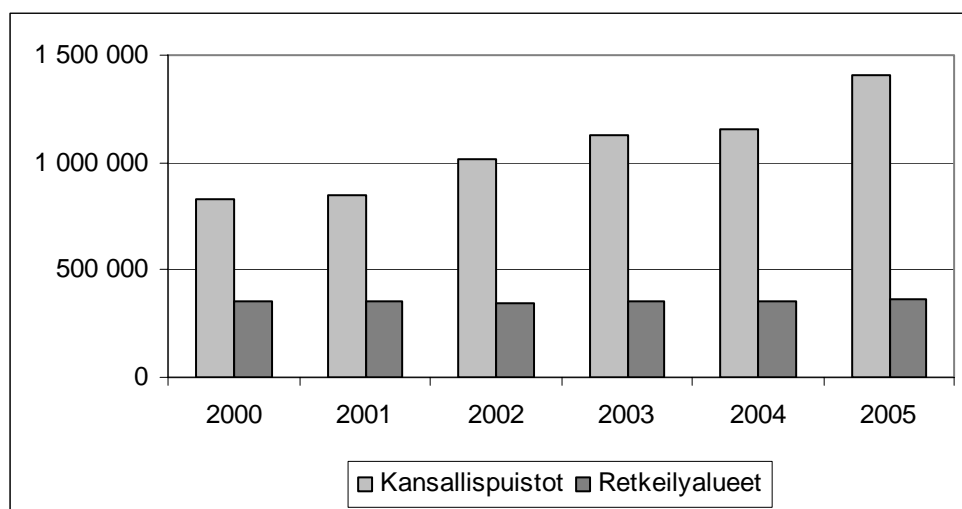
Luonnonsuojelualueiden virkistys- ja luontomatkailukäytön edellytyksiä parannetaan erityisesti kansallispuistoissa ja muissa suosituissa suojelukohteissa.

Luontopalvelut keskitti luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun palvelujen ylläpitoa ja kehittämistä noin 40:lle luontomatkailun painopistealueelle. Painopistealueissa on mukana 30 kansallispuistoa ja kaikki 7 valtion retkeilyaluetta, ja niihin kohdistuu lähes 90 % kokonaisky-

synnystä. Painopistealueet tunnistettiin ja niiden kehittämistarpeet arvioitiin vuonna 2004. Selvitys perustui valtioneuvoston luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun toimintaohjelmasta 13.2.2003 tekemän periaatepäätöksen toteuttamisohjelmaan (VILMAT).

3.2.2.1 Kysyntä

Kysyntää ja sen muutosta seurataan kävijälaskureiden avulla (käyntimäärät) ja kävijätutkimusten sekä tutkimustiedon avulla (kysynnän laatu ja kehityssuunta).

Kuva 2. Kansallispuistojen ja valtion retkeilyalueiden käyntimäärät vuosina 2000–2005.

Kansallispuistojen kokonaiskäyntimäärä on kasvanut tällä vuosikymmenellä tasaisesti (kuva 2). Vuoden 2005 kokonaiskäyntimäärä oli 1 410 000, joka on lähes 20 % edellisvuotista korkeampi ja ylittää 1,2 miljoonan ennakoarvion (taulukko 5). Huomattava osa tämän vuosikymmenen kasvusta on seurausta puistojen hallinnansiirroista Metsähallitukselle (Pallas–Ounastunturi ja Pyhäntunturi v. 2002), uusien perustamisesta (Repovesi 2003) sekä laajennuksista (Pallas–Yllästunturi ja Pyhä–Luosto 2005). Useimmissa kansallispuistoissa käyntimäärien kasvu on kuitenkin ollut vähäistä. Ilman puistojen laajennuksia vuoden 2005 käyntimäärien kasvu on vain noin 1 %. Valtion retkeilyalueiden vuoden 2005 kokonaiskäyntimäärä oli 360 100, jossa on kasvua edelliseen vuoteen vajaat kolme prosenttia (taulukko 6). Retkeilyalueiden kokonaiskäyntimäärä on pysynyt lähes ennallaan koko tämän vuosikymmenen.

Taulukko 5. Kansallispuistojen lukumäärä, käyntimäärät ja niiden muutos edelliseen vuoteen verrattuna vuosina 2000–2005.

Kansallispuistot	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kansallispuistoja yhteensä	30	30	32	34	34	34
Käyntimäärä yhteensä	833 000	851 000	1 012 000	1 123 200	1 153 900	1 410 000
Käyntimäärä keskimäärin/alue	27 767	28 393	31 625	33 035	33 938	41 471
Käyntimäärämuutos kpl		18 800	160 200	111 200	30 700	256 100
Käyntimäärämuutos %		2,2	15,8	9,9	2,7	18,2

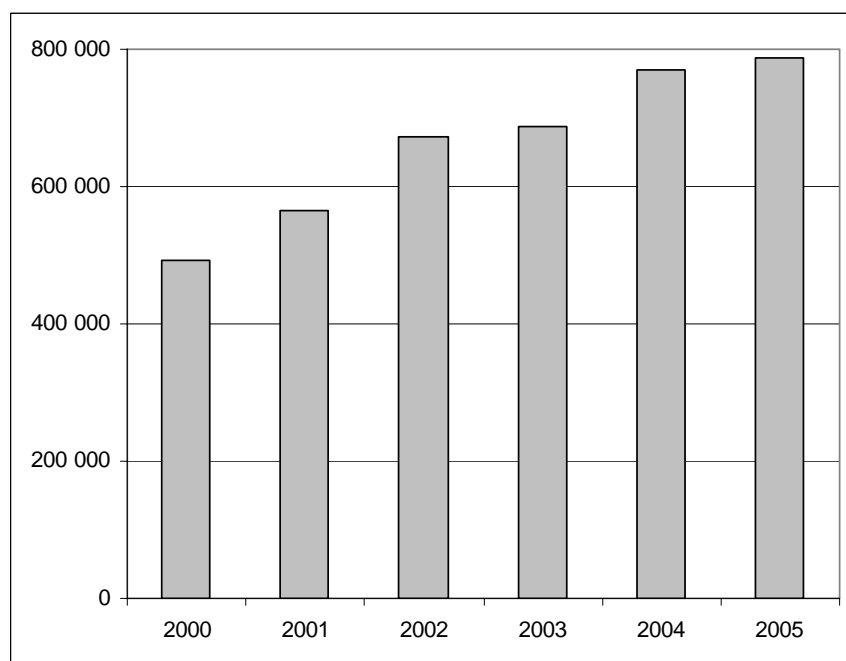
Taulukko 6. Valtion retkeilyalueiden lukumäärä, käyntimäärät ja niiden muutos edelliseen vuoteen verrattuna vuosina 2000–2005.

Retkeilyalueet	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Retkeilyalueita yhteensä	7	7	7	7	7	7
Käyntimäärä yhteensä	350 000	355 000	346 500	353 000	350 500	360 100
Käyntimäärä keskimäärin/alue	50 000	50 714	49 500	50 429	50 071	51 443
Käyntimäärämuutos kpl		5 000	- 8 500	6 500	- 2 500	9 600
Käyntimäärämuutos %		1,4	- 2,5	1,8	- 0,7	2,7

Matkailu on kasvanut Suomessa selvästi ennakoitua hitaammin. Luontomatkailu on kuitenkin kasvanut nopeammin kuin matkailu keskimäärin. Voimakkainta kasvu ja erityisesti talvimatkailun kasvu on ollut Lapissa. Kasvun vetureina ovat suuret matkailukeskukset ja –keskittymät. Matkailun yleinen kehitys näkyy myös kansallispuistojen käyntimäärissä. Käyntimäärät ja kasvuluvut olivat korkeimpia Lapissa ja Koillismaalla suurten matkailukeskusten lähialueiden puistoissa kuten Pallas–Yllästunturilla ja Oulangalla.

Kansallispuistot palvelevat nykyvarustuksellaan ensisijaisesti kesä- ja syyskauden matkailijoi- ta, kun taas matkailukeskuksissa kysynnän kasvu on painottunut talvimatkailijoihin. Luontopalvelujen ministeriöille tekemissä kehittämissuunnitelmissa on arvioitu VILMAT-ohjelman toteuttamisen vaatimia kehittämistoimia ja lisärahoitusta matkailun painopistealueilla. Ilman lisärahoitusta palvelujen laatu ja taso heikkenevät ja käyntimäärät laskevat.

Asiakaspalvelupisteitä ovat luontokeskukset, luontotalot ja palvelupisteet. Luontokeskuksissa on monipuolisin tarjonta ja ne ovat suurimman osan vuotta auki. Luontotalot palvelevat sesonkeina. Palvelupisteissä on neuvontaa ja tuotemyyntiä, mutta ei yleensä laajoja näyttelyitä eikä auditorioita. Asiakaspalvelupisteiden kokonaiskäyntimäärä on kasvanut tasaisesti (kuva 3, taulukko 7). Vuonna 2004 pisteiden lukumäärän kasvu johtui luokitusmuutoksesta (1), peruskorjauksen valmistumisesta (1) ja uudesta pisteestä (1).

Kuva 3. Asiakaspalvelupisteiden (luontokeskusten, -talojen ja palvelupisteiden) käyntimäärät vuosina 2000–2005.

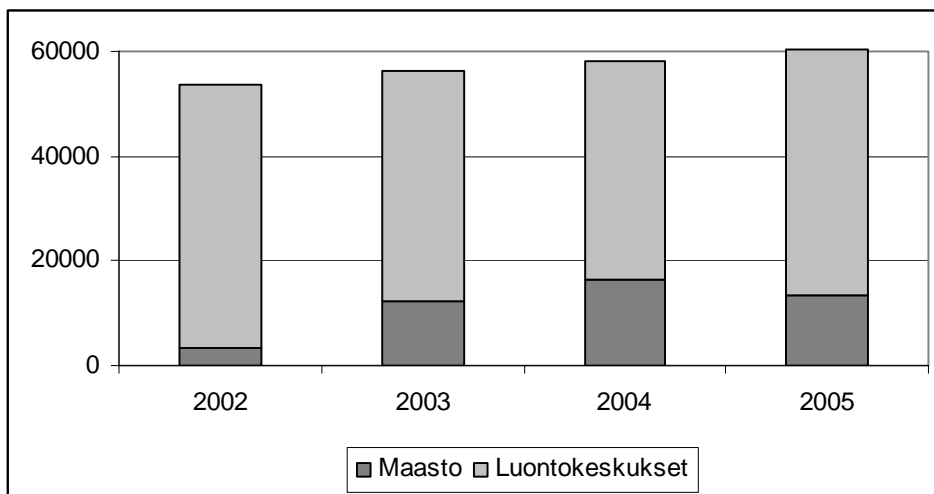
Taulukko 7. Asiakaspalvelupisteiden lukumäärä, käyntimäärät ja niiden muutos edelliseen vuoteen verrattuna vuosina 2000–2005.

Asiakaspalvelupisteet	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Asiakaspalvelupisteitä yhteensä, lkm	20	21	22	23	26	26
Käyntimäärä yhteensä	492 000	563 800	671 600	687 700	769 600	787 400
Käyntimäärä keskimäärin/piste	24 600	26 848	30 527	29 900	29 600	30 285
Käyntimäärämuutos kpl		71 800	107 800	16 100	81 900	17 800
Käyntimäärämuutos %		15 %	19 %	2 %	12 %	2 %

Käyntimäärät vähenivät useimmissa pisteissä vuonna 2005 edellisvuoteen verrattuna, koska mm. pienentyneiden resurssien vuoksi aukioloaikoja lyhennettiin. Kokonaiskäyntimäärä kuitenkin kasvoi yli ennakoarvion (730 000). Pääosa kasvusta oli Saariselällä, missä palvelupiste Kiehininen muutti uusiin tiloihin Siulan liikekeskukseen.

Luontopalvelut avasi luonnossa liikkujan Luontoon.fi-verkkopalvelun 1.3.2004. Käyntimäärä oli vuonna 2004 488 000 ja vuonna 2005 983 000. Luontopalvelujen ylläpitämä Suurpedot.fi-verkkosivusto julkaistiin uudistettuna joulukuussa 2004. Vuoden 2005 käyntimäärä oli 70 084.

Luonto-opastus on perusneuvontaa syvällisempää maksullista opastusta. Sitä tarjotaan sekä asiakaspalvelupisteissä että maastossa. Vuonna 2005 opastettiin yhteensä 2 615 ryhmää, joissa oli keskimäärin 23 asiakasta ja yhteensä 60 415 asiakasta (kuva 4). Valtaosa, 2 104 ryhmää ja 46 853 asiakasta, opastettiin luontokeskuksissa.

Kuva 4. Opastettujen asiakkaiden lukumäärät maastossa ja luontokeskuksissa vuosina 2002–2005.

3.2.2.2 Asiakastyytyväisyys

Asiakastyytyvyyttä seurataan määrävuosina tehtävin asiakastutkimuksin kansallispuistoissa, muissa suosituissa suojelukohteissa, valtion retkeilyalueilla ja asiakaspalvelupisteissä. Lisäksi asiakastyytyvyyttä seurataan joka vuosi asiakaspalvelupisteissä ja Luontoon.fi-verkkopalvelussa. Asiakastyytyväisyys lasketaan usean kysymyksen keskiarvona asteikolla 1–5.

Asiakastyytyväisyydessä tavoiteltiin ja saavutettiin taso 4. Asiakastyytyväisyys perustui 10 280 asiakkaan vastaukseen. Asiakaspalvelupisteissä jatkuvasti seurattava asiakastyytyväisyys oli 4,47 (N=6 747). Se on pysynyt hyvin tasaisena vuosina 2000–2005.

Vuonna 2005 tehtiin kolmessa asiakaspalvelupisteessä asiakastutkimus, ja niissä asiakastyytyväisyys oli keskimäärin 4,4 (N=1 011). Vuonna 2005 valmistui neljän kansallispuiston, seitsemän muun suojelukohteen sekä Syötteen aluekokonaisuuden asiakastutkimus. Niissä asiakastyytyväisyys oli keskimäärin 4,3 (N= 2 270).

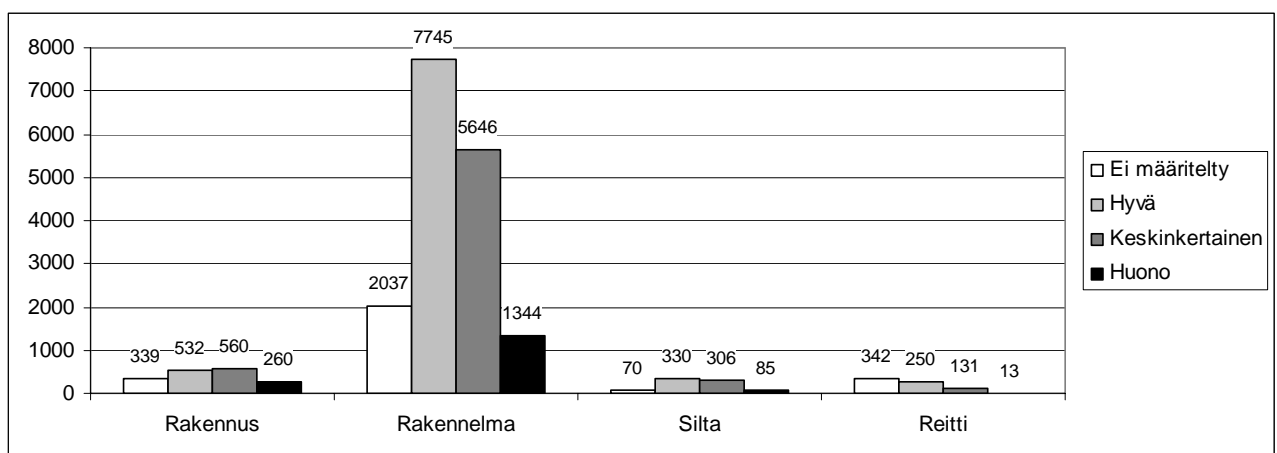
Luontoon.fi-verkkopalvelun asiakastyytyväisyys oli vuonna 2004 3,97 (N=252) ja vuonna 2005 3,86 (N=298), joten tavoitetasosta 4 jäätin hieman. Palvelun tyytyväisyyspalaute perustui asiakkaan omaan aktiivisuuteen palautteen antajana, sitä ei toteutettu erillisenä kyselynä. Siten hyvin tyytyväisten osuus on aliedustettu ja vastanneiden osuus palvelun käyttäjistä (vain 0,03 %) on olennaisesti pienempi verrattuna muihin menetelmiin.

***Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:
Metsähallitus jatkaa ja täydentää kävijämäärien seurantaa tärkeimmillä virkistys- ja luontomatkailukohteilla sekä kartoittaa kävijätyytyväisyyttä ja kävijöiden tarpeita määräväleihin tehtävin kävijätutkimuksin.***

Luontopalvelut seurasi käyntimääriä kaikissa kansallispuistoissa ja valtion retkeilyalueilla. Vuonna 2005 valmistui neljän kansallispuiston, seitsemän muun suojelukohteen sekä Syötteen aluekokonaisuuden (mukaan lukien Syötteen retkeilyalue) asiakastutkimus.

3.2.2.3 Palvelut ja niiden laatu

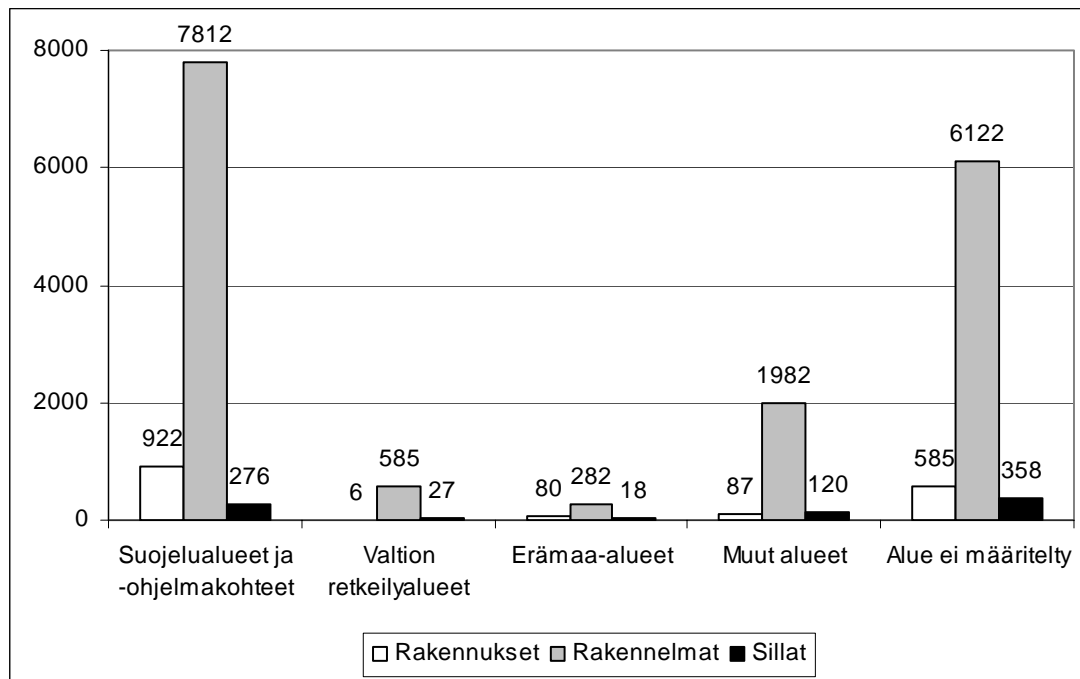
Luonnon virkistyskäytön palvelutuotantoa ovat luonnossa liikkumista helpottavat reitit, rakennelmat, opasteet, tuvat sekä asiakaspalvelupisteet ja luonto-opastus. Luontopalvelut ylläpitää luonnossa liikkujille yli 16 000 rakennelmaa, lähes 1 700 rakennusta ja 800 siltaa sekä lähes 14 000 kilometriä erilaisia reittejä. (Kuva 6. Luvut eivät ole lopullisia, sillä tiedon keruu ja tallennus REISKA-tietojärjestelmään jatkuu vuonna 2006, ks. Tiedon hallinta).

Kuva 5. Rakennetun omaisuuden (rakennukset, rakennelmat, sillat ja reitit) lukumäärä kuntoluokittain 1.1.2006:

REISKA-tietojärjestelmän avulla seurataan mm. rakennetun omaisuuden kuntoa. Tavoitteena on, että uusiminen ja peruskorjaus pystytään toteuttamaan tasaisesti niin, että korjausrästejä ei pääse syntymään. Tällä hetkellä järjestelmään on tallennettu vasta osa tiedoista, ja siten kuvan 5 tieto rakennetun omaisuuden kunnosta on osin vielä puutteellinen. Toistaiseksi käytettävissä olevan tiedon perusteella huonokuntoisen omaisuuden osuus oli 9 %, ja kuntoluokka puuttui 14 % kohteista.

Vuosittaisia ylläpitotoimia ovat kohteiden jäte- ja polttopuuhuolto. Maastossa on kaikkiaan yli 1 800 jätehuoltokohdetta (kuivakäymälät ja jätehuoltorakennelmat) sekä yli 1 400 polttopuuhuoltokohdetta, joissa vuotuinen puunkulutus on lähes 10 000 m³.

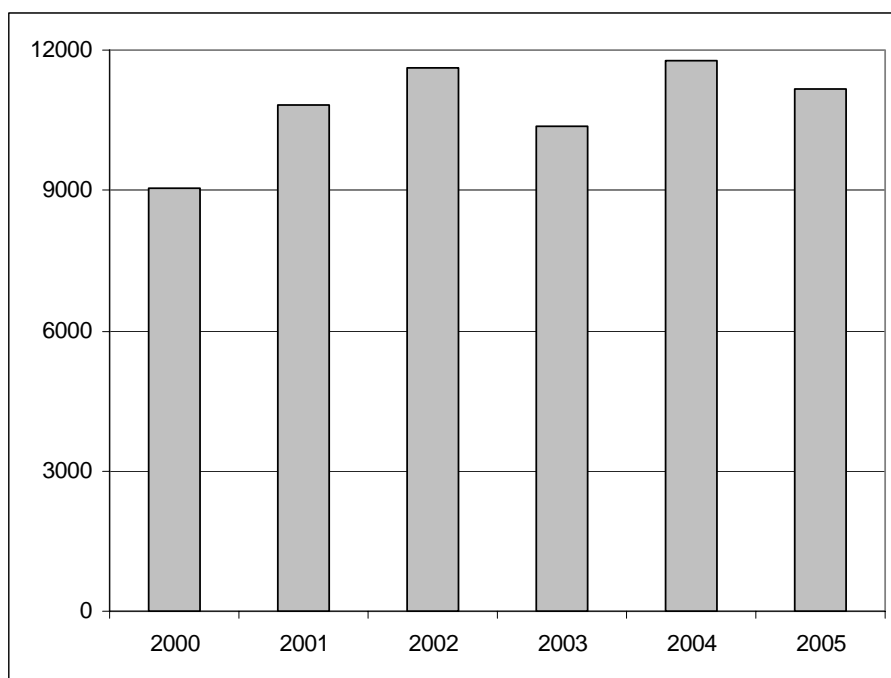

Kuva 6. Ylläpidettävien rakennusten, rakennelmien ja siltojen lukumäärät maankäyttoluokittain 1.1.2006.

Asiakaspalvelupisteiden perustamista ja ylläpitoa ohjaa kysynnän lisäksi niille tehty laatu- ja palvelutasoluokitus. Sen käytöllä varmistetaan kysynnän mukaiseksi sovitettu yhtenäinen peruspalvelutaso. Luokituksen käyttö ohjasi nykyisten asiakaspalvelupisteiden palveluiden tarkistusta. Paikoin palvelua lisättiin, paikoin vähennettiin.

Asiakaspalvelupisteissä (luontokeskukset, -talot ja palvelupisteet) palveltiin 11 166 asiakasta henkilötyövuotta kohti (kuva 7). Palveluun sisältyy mm. neuvontaa, ryhmien opastusta ja tuotteiden myyntiä. Työmäärä pitää sisällään myös asiakaspalvelupisteen ylläpitoon liittyvän suunnittelun, työnjohdon, seurannan jne., mutta ei kiinteistön ylläpitoa. Asiakaspalvelupisteitä oli kaikkiaan 26 kappaletta (taulukko 8).

Luontokeskusten ja muiden asiakaspalvelupisteiden ylläpitoon on pyritty hakemaan yhteistyömalleja kustannusten pienentämiseksi. Esimerkiksi Hämeen luontokeskuksen kiinteistön ylläpitokulut ympäröivät kunnat maksoivat kokonaan. Osa luontokeskuksista ja asiakaspalvelupisteistä toimii muun omistajan kuin luontopalvelujen kiinteistössä, esim. Terranova Vaasassa toimii osana Pohjanmaan museota.

Kuva 7. Asiakaspalvelupisteiden tuottavuus (luontokeskukset, -talot ja palvelupisteet), käyntiä/htv vuosina 2000–2005.

Nykyisten asiakaspalvelupisteiden muutos- ja laajennushankkeita tehtiin Ruunaalla, Oulungalla, Pallas–Ylläksellä ja Saariselällä. Ruunaan retkeilyalueen luontotaloa Lieksassa laajennettiin ja aloitettiin uuden näyttelyn ja AV-ohjelman tuottaminen. Uudistettu luontotalo avataan toukokuussa 2006. Oulungan kansallispuiston Hautajärven luontotalon laajennus aloitettiin Sallassa. Laajennuksella parannetaan mm. kahviotiloja. Oulungan palveluiden kysyntä on vahvassa kasvussa puistolle myönnetyn kansainvälisen Pan Parks -sertifikaatin myötä. Hanke valmistuu 2006.

Taulukko 8. Luontopalvelujen kokonaan ja yhteistyössä ylläpitämien asiakaspalvelupisteiden lukumäärät vuonna 2005.

	Luontopalvelut	Yhteistyö	Yht. kpl
Luontokeskus	10	6	16
Luontotalo	5	1	6
Palvelupiste	3	1	4
Yhteensä kpl	18	8	26
% lukumäärästä	69	31	100

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston Tunturi-Lapin luontokeskusta Enontekiöllä laajennettiin saamelaisesta kulttuuriperinnöstä kertovan näyttelytarjonnan kehittämiseksi yhteistyössä Johti Sápmelaččat rs:n kanssa. Hanke valmistuu 2006. Muoniossa sijaitsevan Luontokeskus Kellokkaan merkittävästi kasvaneiden käyntimäärien vuoksi tehtiin laajennussuunnitelma ja rahoitusta selvitettiin. Saariselällä palvelupiste Kiehininen muutti uuteen Siulan liikekeskukseen tavoitteena alueen matkailijoiden parempi saavuttaminen.

Kokonaan uusia luontokeskuksia oli vireillä viisi, joissa on luontopalvelut on mukana tai hahutettiin kumppaniksi. Näitä olivat Nuuksiokeskus, Repovesikeskus sekä Leivonmäen, Kalajoen ja Hailuodon luontokeskukset.

Kalajoen kaupunki ja Hailuodon kunta ovat päättäneet rakennuttaa luontokeskukset. Luontopalvelut on kummankin kunnan kanssa sopinut näyttelytilan vuokraamisesta ja vastaa näyttelyiden suunnittelusta ja rakentamisesta. Luontokeskukset valmistuvat 2007. Kalajoen luontokeskus palvelee mm. Rahjan saariston opastuksessa.

Repovesikeskuksen esiselvitys valmistui 2004 Valkealan kunnan teettämänä ja kunnan, Kymenlaakson liiton ja Kouvolan seudun kuntayhtymän rahoittamana. Toteutuksen rahoitus ja lopullinen sijainti eivät vielä ratkenneet 2005. Leivonmäen kunta teetti Leivonmäen kansallispuiston luontokeskuksesta esiselvityksen, jonka rahoituksesta vastasivat Keski-Suomen ympäristökeskus, Leivonmäen kunta ja naapurikunnat. Luontopalvelut osallistui hankkeen ohjausryhmään. Hankkeessa arvioitiin luontokeskuksen toiminnallista ja taloudellista toteutettavuutta ja esitettiin mahdollinen toteutussuunnitelma.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Uudenmaan liiton johdolla valmisteltava Nuuksiokeskus-hankesuunnitelma valmistuu kevään aikana ja Metsähallitus osallistuu tämän hankkeen ohjausryhmän ja palveluja kehittävän työryhmän toimintaan.

Nuuksiokeskuksen hankesuunnitelma valmistui kesällä. Suunnittelua jatkettiin syksyllä yhteistyössä Uudenmaan liiton, alueen kaupunkien ja kuntien sekä Metsäteollisuus ry:n kanssa keskuksen sijoituspaikkakysymysten ja toimintamallien ratkaisemiseksi. Kokonaisuuteen kuuluvan Kattilan luontotalon peruskorjaus eteni suunnitelmien mukaan. Yksityiskohtaisempi suunnittelu käynnistyy vuonna 2006 valtion lisäbudjetissa myönnetyn rahoituksen turvin.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu Korpoströmin saaristokeskuksen toimintaan.

Korpoströmin näyttely avattiin kesällä. Luontopalvelut osallistui keskuksen toimintaan yhteistyössä muiden osakkaiden kanssa. Saaristokeskuksessa työskenteli seitsemän Etelä-Suomen luontopalvelujen työntekijää (joista kaksi saariston matkailuun liittyvän Interreg III -hankkeen projektityöntekijää) ja 4–5 kausityöntekijää. Saaristokeskuksen auditoriossa esitettiin kesän aikana luontopalvelujen tilaamia Itämeri-aiheisia ohjelmia (3 kpl, tuottaja Doc Art, ohjaaja Petteri Saario).

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite

Metsähallitus kehittää Kainuun luontokeskuksesta valtakunnallisen suurpetotietokeskuksen – ”luontokeskus Petola”, joka jakaa tietoa neljän suurpetomme elintavoista sekä kantojen hoitoon liittyvistä kysymyksistä. Suurpedot.fi-sivusto liitetään osaksi toimintakonseptia ja kieliversiot (englanti, ruotsi ja venäjä) julkaistaan. Keskuksen toiminta ja tiedon hankinta perustuu tutkimuslaitosten ja viranomaisten sekä vapaaehtoisjärjestöjen väliseen yhteistyöhön. Suurpetotietokeskuksen toimintaa kehitetään vuosina 2003–2005 Interreg Karjala IIIA -ohjelmaan kuuluvassa hankkeessa. Keskus ja sen toiminta käynnistyy kesällä 2005.

Luontokeskus Petola avattiin yleisölle 28.6.2005 ja sen toiminta käynnistettiin suunnitellulla tavalla. Petolan investointikustannukset katettiin kahden hankkeen avulla. ”Suurpetotietokeskuksen toiminnan käynnistäminen” -niminen sisällöntuotantohanke tuotti mm. laadukkaan suurpetoaiheinen näyttelyn, suurpetoihin liittyvää AV- ja viestintäaineistoa sekä vastasi Suur-

pedot.fi-verkkosivuston sisältöpäivityksestä. Rahoitus Kuhmon kaupungin hallinnoimalle hankkeelle tuli Interreg IIIA Karjala -ohjelmasta. Kokonaiskustannus oli 702 800 euroa.

Luontokeskuksen tiloja muutettiin ja laajennettiin vastaamaan uusia tarpeita. Rakennustyön käynnistyessä Kainuun luontokeskuksen nimi muutettiin luontokeskus Petolaksi. Laajennuksen tavoitteena oli parantaa luontokeskuksen toimivuutta laajan näyttelytilan, auditorion, luontokoululuokan ja uusien asiakaspalvelutilojen myötä. Tähän hankkeeseen luontopalvelut sai rahoituksen Kainuun TE-keskuksen työvoimaosastolta. Hankkeen kokonaiskustannus oli 1 148 000 euroa. Keskuksen asiakaspalvelu hoidettiin vakinaisen henkilöstön lisäksi työllisyysrahoitteisella työvoimalla. Suurpedot.fi-sivuston kieliversiot käännettiin, mutta niiden julkaisu siirtyi myöhempään ajankohtaan. Valtakunnallista suurpetoviestintää varten on perustettu ohjausryhmä, johon on nimetty edustajat luontopalveluista, maa- ja metsätalousministeriöstä, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksesta, ympäristöministeriöstä, Metsästäjien keskusjärjestöstä, Kuhmon kaupungista ja Suomen luonnonsuojeluliitosta. Ohjausryhmässä sovitaan suurpetoviestinnän periaatteista.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus tuottaa yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa ja METSO-toimintaohjelmaan liittyen ennallistamisaiheisen AV-ohjelman esitettäväksi mm. luontokeskuksissa ja organisaatioiden viestintätilaisuuksissa.

Ohjelma valmistui tammikuussa 2006 sopimuksen mukaisesti suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Ohjelman tuotti Tekstivirta Ky. ja ohjasi Ismo Tuormaa.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa Suomen Ladun, Metsähallituksen ja muiden yhteistyötahojen kehittämän retkeilyreittien laatuluokituksen pilotointia.

Metsähallitus pilotoi retkeilyreittien laatuluokitusta Syötteellä yhteistyössä Suomen Ladun kanssa. Luokitettiin kaksi reittiä, joista toinen on tarkoitettu esteettömään retkeilyyn. Reittien merkintöjä ja opasteita täydennettiin luokitusta kuvaavalla materiaalilla ja luokituksen toimivuudesta tehtiin asiakaskysely Syötteen kävijätutkimuksen yhteydessä. Metsähallituksen tarkoituksena on aloittaa laatuluokituksen käyttöönotto v. 2006 valikoiduilla kohteilla.

3.2.2.4 Tiedon hallinta

Luonnon virkistyskäytön keskeisimmät tiedonhallinnan tarpeet ovat kysyntä- ja tarjontatiedon hallinta sekä tarjontatiedon välittäminen asiakkaille. Kysyntätiedon hallinnan kehittämiseksi aloitettiin asiakastiedon hallinnan kehittämishanke ja tarjontatiedon hallintaan rakennettu REISKA-tietojärjestelmä otettiin käyttöön. Tarjontatiedon välittämiseksi asiakkaille kehitettiin edelleen Luontoon.fi-verkkopalvelua.

Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus aloittaa asiakastiedon hallinnan (luontokeskusten ja alueiden käyntimäärät ja kävijätutkimukset) kehittämishankkeen, jossa rakennetaan tietojärjestelmä ja uudistetaan kävijälaskennan ja kävijätutkimusten menetelmät ja oppaat.

Asiakastiedon hallinnan kehittämishanke aloitettiin vuoden 2005 alussa. Asiakaskyselylomakkeet uudistettiin keväällä ja asiakastietoa koottiin yhtenäisin menetelmin, jolla varmistettiin tiedon laatu. ASTA-tietojärjestelmän vaatimusmäärittely valmistui syyskuussa. Järjestelmä tulee sisältämään kaikkien seurattavien alueiden ja asiakaspalvelupisteiden käyntimäärät sekä kävijätutkimustiedot. Järjestelmällä hallitaan tietoja, jotka koskevat asiakkaiden määrää, koostumusta ja määrämuotoista palautetta, mutta järjestelmä ei yksilöi asiakkaita. Järjestelmän hankinta kilpailutettiin ja hankintasopimus tehtiin 2.12.2005, minkä jälkeen aloitettiin tietojärjestelmän toteutus. Tietojärjestelmä on tarkoitus saada tuotantokäyttöön syksyllä 2006 ja uudistetut oppaat julkaistaan 2006.

***Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:
Metsähallitus täydentää rakennusten, reittien ja rakenteiden REISKA -tietojärjestelmää siten, että tärkeimmät yleisökäytön painopistealueiden tiedot ovat järjestelmässä v. 2005.***

Rakennetun omaisuuden hallintaan rakennettu REISKA-tietojärjestelmä palvelee toiminnan suunnittelussa, operatiivisessa suunnittelussa ja mm. rakennetun omaisuuden kunnon seurannassa. Sen avulla varmistetaan toimenpiteiden suuntaaminen oikeisiin kohteisiin ja sitä hyödynnetään myös asiakaspalvelussa. Tietojärjestelmään oli tammikuuhun 2006 mennessä tallennettu noin 95 % kohteiden lukumäärästä. Yleisökäytön painopistealueilta kohteet saatiin pääosin järjestelmään, muilta alueilta tietojen kattavuus on toistaiseksi vaihteleva.

Järjestelmästä puuttui vielä noin 30 rakennusta (tupia ja kämppiä), noin 2 500 rakennelmaa (suurin osa opastustauluja) ja 4 700 kilometriä reittejä. Järjestelmään vietyjen kohteiden sijaintitiedosta oli 94–99 % tallennettu, mutta ominaisuustieto jäi vielä vajavaiseksi. Esimerkiksi kuntoluokka puuttui 14 % kohteista. Tietojen keruu, tallennus ja täydennys jatkuu 2006.

3.2.2.5 Palveluiden markkinointi ja jakelukanavien hallinta

Luontoon.fi-verkkopalvelu on kattavin ja ajantasaisin jakelukanava, missä luontopalvelujen tarjoamat, yhteiskunnan varoin tuotetut retkeilijän ja luontomatkailijan palvelut ovat esillä suomeksi, ruotsiksi, saameksi ja englanniksi. Verkkopalvelu avattiin 1.3.2004. Siinä ovat nyt luontopalvelujen keskeisimmät ja vuoden 2007 lopussa kaikki retki- ja nähtävyyshkohteet.

***Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:
Metsähallitus kehittää edelleen Luontoon.fi verkkopalvelua luontomatkailijoiden ja retkeilijöiden tietolähteenä mm. julkaisemalla siitä saamen- ja englanninkieliset versiot.***

Englanninkielinen Outdoors.fi avattiin Euroopan kansallispuistopäivänä 24.5.2005 ja saamenkielinen Lundui.fi 23.6.2005. Laajennettu Retkeilyn ABC toteutettiin yhteistyössä Suomen Ladun ja Suomen Partiolaisten kanssa ja avattiin 4.3.2005. Vuoden 2005 käyntimäärä oli 983 000, missä on 100 % kasvu edelliseen vuoteen verrattuna (taulukko 9).

Taulukko 9. Luontoon.fi-verkkopalvelun käyntimäärät ja tehokkuus vuosina 2004–2005. * = 1.3-31.12.2004

Luontoon.fi	2004	2005
Käyntimäärä	488 000*	983 000
Ylläpito, htv	10,3	8,6
Käyntiä/ htv	47 379	114 302

3.2.2.6 Vaikuttavuus ja kestävyys

Luontopalveluiden hoitamat kansallispuistot ja muut suositut luontomatkailukohteet ovat matkailualueiden keskeinen vetovoimatekijä etenkin kesäisin. Kehittämistoimia kohdennetaan sinne, missä on suurin kysyntä ja missä on merkittävimmät myönteiset vaikutukset työllisyyteen ja aluetalouteen.

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kestävyiden edistämiseksi luontopalvelut on vuonna 2004 hyväksynyt kestävä luontomatkailun periaatteet. Periaatteita sovelletaan toiminnan kaikilla tasoilla, niin hoito- ja käyttösuunnittelussa kuin palveluiden rakentamisessa ja niistä viestittäessä. Suojelualueilla toimivat matkailuyritykset sitoutetaan kestävä luontomatkailun periaatteisiin yhteistyösopimusten avulla. Kestävyyden toteutumista ryhdyttiin vuonna 2005 seuraamaan valituin mittarein.

***Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:
Metsähallitus osallistuu yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun työllisyyttä parantavan rahoitusohjelman valmisteluun.***

Luontopalvelut laati yhteistyössä ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön kanssa VILMAT- periaatepäätöksen tarkoittamien kehittämissuunnitelmien toteuttamisen 1. vaiheen hanke- ja rahoitusohjelman. Ohjelmaan valikoitui koko maasta 14 kärkihanketta, joista kuvattiin tärkeimmät toimenpiteet, niiden vaatimat investoinnit sekä hankkeiden jaksoitus ja arvioitiin välittömät työllisyysvaikutukset. Ohjelmasta pyydettiin työministeriön lausunto. Työministeriö pyysi hankkeista edelleen lausunnot kohdealueiden TE-keskuksilta, joiden kanta oli myönteinen 12 hankkeeseen.

Ympäristöministeriö käynnisti luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun edellytyksiä parantavan ja työllisyyttä edistävän investointiohjelman toteutuksen vuoden 2006 talousarviossa osoittamalla siihen 1 450 000 euron määrärahan. Määräraha kohdennetaan Pallas–Yllästunturin kansallispuiston palveluvarustuksen ja opastuksen kehittämishankkeisiin.

***Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:
Metsähallitus aloittaa laatimansa yhteiskunnallisten retkeilypalveluiden kehittämissuunnitelman toteutuksen.***

Metsähallituksen yhteiskunnallisten retkeilypalveluiden kehittämissuunnitelma maa- ja metsätalousministeriölle valmistui loppuvuodesta 2004. Suunnitelmassa kuvattiin vuoteen 2010 ne toimenpiteet ja investoinnit, jotka Metsähallituksen alueilla ja kohteilla vaaditaan VILMAT-periaatepäätöksessä asetettujen luontomatkailun kasvu- ja työllisyystavoitteiden toteutumisen tueksi. Suunnitelmaa lähdettiin toteuttamaan kohdentamalla toimintaa tunnistetuille virkistyskäytön kysynnän ja kasvun painopistealueille.

***Ympäristöministeriön asettama tavoite:
Metsähallitus osallistuu luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämissuunnitelman laadintaan osana Kainuun hallintokokeilua.***

Kainuun maakunta-kuntayhtymä valmisteli laajassa yhteistyössä mm. luontopalvelujen kanssa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun Kainuun pilottiohjelman. Ohjelman laatiminen ei

edennyt aikataulussa vähäisistä henkilöresursseista johtuen. Marraskuussa 2005 Kainuun maakunnan kuntayhtymä pyysi luontopalveluita tekemään pilottihankkeen rahoitushakemuksen teknisen ja sisällöllisen valmistelun. Luontopalvelut luovutti hankehakemuksen maakunnalle joulukuussa. Kaksivaiheisen hankkeen tavoitteena on valmistella ja käynnistää Kainuun maakunnalle luontomatkailun kehittämisen työohjelma. Hankkeelle haetaan rahoitusta TE-keskuksen maaseutuohjelmien rahoituskokonaisuudesta. Hakijana on Kainuun maakunnan kuntayhtymä.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus ottaa käyttöön aiemmin määrittelemänsä kestävän luontomatkailun mittarit.

Pilottivaiheen jälkeen luontomatkailun kestävyys arviointi sisällytettiin luontopalvelujen hoito- ja käyttösuunnitteluohjeeseen. Luontopalvelut laati neljä hoito- ja käyttösuunnitelmaa, joihin oli sisällytty kestävän luontomatkailun periaatteet ja kolmeen myös mittarit. Valmistella oli kymmenen hoito- ja käyttösuunnitelmaa, joihin mittarit oli jo valittu tai ne olivat suunnitteilla, ja neljä kestävän luontomatkailun suunnitelmaa (Saaristomeren, Pyhä–Luoston ja Urho Kekkosen kansallispuistot sekä Koloveden–Linnansaaren–Pihlajaveden alue).

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus ohjaa luonnonsuojelualueilla ja suojeluohjelmakohteilla toimivien matkailuyritysten toimintaa tekemällä niiden kanssa kestävän luontomatkailun periaatteisiin pohjautuvia yhteistyösopimuksia.

Luontopalveluilla oli vuoden 2005 lopussa yhteensä 83 voimassa olevaa sopimusta matkailuyritysten kanssa. Näistä 30 sopimusta oli käyttöoikeus- tai liikehuoneiston vuokrasopimuksia ja 53 oli uuden toimintatavan mukaisia yhteistyösopimuksia. Sopimusten lisäksi yritystoimintaan on myönnetty lupia silloin, kun toiminta kohdentuu erämaa-alueille tai on lyhytaikaista. Luontopalvelut ryhtyi selvittämään Matkailun edistämiskeskuksen kanssa mahdollisuutta Laatu-tonni-yhteistyöhön. Yhteistyön tavoitteena on edistää kestävän luontomatkailun periaatteiden käyttöönottoa niissä matkailukeskuksissa, joissa kansallispuisto on keskeinen veto-voimatekijä.

3.2.3 Alueiden hallinta

YK:n biodiversiteettisopimukseen sisältyvän kansainvälisen suojelualueityöohjelman tavoitteena on saada aikaan vuoteen 2012 mennessä kattava, ekologisesti edustava sekä tehokkaasti hoidettu kansallinen ja alueellinen suojelualuejärjestelmien kokonaisuus. Ohjelma asettaa lisävaatimuksia suojelualueiden säädösvalmistelulle, kiinteistönmuodostukselle, hoidon ja käytön suunnittelulle sekä vaikuttavuuden seurannalle. Natura-alueiden toteuttaminen ja seuranta sekä tietojen raportointi tulevat saamaan toiminnassa entistä keskeisemmän roolin.

Luontopalvelujen uudistuksessa alueiden hallintaan liittyvät tehtävät keskitettiin omaksi prosessikseen. Se sisältää suojelualueiden perustamisen (suojelualueiden maanhankinta, säädösvalmistelu ja kiinteistönmuodostus), maankäytön suunnittelun (mm. luonnonvarasuunnittelu, hoidon ja käytön suunnittelu ja järjestyssäännöt), maankäytön ohjauksen sekä vaikuttavuuden arvioinnin ja aluetiedon hallinnan.

3.2.3.1 Luontopalvelujen hoidossa olevat alueet

Metsähallituksen suojelu- ym. erityisalueiden kokonaispinta-ala oli vuoden 2005 lopussa 4,6 miljoonaa hehtaaria. Metsähallituksen hoidossa oli yli 2 500 erillistä suojelualuetta ja -kohdetta (taulukot 10–11). Vuonna 2005 toteutuneet kansallispuistojen laajennukset (Pyhä-Luosto ja Pallas–Ylläs) lisäsivät kansallispuistojen pinta-alaa yli 63 000 hehtaarilla (8 %).

Taulukko 10. Luontopalvelujen hoidossa olevien alueiden pinta-ala (ha)

	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004	31.12.2005
Lakisääteiset luonnonsuojelualueet	1 407 542	1 487 500	1 499 489	1 504 443	1 568 277
kansallispuistot	750 808	750 808	813 758	816 263	878 882
luonnonpuistot	144 088	144 088	150 278	150 811	150 810
Mh:n päätöksellä perustetut ls-alueet	809	809	807	807	808
muut luonnonsuojelualueet	511 837	511 837	526 572	528 402	529 433
yksityiset luonnonsuojelualueet	(ei tietoa)	(ei tietoa)	8 074	8 160	8 343
Suojeluohjelmakohteet	529 015	617 761	617 761	787 518	734 447
Suojelumetsät	22 258	18 105	18 105	11 633	34 727
Muut suojelukohteet	17 613	11 567	11 567	212 323	195 617
Erämaa-alueet	1 487 228	1 489 522	1 489 522	1 490 359	1 490 309
Retkeily- ja virkistyskäyttöalueet	152 333	178 870	178 870	176 115	176 109
valtion retkeilyalueet	35 961	35 935	35 884	35 534	35 532
muut virkistysalueet	116 372	142 935	141 767	140 581	140 577
Muut alueet	280 462	281 174	280 072	360 406	360 385
Yleiset vesialueet em. kohteiden ulkopuolella	2 712 000	2 752 000	2 436 000	2 432 000	2 433 000
Yhteensä	6 608 451	6 836 499	6 882 802	6 974 796	6 992 871

Suojeluohjelmakohteet: Metsähallituksen hallinnassa olevia valtakunnallisten suojeluohjelmien alueita, joille ei ole annettu vielä perustamissäädöstä.

Suojelumetsät: Metsähallituksen omalla päätöksellä ensisijaisesti luonnonsuojelutarkoituksiin perustettu alue.

Muu suojelukohde: Kaavojen luonnonsuojelualuevaraukset (SL), muu lakisääteinen suojelu, Metso-kohteet, jotka eivät kuulu valtakunnallisiin suojeluohjelmiin.

Erämaa-alueet: Erämaalain nojalla perustetut alueet.

Retkeily- ja virkistyskäyttöalueet: Ulkoilulla perustetut valtion retkeilyalueet, MH:n päätöksellä perustetut virkistysmetsät.

Muut alueet: luonnonsuojelun vaihtomaat, muut julkisten hallintotehtävien taseessa olevat alueet.

Suojeluohjelmakohteiden lukumäärä kasvoi hieman. Suojelumetsien lukumäärä yli kaksinkertaistui lähinnä Länsi-Suomen luonnonvarasuunnitelmaan liittyneiden maankäyttö-ratkaisujen seurauksena. Perustettujen ”muiden luonnonsuojelualueiden” määrä pieneni muutamalla, kun alueita yhdistettiin kansallispuistojen laajennuksien myötä. Valtion omistamien kohteiden lisäksi Metsähallitus hoitaa myös Repoveden kokonaisuuteen kuuluvaa, UPM Kymmene omistamaa Aarnikotkan metsän luonnonsuojelualuetta.

Taulukko 11. Luontopalvelujen hoidossa olevien alueiden lukumäärä.

	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004	31.12.2005
Lakisääteiset luonnonsuojelualueet	410	472	480	489	494
kansallispuistot	30	32	34	34	34
luonnonpuistot	14	17	17	17	17
Mh:n päätöksellä perustetut ls-alueet	24	24	24	24	24
muut luonnonsuojelualueet	342	351	350	351	348
yksityiset luonnonsuojelualueet	(ei tietoa)	48	55	63	71
Suojeluohjelmakohteet	1179	1230	1429	1505	1523
Suojelumetsät	127	124	101	103	218
Muut suojelukohteet	239	236	188	241	235
Erämaa-alueet	12	12	12	12	12
Retkeily- ja virkistyskäyttöalueet	31	33	29	27	26
valtion retkeilyalueet	7	7	7	7	7
muut virkistysalueet	24	26	22	20	19
Muut alueet	40	42	28	8	9

3.2.3.2 Suojelualueiden maanhankinta

Metsähallituksen Laatumaa-tulosalue ja alueelliset ympäristökeskukset hankkivat luonnonsuojelukohteita valtion omistukseen. Ympäristökeskusten hankkimat kohteet tulevat Metsähallitukselle yleensä ympäristöministeriön hallinnansiirroin. Metsähallituksen maanhankinta toteutetaan vuodesta 2005 alkaen valtion budjettirahoituksella ja vaihdoissa tarvittava vaihtomaa ostetaan yleensä metsätalouden tulosalueelta.

Taulukko 12. Luonnonsuojelun maanhankinnat ja hallinnansiirrot (ha) 2001–2005.

	2001	2002	2003	2004	2005
Ostot	4 315	3 542	2 097	4 263	1 740
Vaihdot	4 256	4 629	3 535	3 313	3 072
METSO-hankinnat					1 884
Hallinnan siirrot	11 210	93 488*	22 621	5 801	3 523
Yhteensä	19 781	101 659	28 253	13 377	10 219

* Lukuun sisältyvät Metsäntutkimuslaitokselta siirretyt alueet.

Luontopalvelujen hallinnassa olevien suojelualueiden pinta-ala kasvoi vuonna 2005 maanhankintojen seurauksena 6 629 ha ja hallinnansiirroin 3 525 ha (taulukko 12). Maanhankinnoista oli METSO-hankintojen osuus 1 884 ha ja vanhojen luonnonsuojeluohjelmien osuus 4 812 ha.

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Metsähallituksen luontopalvelut tekee sopimuksen maanhankintojen järjestämisestä Laatumaa-tulosalueen kanssa.

Sopimus on tehty.

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Suojeluohjelmiin ja Natura 2000-verkoston (toteutuskeinona luonnonsuojelulaki) sisältyviä kohteita hankitaan vähintään 5,9 miljoonalla eurolla ja 5 miljoonaa euroa kohdennetaan METSO:n luonnonsuojelubiologisten kriteereiden mukaisten alueiden toteuttamiseen. Kulujen osuus voi olla enintään 2 miljoonaa euroa. Yksityisten maanomistajien omistamat kohteet asetetaan hankinnoissa etusijalle.

Metsähallitus hankki luonnonsuojelukohteita yhteensä 10,5 milj. eurolla, josta 9,8 milj. euroa rahoitettiin ympäristöministeriön osoittamin maanhankintavaroin ja 0,7 milj. euroa maanhankintoihin liittyvin myyntivoitoin. Suojeluohjelmien ja Natura 2000 -verkoston kohteiden osuus hankinnoista oli 6,9 milj. euroa ja METSO-hankintojen 3,6 milj. euroa. Maanhankinnan kulut olivat 1,7 milj. euroa.

3.2.3.3 Suojelualuekiinteistöjen muodostus

Suojelualueiden rauhoitusmääräykset astuvat voimaan vasta kun alueesta on perustettu suojelualuekiinteistö. Suojelualuekiinteistöjen muodostamisprosessia on kehitetty ja pilotoitu useilla kohteilla. Tavoitteena on, että muodostamisprosessin tuloksena syntyy valmis esisuojelukiinteistö, joka aluetta koskevan säädöksen valmistuttua voidaan muuttaa suojelualuekiinteistöksi. Esisuojelukiinteistöjen muodostaminen helpottaa säädösvalmistelua, hoidon ja käytön suunnittelua sekä alueen hoitoa.

Esisuojelukiinteistöjen muodostaminen on perusteltua myös siksi, ettei perustamatta olevien suojelualuekiinteistöjen määrä enää kasvaisi. Perustetuista suojelualueista (joille siis on annettu perustamissäädös) on tällä hetkellä noin 40 % (runsas 200 kpl) sellaisia, että niihin liittyen ei ole perustettu suojelualuekiinteistöjä.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa suojelualuekiinteistöjen muodostamisprojektin (SLK) mukaisten pilottihankkeiden toteutusta Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa.

Pilottihankkeiden tuloksena valmistui kolme esisuojelukiinteistöä: Kalevalapuisto, Sydänmaanaro (Suomussalmi, 2 063 ha), Iso Mällineva – Pieni Mällineva (Sievi, Ylivieska, 479 ha) ja Haarasuo (Siikajoki, Lumijoki, 353 ha). Saatujen kokemusten perusteella suojelualuekiinteistöjen muodostamisprosessia kehitetään edelleen ja toimintaa laajennetaan.

3.2.3.4 Suojelualueiden perustamissäädökset

Luonnonsuojelulain luonnonsuojelualueita koskevat säädökset tulevat voimaan, kun alueesta on perustettu luonnonsuojelulain mukainen luonnonsuojelualue ja sitä koskeva suojelualuekiinteistö on muodostettu. Valtion omistamalle maalle perustamissäädös voidaan antaa eduskunnan säätämällä lailla tai asetuksella tai ympäristöministeriön asetuksella. Metsähallituksen luontopalvelujen lähivuosien yksi tärkeä tavoite on ympäristöministeriön avustaminen suojelualueiden säädösvalmistelussa. Luontopalvelujen hoidossa olevista runsaasta 2 000 suojelukohteesta vain vajaalla 500:lla on voimassa oleva perustamissäädös. Vuonna 2005 annettiin kaksi perustamissäädöstä.

Luontopalvelujohtajan toimivaltaan kuuluu antaa luonnonsuojelualueiden järjestyssäännöt. V. 2005 vahvistettiin Koivusuon luonnonpuiston ja Koloveden kansallispuiston järjestyssäännöt.

3.2.3.5 Suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelu

Metsähallituksessa valmistui vuonna 2005 seitsemän hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Lisäksi ympäristöministeriö vahvisti kaksi hoito ja käyttösuunnitelmaa.

Tekeillä oli 51 suunnitelmaa, joista kolmannes valmistuu v. 2006. Tavoitteena on saada 2007 alkaen valmiiksi 30 suunnitelmaa vuodessa. Suunnittelua tehostetaan vähentämällä rakenteellisia ja työn organisointiin sekä sisältöön liittyviä hidasteita. Prosessimainen työ mahdollistaa selkeämmän työnjaon ja vaiheistamisen sekä valtakunnallisten asiantuntijoiden käytön.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa yhdessä alueellisten ympäristökeskusten kanssa Natura-alueiden hoidon ja käytön alueellisten yleissuunnitelmien laatimista tavoitteena suunnitelmien valmistuminen vuonna 2005 (Lapissa jatkuu vielä 2006).

Metsähallitus on osallistunut Natura-yleissuunnitelmien laadintaan. Ne laaditaan joka ympäristökeskuksen alueelle. Yleissuunnitelmien tavoitteena on selvittää, kuinka monelle Natura-alueelle tarvitaan varsinainen hoito- ja käyttösuunnitelma, mille alueille riittää kevyempi toimenpidesuunnitelma ja mitkä alueet eivät vaadi suunnitelmaa. Alueiden suunnittelujärjestys priorisoidaan. Vuoden 2005 loppuun mennessä suunnitelma on valmistunut Pirkanmaalla, Pohjois-Karjalassa, Keski-Suomessa ja Lapissa. Loput 9 suunnitelmaa valmistuvat v. 2006.

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Hoito- ja käyttösuunnitelmia tehtäessä kiinnitetään erityistä huomiota Natura 2000 -vaikutusten arviointiin sekä saamelaiskulttuurin huomioon ottamiseen saamelaisten kotiseutualueella.

Natura 2000 -vaikutusten arviointiin on kiinnitetty hoidon ja käytön suunnittelussa erityistä huomiota. Luontotyyppi-inventoinnin tuottamat ja paikkatietojärjestelmään tallennetut tiedot ovat ratkaisevasti parantaneet vaikutusten arviointia. Suunnitteluohjeistoa täydennettiin elinympäristöjen suunnitteluohjeella ja ennallistamisen toimenpidesuunnittelun ohje uusittiin.

Hoito- ja käyttösuunnitelmiin saamelaisten kotiseutualueella liitetään Saamelaiskäräjien arvio vaikutuksista saamelaiskulttuuriin. Saamelaiskäräjillä on arvioitavana seuraavat hoito- ja käyttösuunnitelmat: Käsivarren, Kaldoavin, Tarvantovaaran ja Vätsärin erämaat sekä Lätäsenon–Hietajoen ja Sammutijängän–Vaijoenjängän soidensuojelualueet.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus laatii Leivonmäen ja Liesjärven kansallispuistojen, perustettavien Pallas-Yllästunturin ja Pyhä-Luoston kansallispuistojen, Hossan retkeilyalueen sekä Kaldoavin ja Tarvantovaaran erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat ja jatkaa Pais-tunturin ja Muotkatunturin erämaa-alueiden sekä Torrnsuon, Salamajärven, Petkeljärven ja Lemmenjoen kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmien valmistelua.

Metsähallituksen johtoryhmä hyväksyi Hossan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman. Pallas–Yllästunturin suunnitelma on Saamelaiskäräjien arvioitavana ja se valmistuu vuonna 2006. Myös Pyhä–Luoston, Torronsuon, Salamajärven, Petkeljärven ja Leivonmäen kansallispuistojen suunnitelmat valmistuvat 2006. Leivonmäen suunnittelua on hidastanut luontokeskuksen perustamista koskevan selvityksen keskeneräisyys. Luontopalvelut sai omalta osaltaan valmiiksi Kaldoaivin ja Tarvontavaaran erämaa-alueiden suunnitelmat ja ne on lähetetty lausunnolle Saamelaiskäräjille. Lemmenjoen suunnittelua jatkettiin.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus kehittää valtion retkeilyalueiden suunnittelua siten, että virkistyskäytön ja monimuotoisuuden turvaaminen sekä metsätalouden tavoitteet sovitetaan yhteen.

Luontomatkailun ympäristövaikutusten arviointiohje otettiin käyttöön. Luonnon virkistyskäytön tavoitteet otetaan huomioon luonnonvarasuunnittelussa. Länsi-Suomen luonnonvarasuunnitelma valmistui alkuvuonna.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus uudistaa valtion retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat vuoteen 2006 mennessä. Vuonna 2005 valmistuu Hossan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma.

Hossan hoito- ja käyttösuunnitelma valmistui.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa Inarin retkeilyalueen suunnittelua yhteistyössä Inarin kunnan vetämän Inarijärven yleiskaavoitusprosessin kanssa.

Metsähallitus osallistui Inarijärven osayleiskaavan tarkistusta koskeviin neuvotteluihin. Lisärakentaminen rannoille tullaan todennäköisesti kohdentamaan valtaosin Inarijärven Natura-alueen ulkopuolelle kylien tuntumaan. Inarin retkeilyalueen virkistyskäytön palvelurakenteiden ja opastuksen kehittämistä suunniteltiin osana VILMAT-hanketta ”Saariselkä–Inari”.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu UNESCO:n maailmanperintöluetteloon Suomesta nimettävien uusien kohteiden aieluettelon valmisteluun ja siihen sisältyvien kohteiden hakemusvalmisteluun luonnonperintöalueiden osalta sekä opetusministeriön maailmanperintöneuvottelukunnan työhön.

Metsähallitus vastasi Merenkurkun maankohoamisrannikon maailmanperintöhankkeen koordinoinnista kokoamalla UNESCO:lle jätetyn hakemuksen ja siihen liittyvät lisäselvitykset. Aieluettelossa olevan Saimaan–Pielisen maailmanperintöalueen valmistelussa keskityttiin rahoituksen hankintaan. Metsähallitus sai ensimmäiset UNESCO:n kulttuuriperintökohteet, kun Struven ketju hyväksyttiin maailmanperintöluetteloon heinäkuussa.

3.2.3.6 Maankäytön ohjaus

Luontopalvelut antoi lausunnon useasta maakunta- ja yleiskaavasta. Luontopalvelujen edustajat osallistuivat maakuntakaavojen valmistelutyöryhmiin. Norpan elinalueilla osallistuttiin

useaan yleis- ja ranta-asemakaavaprosessiin antamalla lausuntoja ja toimittamalla tietoja norpan pesimä- ja elinalueista kaavoittajille.

Vuonna 2005 luontopalvelut laati 220 maanvuokra- ja käyttöoikeussopimusta (sisältää vanhojen sopimusten uusimisen). Voimassa olevia sopimuksia oli vuoden lopussa 1 350 kappaletta. Eniten on erilaisia reittejä koskevia sopimuksia. Metsästys- ja kalastusalueiden vuokrasopimukset (yhteensä lähes 3 000 kpl) siirretään Vuokra-sovelluksessa luonto-palveluille.

Vuonna 2005 toteutettiin Metsähallituksen maanvuokraustoiminnan yhtenäistämiprojekti. Sen tulokset ja ohjeet tulevat yhdenmukaistamaan sopimusten laadintaa ja hallintaa.

3.2.3.7 Vaikuttavuuden seuranta

Vaikuttavuuden seurannan tavoitteena on suojelualueiden hoidon tehokkuuden ja käytön kestävyysseuranta sekä toiminnan vaikuttavuuden kokonaisarviointi. Kokonaisuuteen kuuluu seurantatiedon koostaminen ja analysointi sekä säännöllinen raportointi.

Kansainvälisen arvioinnin suositusten mukaisesti Metsähallitus tuottaa viiden vuoden välein suojelualueitaan kuvaavan Puistojen tila -raportin. Vuonna 2005 aloitettiin hanke tietojen koostamiseksi ja analysoimiseksi raporttiin, joka kuvaa suojelualueiden suojeluarvot, uhat ja tilan sekä alueiden hoidon tehokkuuden ja vaikuttavuuden. Lähtökohtana suojelualuekohtaisen tiedon keruulle on jatkuvasti ylläpidettävien tietojärjestelmien hyödyntäminen. Koko suojelualueverkoston tilaa ja toimintaa kuvaavia tietoja koostettiin yhteenvetoraporttia varten viimeisen viiden vuoden ajalta.

Ensimmäinen Puistojen tila -raportti on tarkoitus julkaista painettuna suomen- ja englanninkielisenä kesällä 2006. Ruotsinkielinen versio sekä suojelualuekohtaiset tiedot 70 perustetusta suojelualueesta julkaistaan sähköisessä muodossa Metsähallituksen verkkopalvelussa (www.metsa.fi). Vuonna 2006 selvitetään, millä edellytyksillä ja millaisilla tiedonhallinnan kehittämistoimenpiteillä voitaisiin vastaavia tietoja koota myös muilta kuin Metsähallituksen hallinnassa olevilta suojelualueilta.

Vaikuttavuuden seurantatietojen kokoaminen ja analysointi edellyttää mm. mittareiden ja tietojärjestelmien kehittämistä. Vaikuttavuuden seuranta kehittämällä voidaan yhtenäistää eri tarkoituksia palvelevien seurantojen ja raportointien kokonaisuutta. Keskeisten ja usein tarvittavien tietojen säännöllinen kokoaminen ja raportointi parantaa mm. alueiden hallintaan liittyviä työprosesseja (esim. hoidon ja käytön suunnittelu). Vuoden 2005 aikana täydennettiin kiinteistöjen hallintajärjestelmän (KihtiGis) tietosisältöä kattamaan myös Puistojen tila -raportointia varten tarvittavia tietoja.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus julkistaa kansainvälisen suojelualueiden tehokkuuden arvioinnin tulokset ja käyttää saamiaan suosituksia toimintansa kehittämisessä.

Kansainvälisen arvioinnin tulokset julkaistiin huhtikuussa. Niitä hyödynnettiin mm. uusittavissa luontopalvelujen strategioita ja tavoitteita sekä toimintatapaa ja organisaatiota.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus julkistaa kansainvälisen suojelualueiden tehokkuuden arvioinnin tulokset ja käyttää saamiaan suosituksia toimintansa kehittämisessä.

Tietoja kerättiin raporttia varten ja raportti julkaistaan vuonna 2006.

3.2.4 Eräasiat

Eräasiain strategisena tavoitteena on hoitaa ja säilyttää kansalaisten tarpeet metsästyksessä, kalastuksessa ja maastoliikenteessä asiakaslähtöisesti ja luonnon kestävään käyttöön perustuen. Metsästyksen ja kalastuksen järjestelyillä ja ohjauksella varmistetaan luonnonsuojelutavoitteiden saavuttaminen myös suojelualueilla. Toiminnan periaatteena on ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden toteuttaminen sekä suomalaisen eräkulttuurin vaaliminen.

3.2.4.1 Säädosmuutokset ja eräasiain organisointi

Metsästyks- ja kalastusluvut säädettiin julkisiksi hallintopäätöksiksi 1.1.2005 voimaan tulleessa Metsähallitus-laissa. Eräasiain viranomaistehtäviä hoitaa erätalouspäällikkö. Erätalouspäälliköksi nimettiin Olavi Joensuu ja esittelijänä toimivan ylitarkastajan virkaan Jukka Bisi.

Hallintopäätöksinä annettavat kalastusoikeuden käyttö, alueelliset kiintiöpäätökset ja lupien myöntämisen delegointipäätökset säädettiin erätalouspäällikön itsenäiseen toimivaltaan kuuluviksi valituskelpoisiksi päätöksiksi. Lisäksi erätalouspäällikkö käsittelee Metsähallituksen lupapäätöksistä tehtävät oikaisuvaatimukset.

Vuosi 2005 oli eräasiain järjestelyjen osalta siirtymävuosi uusien säädösten mukaiseen toimintatapaan. Metsästyks- ja kalastuslupatuloilla rahoitettavat riistan- ja kalavesien suunnittelu- ja hoitotehtävät ostettiin metsätalouden tulosalueelta. Vuoden 2005 aikana valmisteltiin eräasiain hoidon siirto julkisiin hallintotehtäviin. Metsätalouden tulosalueesta siirtyi 16 henkilöä luontopalveluihin 1.1.2006, jolloin uudistettu organisaatio aloitti toimintansa.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus hoitaa metsästykseseen ja kalastukseen liittyvät lupa- ja vuokrausasiat uuden Metsähallitus-lain edellyttämällä tavalla.

Metsästyks-, kalastus- ja maastoliikenneuralupien myyntiä hoiti edelleen Metsähallituksen Vilja Pohjola -tulosalue yhteistyösopimuksen ja erätalouspäällikön delegointivaltuutuksen perusteella omakustannusperiaatteella. Myös luontokeskukset olivat mukana lupajakelussa. Yrittäjien lupamyyntimenettely metsästyslupamyynnissä lopetettiin lakimuutoksen takia. Tämä aiheutti tyytymättömyyttä yrittäjien keskuudessa ja asiasta tehtiin kolme eduskuntakyselyä.

Kalastuslupia myytiin vuonna 2005 yhteensä 63 650, metsästyslupia 38 348 ja maastoliikenteen uralupia 1 733 kappaletta. Lupametsästysalueita oli 116 kpl ja niiden kokonaismaapinta-ala oli 7 240 000 ja vesipinta-ala 171 000 hehtaaria. Keskimääräinen lupametsästysika per metsästäjä oli 3,2 vrk. Metsästyksen saalisilmoituksia palautettiin 7 458 kpl. Metsäkanalintusaalis oli 42 000 yksilöä eli 0,42 yksilöä/km². Keskimääräinen metsäkanalintukanta oli 19

yksilöä/km², joten metsästyskuolevuus oli noin 3 % eli erittäin kestävällä tasolla. Virkistyskalastusalueita oli 62. Vuokrausasioita hoitivat eräsuunnittelijat delegointivaltuutuksella. Vuoden 2005 lopussa voimassaolevia metsästysaluevuokrasopimuksia oli 2 005 ja kalastusaluevuokrasopimuksia 1 145 kappaletta.

Riistatalouden suunnittelu- ja seurantajärjestelmää kehitettiin edelleen ja siihen luotiin mm. raportointia helpottavia elementtejä. Suojelualueille perustetut riistakolmiot laskettiin kaksi kertaa vuodessa. Talousmetsien kolmiolaskennat hoiti metsätalouden tulosalue.

Pohjois-Suomen kuntalaisten harjoittamasta metsästyksestä metsästyslain 8 §:n alueella tehtiin tutkimus yhdessä Lapin, Oulun ja Kainuun riistanhoitopiirien ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kanssa. Tutkimus liittyi tarpeeseen mitoitaa metsästys kestävästi sekä saada tietoa kuntalaisten metsästysharrastuksesta yleisemminkin. Valtakunnallisille metsästys- ja kalastusalan järjestöille ja alan medialle järjestettiin yhteensä kolme informaatio- ja yhteistyötilaisuutta Metsähallituksen eräasiain hoidosta ja toiminnasta.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu kansallispuistojen metsästyskäytäntöä koskevan selvityksen laatimiseen.

Luontopalvelujen edustaja oli keväällä asetetun työryhmän sihteerinä.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus kehittää toiminnan ja talouden suunnittelu- ja seurantajärjestelmiä valtioneuvoston valtion liikelaitosten muun toiminnan erillisestä kirjanpidosta ja erillisestä tilinpäätöksestä antaman asetuksen (1402/2004) edellyttämällä tavalla.

Metsähallitus uudisti vuoden alussa mm. taloushallintoon liittyviä normejaan (esim. taloussääntö) ja uusissa normeissa on otettu huomioon liiketoimintojen ja julkisten hallintotehtävien eriyttäminen. Eriyttäminen otettiin huomioon muussakin taloushallinnon ohjeistuksessa (esim. sisäinen laskutus). Lisäksi tehtiin eräitä muutoksia Metsähallituksen budjetointi- ja seurantajärjestelmään.

3.2.4.2 Viranomaispäätökset ja valitukset

Metsähallituslain muutoksen myötä metsästyksen, kalastuksen ja maastoliikenteen suoritteet ja hinnat määrättiin maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (MMM:n asetus no 1380 / 2004). Asetuksella säilytettiin vallitsevat lupatuotteet ja hintatasot.

Luontopalvelujohtaja teki vuonna 2005 maastoliikennettä koskevat hallintopäätökset:

- Metsähallituksen päätös moottorikelkkauralupia koskevista alueellisista kiintiöistä, 1.1.2005
- Luontopalvelujohtajan päätös yksittäistä Metsähallituksen moottorikelkkauralupaa koskevan päätöksen tekemisen siirtämisestä, 1.1.2005
- Metsähallituksen päätös maastoliikennelupia koskevista alueellisista kiintiöistä, 21.3.2005

- Luontopalvelujohtajan päätös Metsähallituksen maastoliikennelupaa koskevan yksittäisen päätöksen tekemisen siirtämisestä, 21.3.2005
- Metsähallituksen päätös moottorikelkkauralupia koskevista alueellisista kiintiöistä 30.9.2005

Erätalouspäällikkö teki vuonna 2005 seuraavat hallintopäätökset:

- Metsästystä ja kalastusta koskevien lupapäätösten ratkaisulta Ylä-Lapin luonnonhoitoalueessa, 1.1.2005 ja 9.5.2005
- Erätalouspäällikön ohje maksuttomien kalastus- ja metsästyslupien myöntämiseen, 18.2.2005
- Erätalouspäällikön päätös yksittäistä metsästys- ja kalastuslupaa ja vastaavaa oikeutta koskevan päätöksen tekemisen siirtämisestä, 1.1.2005
- Metsähallituksen päätös kalastuslupia koskevista alueellisista kiintiöistä, 1.1.2005
- Metsähallituksen päätös metsästyslupia koskevista alueellisista kiintiöistä, 1.1.2005 ja 28.7.2005
- Metsähallituksen päätös metsästystä ja kalastusta koskevista alueellisista kiintiöistä saamelaisten kotiseutualueella, 18.1.2005

Metsästystä ja kalastusta koskevista kiintiöpäätöksistä tehtiin yhteensä kahdeksan valitusta hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus jätti valittajan toimivallan puuttumisen takia valitukset tutkimatta tai hylkäsi ne, lukuun ottamatta moottorikelkkauralupia koskevaa päätöstä. Valitukset kohdistuivat saamelaisten kotiseutualueeseen (Enontekiö, Inari ja Utsjoki sekä Lapin paliskunnan alue Sodankylässä), Länsi-Lapin alueeseen ja Iijoen kalastusalueen valitus Iijoen vesistön alueeseen.

Valitusperusteena oli useimmissa valituksissa se, ettei Metsähallituksella ole toimivaltaa päättää metsästyksen, kalastuksen ja maastoliikenteen järjestämisestä, koska metsästys- ja kalastusoikeus kuuluvat saamelaisille tai vanhojen asiakirjojen perusteella taloille. Kiintiöiden määrää sivuttiin valitusperusteena vain eräissä valituksissa.

Metsästystä ja kalastusta koskevia selvityksiä, kuulemista ja päätöksen perusteluja (hallintolain 31, 34 ja 45 §§) hallinto-oikeus piti riittävinä ja hyväksyttävinä. Tämä koski sekä saamelaisten kotiseutualuetta että Länsi-Lapin aluetta.

Saamelaisten kotiseutualuetta koskevasta maastoliikennelupien kiintiöpäätöksestä hallinto-oikeus totesi, että päätöstä tehtäessä oli tapahtunut neuvottelu- ja selvittämisvelvollisuutta koskeva menettelyvirhe. Koska päätöksen voimassaolo oli kuitenkin päättynyt 30.9.2005, aihetta päätöksen kumoamiseen ei enää ollut. Hallinto-oikeus katsoi, että kysymyksessä on saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu laajakantoinen ja merkittävä toimenpide, joka voi välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkupe räiskansana, joten asiassa olisi tullut neuvotella saamelaiskäräjien kanssa. Asiasta olisi tullut neuvotella myös poronhoitolain 53 §:n mukaisesti asianomaisten paliskunnan edustajien kanssa, kun otetaan huomioon poronhoitoalueelle sijoittuvien kelkkaurien määrä, niiden käyttäjämäärän lisääntyminen verrattuna uria perustettaessa olleeseen tilanteeseen ja porojen laidunkierrossa ajan kuluessa mahdollisesti tapahtuneet muutokset.

Metsähallituksen lupapäätöksistä (hirvenmetsästyksen alueluvat, ammattikalastusluvut, pienriistan kausiluvat) tehtiin erätalouspäällikölle yhteensä 16 oikaisuvaatimusta. Erätalouspäällikön antamista päätöksistä näihin ei ole valitettu.

3.2.4.3 Erävalvonta

Metsähallituksen erävalvonnan tavoitteena on laittomuuden ja luvattomuuden ehkäisy valtion mailla sekä vapaaehtoisten valvojien erävalvonnan koordinointi ja koulutus. Alueellisesti erävalvontaa koordinoivat yhdessä muiden valvontaviranomaisten kanssa Metsähallituksen erätarkastajat, joilla on uuden erävalvontalain mukaiset poliisivaltuudet.

Päätoimisia erätarkastajia oli edelleen yhdeksän. Asiakaskontakteja oli 7 611 kappaletta. Rikkomuksia todettiin 510, joista 291 oli laillisuusrikkettä ja 219 luvallisuusrikkettä. Vapaaehtoisia valvojia, joille Metsähallitus myönsi luvallisuuden valvonnan valtuudet, oli noin 500. Vapaaehtoiset valvojat ovat joko poliiseja, rajavartioston, tullin tai Metsähallituksen henkilöstöä.

Koordinoitu yhteistoiminta on erävalvonnassa välttämätöntä. Viranomaisyhteistyö poliisin ja rajavartiolaitoksen kanssa on säännöllistä. Toimintatapoja ovat valvontatyön yhteissuunnittelu, yhteiset valvontapartiot ja tietojen vaihto. Yhteistoiminnassa on lisäksi mukana Metsähallituksen muuta henkilökuntaa ja riistanhoitoyhdistysten valvojia.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu erävalvonnasta annettavan erillisen lain valmistelutyöhön.

Metsähallitus osallistui erävalvonnasta annettavan lain valmisteluun toimittamalla työryhmälle taustamateriaalia ja antamalla lausunnon lakiluonnoksesta. Työryhmän jäsenenä oli Metsähallituksen johtava lakimies. Laki Metsähallituksen erävalvonnasta tuli voimaan 1.1.2006.

3.2.4.4 Uiton kalatalousveloitteet

Iijoen uittovelvoitteiden istutusveloitteet ja kalataloudellinen tarkkailu toteutettiin kalaviranomaisen hyväksymien suunnitelmien mukaisesti. Istutusveloitteet jatkuivat neljälle kunnostetulle jokialueelle sekä merellisten vaelluskalojen nousualueelle ja merelle Kostonjoen osalta. Istutettujen kalojen arvo oli noin 55 000 euroa. Istutusvelvoite loppui Näljänkä- ja Naamankajokien alueilla ja alkoi Kostonjoen sivujoilla. Ympäristökeskus aloitti Kostonjoen kunnostuksen.

Kainuun TE-keskus hyväksyi vuonna 2004 uudistetun tarkkailusuunnitelman ja se on toistaiseksi voimassa. Iijoen kunnostettujen jokien tarkkailuraportti vuosilta 2000–2004 valmistui toukokuussa ja se julkaistaan luonnonsuojelun julkaisusarjassa. Istutusten seuranta jatkui sähkökalastuksin yhdeksällä joella ja kalastuskirjanpitoa kerättiin 40 kalastajalta.

Iijoen uittovelvoitteiden kiinteistörajaveloitteet toteutettiin kiinteistörajaprojektin vuosittaisen ohjelman mukaisesti. Kiinteistötoimituksia on vuosittain tehty yhdellä tai kahdella joki-alueella, tulevien toimituskokonaisuuksien laajuudesta riippuen. Vuoden 2005 aikana kiinteistötoimitukset tehtiin Korvuanjoella.

3.2.5 Muut tehtävät

3.2.5.1 Metsäpuiden siemenhuollon ja uiton tehtävät

Metsähallituksesta annetun lain mukaan Metsähallituksen julkisiin hallintotehtäviin kuuluvat myös metsäpuiden siementen hankintaan ja varmuusvarastointiin liittyvät tehtävät sekä vesilaissa säädetyt ja muut uittoon liittyvät tehtävät. Uittorakenteiden ylläpidon tarkoituksena on mahdollistaa puutavaran vesikuljetuksen jatkuvuus. Toiminnan painopisteenä on Vuoksen vesistöalue, jossa vuonna 2005 toteutettiin uiton terminaalipaikkojen peruskunnostuksia kahdeksassa kohteessa. Kustannukset olivat yhteensä 360 000 euroa.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus jatkaa männyn ja kuusen siemenkeräystä Pohjois-Suomessa suunnitelman mukaisesti. Keräyksen kulut katetaan ministeriön vuonna 2004 Metsähallitukselle suorittamalla ennakkorahoituksella, joka jää käyttämättä vuodelta 2004.

Vuonna 2002 aloitettu Pohjois-Suomen männyn ja kuusen siemenkeräys saatiin päätökseen. Eduskunta myönsi vuoden 2002 toisessa lisätalousarviossa 8,4 miljoonan euron määrärahan keräystä varten. Männyn siementä saatiin 25 732 kiloa (tavoite 25 000 kiloa) ja kuusen siementä 3 645 kiloa (tavoite 4 000 kiloa). Kokonaiskustannukset olivat yhteensä 8,037 miljoonaa euroa.

3.2.5.2 Kansainvälinen yhteistyö

Metsähallituksen luontopalvelujen kansainvälinen toiminta perustuu eduskunnan ja ministeriön sille asettamiin tavoitteisiin. Kansainvälistä yhteistyötä toteutettiin euromääräisesti eniten EU:n yhteistyöohjelmien varoin. V. 2005 luontopalvelujen kansainvälisten tavoitteiden toteuttamiseen osallistui henkilöstöä noin 70, yhteensä 14 henkilötyövuoden panoksella.

Venäjän lähialueyhteistyössä keskityttiin rajapuistoyhteistyön kehittämiseen itärajan tuntumassa olevien suojelualueiden kesken. Esimerkkinä jo hyvin toimivasta, rajan ylittävästä puistopariyhteistyöstä oli Oulangan ja Paanajärven kansallispuistoille myönnetty Euroopan suojelualueliiton (EUROPARC) hyvän rajapuistoyhteistyön sertifikaatti. Vuonna 2005 päättyi kolmivuotinen Kalevalapark Interreg-hanke, jonka tavoitteena oli edistää Kalevala-puistoparin perustamista. Se saavutti välittömät tavoitteensa hyvin, mutta puistot ovat yhä sekä Venäjän että Suomen puolella perustamatta. ”Yhteiset uhanalaiset” Interreg-hankkeessa inventoitiin Karjalankannaksen liito-oravakantaa, kartoitettiin valkoselkätikkatilannetta rajan molemmin puolin sekä jatkettiin norppayhteistyötä Saimaa–Laatokka–Itämeri -alueella.

Luontopalvelujen ja Viron luonnonsuojelualueiden yhteistyö keskittyi asiakaspalveluun ja luonnon virkistyskäyttöön. Asiantuntijavaihto käynnistettiin. Yhteistyö jatkuu suojelualueiden hoidosta vastaavan uuden organisaation, Viron luonnonsuojelukeskuksen, kanssa.

Naapuriyhteistyö Ruotsin ja Norjan kanssa kehittyi myönteisesti, samoin Latvian ja Liettuan kanssa. Yhteistyön kasvuun vaikutti Metsähallituksen aktiivisuus luontopalvelujen perustamiseen ja v. 2005 loppuun johtaman EUROPARC:in Pohjolan–Baltian osaston toiminnassa. Jäsenet edustavat luonnonsuojelualueita ja suojelualueiden hoito-organisaatioita kaikista Baltian maista ja Pohjoismaista. Puheenjohtajuus siirtyi Latviaan vuoden 2006 alussa. Luontopalvelut

osallistui myös Pohjoismaiden ministerineuvoston luonto- ja luonnonvirkistyskäyttö -työryhmän työhön.

Luontopalvelujen edustajat osallistuivat kansainvälisten luonnonsuojelujärjestöjen toimintaan. Tärkeimmät yhteistyöjärjestöt olivat EUROPARC ja IUCN, erityisesti sen suojelualuekomissio WCPA. Luontopalvelut osallistui Suomen kansallisen IUCN-komitean työhön. Vuoden aikana seurattiin IUCN:n Euroopan toimiston vetämän Euroopan Vihreä Vyöhyke -hankkeen etenemistä. Luontopalvelut osallistui sekä Arktisen neuvoston että Barentsin neuvoston luonnonsuojelua koskeviin prosesseihin. Lisäksi luontopalvelut selvitti UNESCO:n Geopark-mallin soveltuvuutta Suomen olosuhteisiin. Luontopalvelut osallistui myös Euroopan tiederahaston (ESF) rahoittamaan COST Action E27 (PROFOR) -hankkeeseen, jonka tavoitteena oli analysoida ja harmonisoida Euroopan metsien suojelualueiden luokittelua.

Merenkurkun esitys UNESCO:n maailmanperintökohteeksi saatiin valmiiksi yhteistyössä ruotsalaisen osapuolen kanssa. Luontopalveluilla on Itämeren suojelukomission (HELCOM) Habitat-ryhmän puheenjohtajuus vuoden 2007 loppuun. Luontopalvelut osallistui useisiin kansainvälisiin meri-inventoinnin yhteistyöhankkeisiin Itämeren piirissä ja muuhun kansainväliseen meriensuojeluyhteistyöhön mukaan lukien EU:n meriasiantuntijatyöryhmä. Yhteistyö merialueiden inventoinneissa Ruotsin kanssa oli tiivistä. Toukokuussa 2005 järjestettiin kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) merinisäkäsekologian työryhmän kokous Savonlinnassa. Luontopalvelut osallistui myös Maailman metsästysjärjestön (C.I.C.) toimintaan.

Eduskunnan hyväksymä tavoite:

Metsähallitus osallistuu luonnonsuojelun kansainvälisiin tehtäviin ja etenkin suojelualueiden hoitoon liittyvään yhteistyöhön Suomen lähialueilla.

Metsähallitus hoiti luonnonsuojeluun ja suojelualueiden hoitoon liittyvää kansainvälistä yhteistyötä sekä lähialueyhteistyön kautta että organisaatioiden välisenä yhteistyönä. Kansainvälisestä toiminnasta on laadittu ministeriölle erilliset raportit (Venäjä-yhteistyö MH nro 199/25/2006, 31.1.2006 ja Ruotsi–Norja -yhteistyö MH nro 196/025/2006, 31.1.2006).

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus hoitaa Venäjän lähialueyhteistyötä yhteistyön syventämiseksi itärajan tuntumassa olevien suojelualueiden välille ja osallistuu aktiivisesti Venäjän ja Suomen luonnonsuojelun yhteistyöryhmän toimintaan erillisen toimintasuunnitelman mukaisesti. Yhteistyöryhmän toinen puheenjohtaja on Metsähallituksesta.

Yhteistyöryhmän toinen puheenjohtaja oli luontopalveluista. Ryhmän suomalainen osapuoli kokoontui kymmenen kertaa. Yhteistyötä toteutettiin suomalais-venäläisillä seminaareilla sekä rahoittamalla luontoarvojen selvityksiä lähialueilla.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu aktiivisesti Suomen ja Viron ympäristönsuojelun luonnonsuojeluyhteistyöhön erillisen toimintasuunnitelman mukaisesti. Luonnonsuojelun yhteistyöryhmän sihteeri on Metsähallituksesta.

Yhteistyöryhmän sihteeri oli luontopalveluista. Työryhmän kokousten yhteydessä järjestettiin asiantuntijaseminaareja.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu pohjoismaiseen ja muuhun Suomen luonnonsuojelun ja luonnonsuojelualueiden hoidon kannalta keskeiseen kansainväliseen yhteistyöhön kuten Pohjoismaisen ministerineuvoston, EUROPARCin, IUCN:n ja HELCOMin toimintaan ja Barentsin alueen habitaattifoorumiin sekä tukee Suomen puheenjohtajuutta Arktisen neuvoston CAFF -prosessissa.

Luontopalvelut osallistui aktiivisesti pohjoismaiseen ja kansainväliseen luonnonsuojelualueiden hoitoa koskevaan yhteistyöhön. Luontopalvelut johti ja koordinoi EUROPARC:n Pohjois-Baltian osaston toimintaa vuosina 2003–2005. Luontopalvelujohtaja oli EUROPARC:in hallituksen jäsen.

Ympäristöministeriön asettama tavoite:

Metsähallitus osallistuu Euroopan vihreiden vyöhykkeiden verkostoyhteistyöhön ja osallistuu ”Fennoskandian Vihreä Vyöhyke” -maailmanperintökohde-esityksen valmisteluun.

Luontopalvelut seurasi hankkeiden edistymistä.

3.3 Voimavarat ja maksullinen toiminta

3.3.1 Varainkäyttö

Julkiset hallintotehtävät käyttivät vuonna 2005 toimintaansa varoja 53,3 milj. euroa. Luonnonsuojelun maanhankintojen osuus tästä oli 11,5 milj. euroa, josta kulujen osuus oli 1,6 milj. euroa ja maa- ja vesialueinvestointien 9,9 milj. euroa.

Ympäristöministeriön rahoituksen osuus varainkäytöstä oli 64,4 % ja maa- ja metsätalousministeriön 12,1 (taulukko 13). Myös työministeriö (5,8 %) ja sisäasiainministeriö (2,4 %) olivat tärkeitä rahoittajia. Ministeriöiden yhteinen rahoitusosuus oli 85,2 %. Työministeriön rahoitus oli valtaosin työllisyystyöohjelmärahoitusta (osuus TM-rahoituksesta 50 %) ja palkkaperusteisia määrärahoja (osuus 45 %). Sisäasiainministeriön rahoitus oli lähes kokonaan Kainuun kehittämisrahaa.

Euroopan unionin rahoitusta käytettiin yhteensä 1,9 milj. euroa, joka valtaosin oli peräisin Life-rahastosta (1,1 milj. euroa) ja Euroopan aluekehitysrahastosta (0,8 milj. euroa). Life-hankkeita oli meneillään 13, joista viidessä Metsähallitus oli edunsaaja. Life-hankkeista laajimpia olivat:

- boreaalisten metsien ja puustoisten soiden ennallistaminen (461 000 euroa)
- Suomen eteläisimpien aapasuoerämaiden suojelu Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa (256 000 euroa)
- Karjalan suot ja ikimetsät, helmiä luonnonsuojelun ketjussa (116 000 euroa)
- Tikankontin ja lettorikon suojelu Pohjois-Suomessa (103 000 euroa)
- Luonnonmetsät ja suot Koillismaan ja Kainuun Vihreällä vyöhykkeellä (83 000 euroa).

Rakenerahastohankkeita oli meneillään 16 ja näistä laajimpia olivat (suluissa käytetty kokonaisrahoitus)

- Keropirtin päärakennuksen kunnostus (tavoite 1 -ohjelma; 289 000 e)
- Yhteiset uhanalaiset – tila, suojelu ja yhteiskunnalliset vaikutukset (Interreg III A; 190 000 e)
- Kosteikot, luonnonsuojelualueet ja perinnemaisemat maaseudun resursseina (BIRD) (Interreg III A; 187 000 e)
- Kalevalapuistot (Interreg III A; 141 000 e)
- Coastal Sustainability as a Challenge (Interreg III B; 113 000 e)
- Historiasta virtaa Lieksanjoen matkailuun (Interreg III; 106 000 e).

Taulukko 13. Julkisten hallintotehtävien varainkäyttö rahoituslähteittäin ja yksiköittäin vuonna 2005. Jälkimmäisessä erittelyssä ei ole mukana luonnonsuojelualueiden hankinnan menoja (11,5 milj.euroa). EU-rahoitus sisältää myös valtion talousarvion kautta kulkeneen rahoituksen. ”Muu rahoitus” tarkoittaa liike-toimintojen rahoitusosuutta Metsähallituksen yhteisen asiakaspalveluketjun menoista.

Rahoituslähteittäin:	1 000 e	(%)
Ympäristöministeriö	34 361	64,4
Maa- ja metsätalousministeriö	6 468	12,1
Oikeusministeriö	196	0,4
Sisäasiainministeriö	1 303	2,4
Opetusministeriö	53	0,1
Työministeriö	3 078	5,8
Ministeriöt yhteensä	45 459	85,2
Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR)	15	0,0
Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR)	762	1,4
Euroopan ympäristörahasto (LIFE)	1 105	2,1
Euroopan unionin rahoitus yhteensä	1 882	3,5
Muu ulkopuolinen rahoitus	117	0,2
Tulorahoitus	5 246	9,8
Muu rahoitus	640	1,2
Yhteensä	53 344	100,0

Yksiköittäin:		
Yhteiset/jakamattomat kustannukset	2 954	7,1
Keskusyksikkö	7 335	17,5
Etelä-Suomen luontopalvelut	12 832	30,7
Pohjanmaan luontopalvelut	7 875	18,8
Lapin luontopalvelut	10 822	25,9
Yhteensä	41 818	100,0

Tulorahoituksen osuus varainkäytöstä oli 9,8 %. Metsästys- ja kalastusasioiden hoito on kokonaan omarahoitteista toimintaa, maa- ja metsätalousministeriön rahoittamia riista- ja kalataloudellisia hankkeita lukuun ottamatta.

Luontopalvelualueiden yhteinen osuus kustannuksista oli 75 %. Keskusyksikön kustannuksista (7,3 milj. euroa) suuri osa (4,1 milj. euroa eli 56 %) liittyi valtakunnallisiin tehtäviin (siemenhuolto, uitto, erävalvonta ja eräasioiden ostopalvelut metsätaloudelta). Yhteiset kustannukset (3,0 milj. euroa) muodostuivat pääosin konsernin tuottamista tukipalveluista.

Julkisten hallintotehtävien investoinnit vuonna 2005 olivat (maa- ja vesialuehankintoja lukuun ottamatta) 3,9 milj. euroa, josta rakennusten ja rakennelmien osuus oli lähes 90 % (taulukko 14).

Taulukko 14. Julkisten hallintotehtävien investoinnit vuonna 2005 rahoituslähteittäin ja käyttöomaisuuslajeittain. Maanhankintainvestoinnit eivät ole luvuissa mukana. EU-rahoitus sisältää myös valtion talousarvion kautta kulkeneen rahoituksen.

Rahoituslähteittäin:	1 000 e	(%)
Ympäristöministeriö	722	18,7
Maa- ja metsätalousministeriö	270	7,0
Oikeusministeriö	154	4,0
Sisäasiainministeriö	679	17,6
Työministeriö	1 514	39,2
Ministeriöt yhteensä	3 339	86,4
Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR)	8	0,2
Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR)	189	4,9
Euroopan ympäristörahasto (LIFE)	93	2,4
Euroopan unionin rahoitus yhteensä	290	7,5
Muu ulkopuolinen rahoitus	90	2,3
Tulorahoitus	146	3,8
Yhteensä	3 865	100,0

Käyttöomaisuuslajeittain:		
rakennukset ja rakennelmat	3 434	88,8
koneet, laitteet ja kalusto	415	10,7
atk-ohjelmat	16	0,4
Yhteensä	3 865	100,0

Työministeriön (lähinnä työllisyystyöohjelmärahoitusta) ja sisäasiainministeriön (Kainuun kehittämisraha) yhteinen osuus investoinneista oli 57 %, ympäristö- ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen osuus oli 26 %. Työministeriön rahoittamista investointihankkeista suurin oli Tunturi-Lapin luontokeskuksen laajennus (käytetty työministeriön rahoitus 458 000 euroa). Kainuun kehittämisrahaan perustuen toteutettiin kaksi investointihanketta, joista Kainuun Suurpetotietokeskukseen käytettiin näitä varoja 649 000 euroa.

Luontopalvelualueiden välillä on rahoituksen ja varainkäytön rakenteessa merkittäviä eroja (taulukko 15). Ympäristö- ja maa- ja metsätalousministerien osoittaman ”perusrahoituksen” osuus varainkäytöstä vaihteli välillä 60–75 %. Ympäristöministeriön rahoituksen merkitys on suurin Etelä-Suomessa, maa- ja metsätalousministeriön rahoituksen merkitys kasvaa etelästä pohjoiseen.

Hankerahoituksen osuus Pohjanmaan varainkäytöstä oli 35 %, Etelä-Suomessa (17 %) ja Lapissa (19 %) sen osuus oli selvästi pienempi. Pohjanmaalla työministeriön ja sisäasiainministeriön (Kainuun kehittämisraha) osuus varainkäytöstä oli neljännes (26 %). Tulorahoituksen osuus varainkäytöstä oli suurin Lapissa (12 %).

Henkilöstökulujen osuus varainkäytöstä vaihteli välillä 49–56 %. Muiden kulujen osuus oli Etelä-Suomessa selvästi korkeampi kuin Pohjanmaalla ja Lapissa, missä vastaavasti investointien osuus oli merkittävä, Pohjanmaalla varainkäytöstä peräti 17 %.

Taulukko 15. Luontopalvelualueiden varainkäyttö vuonna 2005 rahoituslähteittäin ja menoryhmittäin. Luonnonsuojelualueiden maanhankinnan rahoitus ei ole mukana luvuissa.

	Etelä-Suomi		Pohjanmaa		Lappi	
	1 000 e	(%)	1 000 e	(%)	1 000 e	(%)
Rahoituslähteittäin						
Perusrahoitus:						
ympäristöministeriö (35.20.52)	8 794	69	3 813	48	5 155	48
maa- ja metsätalousministeriö (30.63.50)	794	6	949	12	1 862	17
Yhteensä	9 588	75	4 762	60	7 017	65
Hankerahoitus:						
työministeriö ja sisäasiainministeriö	761	6	2 032	26	1 541	14
Euroopan unioni	912	7	534	7	410	4
muu hankerahoitus	572	4	143	2	61	1
Yhteensä	2 245	17	2 709	35	2 012	19
Tulorahoitus	848	7	329	4	1 379	12
Muu rahoitus	151	1	75	1	414	4
Rahoitus yhteensä	12 832	100	7 875	100	10 822	100
Menoryhmittäin:						
Henkilöstökulut	6 339	49	4 026	51	6 013	56
Muut kulut	5 519	43	2 477	31	3 395	31
Investoinnit	974	8	1 372	17	1 414	13
Yhteensä	12 832	100	7 875	100	10 822	100

3.3.2. Työajan käyttö tehtäväalueittain

Työajan käytön jakautumista seurattiin käyttäen tehtäväluokitusta, johon kuului 88 tehtävää. Seurantatulosten perusteella käytetty työpanos (579 htv) on kohdennettu uuden organisaatorakenteen mukaisiin yksiköihin ja tehtäväalueisiin (prosesseihin, taulukko 16). Vanhan organisaatorakenteen keskusyksikkö poikkeaa kuitenkin sisällöllisesti melko paljon uuden organisaatorakenteen mukaisista ohjausyksiköistä.

Kokonaistyöpanoksesta ”perustehtävien” eli prosessien (luonnonsuojelu, luonnon virkistyskäyttö, alueiden hallinta ja eräasiat) yhteinen osuus oli 81 % ja muiden tehtävien 19 %. Luonnon virkistyskäytön osuus työpanoksesta oli lähes puolet (48 %), luonnonsuojelun runsas viidennes (22 %), alueiden hallinnan ja eräsioiden kummankin viitisen prosenttia.

Luonnonsuojeluprosessissa luontotyyppien inventoinnin, hoidon ja seurannan osuus työpanoksesta oli 75 %. METSO-toimintaohjelman toteuttamiseen suoraan käytetty työaika oli julkisissa hallintotehtävissä yhteensä 56 htv (ei sisällä yksityismaihin liittynyttä 5 htv), joka jakautui seuraavasti: luontotyyppi-inventointi 29 htv, metsien ja soiden ennallistaminen 18 htv, puustoisten perinnebiotooppien kunnostus ja hoito 6 htv ja luonnonhoito 3 htv.

Luonnon virkistyskäytön työpanoksesta 60 % käytettiin retkeilypalveluihin ja 40 % luonto-opastukseen ja neuvontaan. Retkeilypalveluiden työpanoksesta (168 htv) oli maksuttomaan palveluvarustukseen suoraan liittyvien töiden osuus 72 % (121 htv). Luonto-opastuksessa ja neuvonnassa eniten työpanosta käytettiin maksuttomaan neuvontaan (41 htv), luontokeskusten ja muiden palvelupisteiden huolto-, kunnostus-, korjaus- ja rakentamistöihin (11 htv) sekä Luontoon.fi –verkkopalveluun (9 htv).

Alueiden hallinnassa hieman yli puolet työpanoksesta käytettiin hoidon ja käytön suunnitteluun ja muuhun maankäytön suunnitteluun. Eräasioiden osalta taulukon luvut kuvaavat vain luontopalveluissa tehtyä työpanosta (valtaosa metsätyksen ja kalastuksen työpanoksesta tehtiin metsätalouden tulosalueessa), ja erävalvonnan luku on hieman liian korkea, koska se sisältää jonkin verran myös muuta valvontaa.

Tiedonhallinnan, henkilöstöasioiden ja taloushallinnon yhteisosuus työpanoksesta oli 7,4 %.

Taulukko 16. Julkisten hallintotehtävien työpanoksen (579 htv) jakautuminen tehtäväalueittain vuonna 2005. Kesy = keskusyksikkö, ES = Etelä-Suomen, PO = Pohjanmaan ja LA = Lapin luontopalvelualue.

Käytetty työpanos (htv):	Kesy	ES	PO	LA	Yht	(%)
Luonnonsuojelu						
eläin- ja kasvilajien suojelu, hoito ja seuranta	1,1	10,4	4,8	12,0	28,3	4,9
luontotyyppien inventointi, hoito ja seuranta	2,4	55,5	24,5	14,1	96,5	16,7
kulttuuriperinnön suojelu ja hoito	0,7	2,5	0,1	1,7	5,0	0,9
Yhteensä	4,2	68,4	29,4	27,8	129,8	22,4
Luonnon virkistyskäyttö						
luonto-opastus ja -neuvonta	8,9	41,4	22,5	37,9	110,7	19,1
retkeilypalvelut	3,2	39,8	46,8	78,1	167,9	29,0
Yhteensä	12,1	81,2	69,3	116,0	278,6	48,1
Alueiden hallinta						
suojelualueiden perustaminen	0,0	0,3	1,9	0,1	2,3	0,4
maankäytön suunnittelu	1,2	6,3	5,7	4,4	17,6	3,0
maankäytön ohjaus	1,0	3,4	2,0	4,1	10,5	1,8
Yhteensä	2,2	10,0	9,6	8,6	30,4	5,3
Eräasiat						
metsästyksen- ja kalastusasiat	2,2	0,5	2,5	7,2	12,4	2,1
maastoliikenneasiat	0,1	0,2	1,7	2,3	4,3	0,7
erävalvonta	9,2	0,5	0,1	5,2	15,0	2,6
Yhteensä	11,5	1,2	4,3	14,7	31,7	5,5
Muut tehtävät						
Toiminnan johtaminen, suunnittelu ja seuranta	5,8	9,7	6,5	6,3	28,3	4,9
Kansainvälinen toiminta	3,5	4,4	3,9	2,6	14,4	2,5
Tiedon hallinta ja tietohallinto	3,1	2,5	1,9	2,0	9,5	1,6
Henkilöstöasiat	3,2	5,2	3,1	4,4	15,9	2,7
Taloushallinto	3,6	6,3	2,4	5,4	17,7	3,1
Muut tehtävät	6,0	7,8	4,4	4,5	22,7	3,9
Yhteensä	25,2	35,9	22,2	25,2	108,5	18,8
Työpanos yhteensä	55,2	196,7	134,8	192,3	579,0	100,0

%-osuudet yksiköiden työajan käytöstä	Kesy	ES	PO	LA
luonnonsuojelu	7,6	34,8	21,8	14,5
luonnon virkistyskäyttö	21,9	41,3	51,4	60,3
alueiden hallinta	4,0	5,1	7,1	4,5
eräasiat	20,8	0,6	3,2	7,6
muut tehtävät	45,7	18,3	16,5	13,1
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0

Keskusyksikössä lähes puolet (46 %) työajasta käytettiin muihin tehtäviin, ja luonnon virkistyskäytön ja eräasioiden osuus oli kummankin noin viidennes (erävalvojat kuuluivat vuonna 2005 keskusyksikköön). Luontopalvelualueista luonnonsuojelutehtävien osuus oli selvästi suurin Etelä-Suomessa, luonnon virkistyskäytön ja eräasioiden osuus Lapissa ja alueiden hallinnan osuus Pohjanmaalla. Luonnon virkistyskäytön ja luonnonsuojelun työpanoksen keskinäinen suhde oli Etelä-Suomessa 1,2, Pohjanmaalla 2,4 ja Lapissa 4,2.

3.3.3. Maksullinen toiminta

Maksuperustelain mukaisen maksullisen toiminnan tuotot olivat yhteensä 5 819 000 euroa, josta julkisoikeudellisten suoritteiden osuus oli 1 988 000 euroa (34 %), liiketaloudellisesti hinnoiteltujen suoritteiden 3 636 000 euroa (63 %) ja erityislakeihin perustuvien maksujen 195 000 euroa (3 %).

Maksullisen toiminnan tuottojen ja niihin liittyvien kulujen ja työajan seuranta aloitettiin vasta huhtikuussa, sen jälkeen kun ympäristöministeriö oli antanut oman maksuasetuksensa. Maksullisen toiminnan seurannan osalta vuosi 2005 olikin siten vielä ”pilottivuosi”, minkä takia maksullisen toiminnan kustannusvastaavuudesta saatuihin tuloksiin liittyy vielä melkoisia epävarmuustekijöitä. Suuri osa kustannuksista on kohdennettu maksulliseen toimintaan käyttämällä hyväksi henkilöstökustannuksista laskettuja osuuksia.

Kokonaisuutena sekä omakustannushintaisten että liiketaloudellisten suoritteiden kustannusvastaavuus ylittää 100 % (taulukko 17). Kustannusvastaavuudessa oli kuitenkin suoriteryhmittäin melkoista vaihtelua, sekä julkisoikeudellisissa että liiketaloudellisissa suoritteissa.

Metsästyksessä ja kalastuksessa kustannusvastaavuus oli yhteensä 133 % ja tuloylijäämää syntyi 774 000 euroa. Kustannusvastaavuudessa ei ollut juurikaan eroa julkisoikeudellisten suoritteiden ja liiketaloudellisesti hinnoiteltujen suoritteiden välillä, mutta metsästyksen kustannusvastaavuus oli selvästi keskiarvoa parempi ja kalastuksen selvästi alempi.

Erytyislakeihin perustuvat maksut muodostuvat kaivoslain mukaisista valtauskorvauksista ja kaivospiirimaksuista sekä kalastuslain mukaisista viehekalastusmaksuista ja kalastuksenhoitomaksuista. Tulosten mukaan näihin liittyvät kustannukset olivat kaikkiaan vähäiset minkä takia kustannusvastaavuus on korkea. Tulokset ovat etenkin näiden maksujen osalta kuitenkin osin harhaanjohtavia, koska kalastusasioiden hoito tapahtui vuonna 2005 vielä suureksi osaksi metsätalouden tulosalueessa, jossa ei seurattu erikseen viehekalastusmaksuihin ja kalastuksenhoitomaksuihin liittyntä työpanosta.

Vaikka tulokset ovat vuodelta 2005 jossain määrin vain suuntaa antavia, on niiden perusteella syytä jatkossa tarkastella mm. liiketaloudellisesti hinnoiteltujen suoritteiden hinnoittelukäytäntöjä.

3.3.4. Yhteisrahoitteinen toiminta

Julkiset hallintotehtävät käyttävät toiminnassaan monipuolisesti ja laajasti hyväkseen erilaista sekä valtion talousarvion kautta kulkevaa että sen ulkopuolista ”hankerahoitusta”. Vuonna 2005 tätä rahoitusta käytettiin 7,1 milj. euroa. Tähän rahoitukseen liittyvät hankkeet kuuluvat kuitenkin kiinteästi julkisille hallintotehtäville lainsäädännössä annettujen tehtävien toteutta-

miseen, joten julkisten hallintotehtävien toiminta ei sisällä yhteisrahoitteisen toiminnan käsitteeseen sisältyvää toimintaa.

Taulukko 17. Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma.

Julkisoikeudelliset suoritteet	1 000 e
Tuotot	1 988
Tuotannon kustannukset (muuttuvat kulut)	892
Henkilöstökulut	380
Poistot	50
Liiketoiminnan muut kulut	250
Kustannukset yhteensä	1 572
Kustannusvastaavuus	416
Kustannusvastaavuus %	126
Liiketaloudelliset suoritteet	
Tuotot	3 636
Tuotannon kustannukset (muuttuvat kulut)	1 513
Henkilöstökulut	1 025
Poistot	136
Liiketoiminnan muut kulut	674
Kustannukset yhteensä	3 348
Kustannusvastaavuus	288
Kustannusvastaavuus %	109
Erityislakeihin perustuvat maksut	
Tuotot	195
Tuotannon kustannukset (muuttuvat kulut)	0
Henkilöstökulut	13
Poistot	2
Liiketoiminnan muut kulut	9
Kustannukset yhteensä	24
Kustannusvastaavuus	171
Kustannusvastaavuus %	813

3.4 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

3.4.1 Henkilöstön määrä ja rakenne

Tulosalueen kokonaistyöpanos oli 579 henkilötyövuotta, joka on 4,9 % vähemmän kuin edellisenä vuonna (609 htv). Luontopalveluissa työskenteli vuoden aikana kaikkiaan 1 026 henkilöä, joista vakinaisia oli kolmannes. Tulosalueen palveluksessa oli vuoden lopussa 338 vakinaista henkilöä. Määräaikaisten henkilöiden määrä vaihteli kuukausittain välillä 152–434 (keskiarvo 281). Maksettujen palkkojen yhteissumma (ilman sivukuluja) oli 16,0 miljoonaa euroa.

Kokonaistyöpanos jakautui seuraavasti: keskusyksikkö 55 htv (9 %), Etelä-Suomen luontopalvelut 197 htv (34 %), Pohjanmaan luontopalvelut 135 htv (23 %) ja Lapin luontopalvelut 192 htv (34 %). Määräaikaisen henkilöstön osuus työpanoksesta oli koko tulosalueessa 42 %,

keskusyksikössä 8 %, Etelä-Suomessa 44 %, Pohjanmaalla 58 % ja Lapissa 39 %. Määräaikaisten työpanos väheni edellisvuoteen verrattuna 18 %, mutta vakinaisten lisääntyi 8 %.

Vakinaisen henkilöstön keski-ikä oli vuoden lopussa 46,5 ja määräaikaisen 39 vuotta. Naisia oli vakinaisista 35 % ja määräaikaisista 33 %. Vakinaisesta henkilöstöstä 46 % oli korkeakoulututkinnon suorittaneita.

Taulukko 18. Henkilöstön määrä ja rakenne

	2002	2003	2004	2005
Henkilömäärä, yhteensä	1026	1096	1122	1026
- muutos edelliseen vuoteen verrattuna %	5,1	6,8	2,4	-8,6
- vakinaiset kaikki, lukumäärä / %	291 / 28	307 / 28	324 / 29	341 / 33
naiset			114 / 35	121 / 35
miehet			210 / 65	220 / 65
- määräaikaiset, kaikki, lukumäärä / %	735 / 72	789 / 72	798 / 71	685 / 67
naiset			258 / 32	224 / 33
miehet			540 / 68	461 / 67
- kokoaikaiset / osa-aikaiset, lukumäärä			751 / 371	714 / 312
- naiset			280 / 92	255 / 90
- miehet			471 / 279	459 / 222
Henkilömäärä 31.12.	481	527	553	490
- vakinaiset, lukumäärä / %	287 / 60	301 / 57	318 / 68	338 / 69
- määräaikaiset, lukumäärä / %	194 / 40	226 / 43	235 / 42	152 / 31
Henkilötyövuodet	510	570	609	579
- muutos edelliseen vuoteen verrattuna, %	9,6	11,8	6,8	-4,9
- vakinaiset	280	285	310	336
- määräaikaiset	230	285	299	243
Henkilöstön keski-ikä 31.12.				
- vakinaiset	45	46	45	46,5
- määräaikaiset	40	39	40	39
- 45 vuotta täyttäneiden osuus %	49	46	44	51
Vakinaisten koulutusjakauma 31.12.				
- korkeakoulututkinnon suorittaneita %	44	45	45	46
Palkkasumma, miljoonaa euroa ilman sivukuluja		14,4	15,9	16,0

3.4.2 Työhyvinvointi

Työhyvinvoinnin edistäminen perustuu vuosittain laadittavaan toimintasuunnitelmaan, jossa painotetaan ennaltaehkäisevää toimintaa. Henkilöstön työtyytyväisyyttä mitataan joka toinen vuosi tehtävällä henkilöstötutkimuksella. Työyhteisön tilaa, esimiestyöskentelyä ja omaa jakamista arvioidaan vuosittain kehityskeskustelun yhteydessä ns. TUKE-sovellukseen tallennettavalla lomakkeella.

Viimeisin henkilöstötutkimus tehtiin lokakuussa 2005 (vastanneita 1 218, joista luontopalveluissa 360). Metsähallitus arvioitiin työnantajana tasolle 8,1 (asteikko 4–10). Oma työ, työolosuhteet ja esimiestyöskentely arvioitiin luontopalveluissa keskimäärin tasolle 3,8 asteikolla 1–

5. Tiedonkulun toimivuuteen suhtauduttiin edellisiä kriittisemmin (3,2). Tulokset eivät merkittävästi poikenneet vuoden 2003 tuloksista. Henkilöstötutkimuksen tulosten perusteella laaditaan yksikkö- ja tiimikohtaiset kehittämissuunnitelmat, jotka toteutetaan vuonna 2006.

Tulos- ja kehityskeskustelut käydään vähintään kerran vuodessa, minkä lisäksi voidaan käydä täydentäviä keskusteluja. Kehityskeskustelut käydään kaikkien yli kuuden kuukauden työsuhteessa olevien kanssa. Syksyllä 2005 tehdyn henkilöstötutkimuksen vastaajista 89 % ilmoitti käyneensä kehityskeskustelun esimiehensä kanssa viimeisten 12 kuukauden aikana.

Sairauspoissaoloja oli 2,1 % henkilötyövuosista (5,3 työpäivää/htv). Työtapaturmia sattui kaikkiaan 24 (vuonna 2004 23 kpl) ja niistä aiheutui 0,45 sairauspoissaolopäivää (työpäivää) henkilötyövuotta kohden.

Taulukko 19. Henkilöstön työhyvinvointiin liittyvät tunnusluvut

	2002	2003	2004	2005
Lähtövaihtuvuus, vakinaiset %	1,4	0,9	2,2	0,6
Tulovaihtuvuus, vakinaiset %	12,7	6,5	7,4	7,0
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen %	2	7	2	0
Sairauspoissaolot, työpäivää / htv	5,9	5,7	4,6	5,3
Työterveyshuolto, euroa / htv (netto)				151
Työtapaturmien lukumäärä	16	11	23	24
työtapaturmista johtuvat poissaolot (työpv/htv)	0,56	0,5	0,35	0,45
Työtyytyväisyys (henkilöstötutkimukset 2003 ja 2005)				
arvosana työnantajalle (asteikko 4-10)	-	8,2	-	8,1
esimiestyöskentely (asteikko 1-5)	-	3,9	-	3,8
työtyytyväisyys (asteikko 1-5) ^{*)}	-	4,1	-	3,9
kehityskeskustelu käyty viim. 12 kk:n aikana %	-	89	-	89

*) vastaus kysymykseen ”olen tyytyväinen nykyiseen työhöni”

3.4.3 Osaaminen

Henkilöstön kehittäminen on viime vuosina suunnattu erityisesti kenttähenkilöstön osaamiseen. Vuosina 2003–2004 toteutettu kenttähenkilöstön koulutushanke päättyi tammikuussa. Koulutukseen osallistui 65 henkilöä, joista 55 suoritti metsien monikäytön erikoisammattitutkinnon. Koulutus oli yhdentoista opintoviikon laajuinen. Koulutuksen tavoitteena oli edistää töissä olevien osaamista ja uralla etenemistä kohentamalla heidän taitojaan ja osaamistaan mm. työn suunnittelussa ja ohjauksessa, asiakaspalvelussa ja opastuksessa.

Sisäisiä koulutustilaisuuksia järjestettiin aihekohtaisesti. Niistä laajin oli kenttähenkilöstön neuvottelupäivät, joille osallistui noin 160 henkilöä. Johtamisen erikoisammattitutkintoon tähtäävässä koulutuksessa oli 15 luontopalvelujen henkilöä. ATK-ajokorttikoulutus aloitettiin Metsähallituksessa keväällä 2005.

Henkilöstökoulutuspäiviä oli 2,1 työpäivää henkilötyövuotta kohden (vakinaisilla 3,2). Koulutukseen osallistumispäiviä oli kaikkiaan 1240. Ammattitaidon kehittämisen osuus työajasta päivinä henkilötyövuotta kohden on vaihdellut seuraavasti: 3,3 pv/htv v. 2002; 3,0 pv/htv v. 2003; 3,7 pv/htv v. 2004; 2,1 pv/htv v. 2005.

4 Tilinpäätöslaskelmien analyysi

4.1 Tuloslaskelma

Tilikauden voitto oli lähes 1,9 milj. euroa mikä oli seurausta metsästys- ja kalastuspalveluiden tuloksesta ja työministeriön rahoitukseen liittyneestä kirjauskäytännön muutoksesta. Edellisen positiivinen vaikutus tulokseen oli 0,7 milj. euroa ja jälkimmäisen 2,2 milj. euroa, joten ilman näitä tulos olisi ollut noin miljoona euroa negatiivinen, johtuen pitkälti investointeja selvästi suuremmista poistoista.

Metsästystuloja kertyi hyvän riistavuoden takia poikkeuksellisen paljon. Organisaatiomuutokseen liittyneiden käynnistysvaikeuksien takia metsästyksen ja kalastuksen hoitotöitä jäi melkoisesti toteuttamatta ja siirtyi vuodelle 2006, minkä seurauksena kustannukset jäivät lähes 0,5 milj. euroa suunniteltua pienemmiksi.

Työministeriön rahoitus kirjattiin vuoden 2004 loppuun saakka menonoikaisuina, joten se ei aiemmin ole näkynyt tuloslaskelmassa, toisin kuin muu ulkopuolinen hankerahoitus. Vuoden 2005 alusta alkaen myös työministeriön rahoitukseen liittyvät tuotot, kulut ja investoinnit ovat mukana tuloslaskelmassa (koskee myös sisäasiainministeriön hallinnonalan Kainuun kehittämISRahaa, joka on pääosin muodostettu siirtämällä ao. momentille aiempia työministeriön varoja). Tuloslaskelmassa on kirjattu tuottoihin (valtion talousarviosta muuhun toimintaan saatu rahoitus) tilikauden kuluihin käytetyn rahoituksen lisäksi investointeihin käytetty rahoituslukuun ottamatta ympäristöministeriön rahoittamia maa- ja vesialueinvestointeja. Investointeihin käytetty rahoitus näkyy siten tuloslaskelmassa tuottoina täysimääräisesti hankintavuotena, ja negatiivinen tulosvaikutus näkyy vasta tulevina vuosina poistoina. Työministeriön ja sisäasiainministeriön rahoituksesta käytettiin vuonna 2005 investointeihin 2,2 milj. euroa, joka on nyt siis mukana tuotoissa, ja näistä investoinneista ei ennättänyt syntyä vielä vuodelle 2005 juuri lainkaan poistoja. Ilman työministeriön ja sisäasiainministeriön investointeja oli investointien ja poistojen suhde selvästi negatiivinen (investoinnit 1,7 milj. euroa, poistot 2,5 milj. euroa).

Liikevaihdosta (5,8 milj. euroa) maa- ja metsätalousministeriön toimialaan liittyvien tulojen osuus oli 3,8 milj. euroa (65 %) ja ympäristöministeriön toimialaan liittyvien 2,0 milj. euroa (35 %). Edelliset jakautuivat seuraavasti: metsästys 2,2 milj. euroa, kalastus 1,0 milj. euroa ja varmuusvarastosiemenen myynti 0,6 milj. euroa. Ympäristöministeriön toimialaan liittyen tuloja kertyi eniten ennallistamisalueiden puun myynnistä (0,5 milj. euroa), luonto-opastuksen ja neuvonnan tuotteista (0,4 milj. euroa), maa- ja vesialueiden pitkäaikaisesta vuokrauksesta (0,3 milj. euroa) sekä rakennusten ja tilojen vuokrauksesta (0,3 milj. euroa).

Liiketoiminnan muista tuotoista (2,9 milj. euroa) käyttöomaisuuden myyntivoittoa oli 0,7 milj. euroa (24 %), sisäisiä tuottoja (laskutukset Metsähallituksen muilta yksiköiltä) 0,9 milj. euroa (32 %) ja ulkopuolisia tuottoja 1,3 milj. euroa (44 %). Käyttöomaisuuden myyntivoitot syntyivät luonnonsuojelun alueiden maanhankinnan vaihdoissa ja myynneissä. Metsähallituksen yhteisen asiakaspalveluketjun hoitoa koskevan laskutuksen osuus sisäisistä tuotoista oli 70 % . Ulkopuolisista tuotoista Euroopan ympäristörahan (Life) osuus oli 1,0 milj. euroa (76 %), Euroopan aluekehitysrahaston 0,2 milj. euroa (14 %) ja muiden tahojen (esim. kunnat ja Pohjoismaiden ministerineuvosto) 0,1 milj. euroa (10 %).

Ulkopuolisista palveluista (7,2 milj. euroa) sisäisten ostojen (Metsähallituksen muiden yksiköiden laskutusten) osuus oli 5,0 milj. euroa (70 %). Nämä palveluiden ostot liittyivät luonnonsuojelualueiden maanhankintaan (1,6 milj. euroa / Laatumaa), eräsioiden hoitoon (1,5 milj. euroa / metsätalous), metsien ja soiden ennallistamiseen (1,0 milj. euroa / metsätalous) ja siemenhuollon tehtäviin (0,9 milj. euroa / Forelia ja metsätalous).

Rakennusten ja rakennelmien osuus poistoista (2,6 milj. euroa) oli 1,6 milj. euroa (61 %) ja koneiden, laitteiden ja kaluston 0,8 milj. euroa (33 %).

Liiketoiminnan muissa kuluissa (12,8 milj. euroa) suurimmat erät olivat hallintopalvelut 3,7 milj. euroa (29 %), matkakulut 2,6 milj. euroa (20 %) ja toimitilakulut 2,6 milj. euroa (20 %). Hallintopalveluista suurin osa (3,3 milj. euroa eli 90 %) oli sisäisiä ostoja, lähinnä konsernilta ostettuja tukipalveluja (2,6 milj. euroa) ja metsätaloudelta ostettuja tuki- ja tietojärjestelmäpalveluja (0,7 milj. euroa).

Valtion talousarviosta muuhun toimintaan saadusta rahoituksesta (35,7 milj. euroa) julkisia hallintotehtäviä varten osoitettujen varojen (mom. 30.63.50, 35.20.52 ja 35.20.76) osuus oli 30,0 milj. euroa (84 %) ja muiden talousarviomomenttien osuus 5,7 milj. euroa (16 %).

4.2 Tase

Taseen arvo oli vuoden lopussa 980,7 milj. euroa ja taseen lisäys oli vuoden aikana 25,0 milj. euroa (2,6 %). Taseen vastaavista maa- ja vesialueiden osuus (931,3 milj. euroa) on peräti 95 %, rakennusten ja rakennelmien (19,5 milj. euroa; valmiit) 2 % ja siemenvarmuusvaraston (12,3 milj. euroa) runsaat 1 %.

Maa- ja vesialueiden tasearvo lisääntyi 18,743 milj. euroa (2,1 %), jakautuen seuraavasti:		
hallinnansiirrot	7,883 milj. euroa	(42 %)
ostot (sis. varainsiirtoverot)	5,972 milj. euroa	(32 %)
vaihdot (sis. varainsiirtoverot)	4,610 milj. euroa	(25 %)
maankäyttömuutokset	0,272 milj. euroa	1 %)
muut muutokset	0,006 milj. euroa	

Valmiiden rakennusten ja rakennelmien tasearvo lisääntyi 1,1 milj. euroa (6 %), lisäysten ollessa 2,8 milj. euroa ja poistojen ja vähennysten 1,7 milj. euroa. Tämä tasearvojen lisäys aiheutui pitkälti työministeriön (koskee myös Kainuun kehittämisrahaa) rahoituksessa tapahtuneesta kirjaustavan muutoksesta (ks. edellä tuloslaskelma), joka oli syynä myös kesken-eräisten hankintojen (lähinnä rakennushankkeiden) tasearvon kasvuun. Valmistuneista rakennuskohteista suurimmat olivat Kainuun Suurpetotietokeskus (luontokeskuksen muuttaminen Suurpetotietokeskukseksi, 684 000 euroa, Kuhmo), Keropirtin päärakennus (peruskorjaus 390 000 euroa; Pyhätunturi) ja Karhakkamaan huoltotukikohta (212 000 euroa; Rovaniemi) Kahden ensimmäisen osalta summasta puuttuu vuonna 2004 käytetty työministeriön rahoitus.

Koneiden, laitteiden ja kaluston tasearvo pieneni 0,4 milj. euroa eli 20 % (hankinnat vain 0,4 milj. euroa, poistot 0,8 milj. euroa).

Siemenvarmuusvaraston (valmiit) tasearvo lisääntyi 2,5 milj. euroa kun aiemmin keskeneräisissä ollut osuus on nyt kirjattu valmiisiin.

Myyntisaamisten määrä (1,8 milj. euroa) pysyi jotakuinkin ennallaan ja siirtosaamisten (1,8 milj. euroa) määrä kasvoi jonkin verran. EU-hankkeiden osuus jälkimmäisistä on yhteensä 90 % (Life-hankkeet 1,1 milj. ja rakennerahastohankkeet 0,6 milj. euroa). Myyntisaamisista huomattavan suuri osa muodostuu työministeriön rahoitukseen liittyneistä aivan loppuvuoden las-
kutuksista.

Rahavarojen määrä lisääntyi 4,3 milj. euroa, joka aiheutui saatujen ennakoiden lisäyksestä (3,6 milj. euroa) ja metsästyksessä ja kalastuksessa syntyneestä tuloylijäämästä (0,7 milj. euroa). Ennakoiden määrän lisäyksestä luonnonsuojelualueiden maanhankinnan (mom. 35.20.76) osuus oli 2,8 milj.euroa).

Ennakoiden lisäyksen osuus taseen vastaavien lisäyksestä oli 15 %, muun oman pääoman lisäyksen 71 % (17,7 milj. euroa). Muun oman pääoman lisäyksestä hallinnansiirrot muodostivat 44 % (7,9 milj. euroa) ja omistajan sijoitus luonnonsuojelualueiden hankintaan 56 % (9,9 milj. euroa). Jälkimmäinen vastaa maanhankintamomentin 35.20.76 käyttöä maa- ja vesialuehankintoihin.

5 Toiminnan arvioinnit

5.1 Suojelualueiden hoidon tehokkuuden kansainvälinen arviointi

Kattava kansainvälinen arviointi Suomen suojelualueiden hoidon tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta toteutettiin Metsähallituksen tilauksesta vuonna 2004. Suomen luonnonsuojelualueiden hoitoa oli arvioitu aiemmin vuonna 1994. Suomi oli nyt ensimmäinen teollisuusmaa, jossa arviointi toteutettiin näin laajana. Suomen suojelualuejärjestelmän arviointi toimii mallina muille maille toimeenpantaessa biodiversiteettisopimuksen suojelualueita koskevaa työohjelmaa. Se ohjaa luontopalvelujen toiminnan suunnittelua lähivuosina.

Arviointiryhmään kuuluivat:

- Brian Gilligan, Australian New South Walesin luonnonsuojelualuehallinnon entinen pääjohtaja, ryhmän vetäjä
- Nigel Dudley, englantilainen luonnonsuojelukonsultti, WWF Internationalin edustaja
- Antonio Fernandez de Tejada, Euroopan komission ympäristöpääosastolta
- Heikki Toivonen, tutkimusprofessori Suomen ympäristökeskuksesta kotimaisena asiantuntijana

Arviointi perustui Maailman luonnonsuojeluliiton (IUCN) suojelualuekomission (WCPA) kehittämään viitekehykseen, jota mukautettiin Suomen oloihin. Arvioinnin kohteina olivat:

1. toimintaympäristö ja suojelualueiden tila
2. suunnittelu
3. voimavarat
4. toimintatavat
5. tulokset
6. vaikuttavuus

Arviointiryhmä teki taustakirjallisuuteen perustuvan katsauksen ja Metsähallitus toteutti ns. RAPPAM-menetelmään perustuvan 70 suojelualueen tila-arvioinnin. Näiden perusteella

arviointiryhmä laati WCPA:n viitekehykseen kysymyssarjan. Metsähallitus vastasi kysymyksiin, jotka muodostivat varsinaisen arvioinnin ja sitä seuraavan raportin ytimen. Arviointiin kuului myös kenttäosuus, johon sisältyi vierailuja erilaisilla suojelukohteilla sekä tapaamisia Metsähallituksen, sidosryhmien ja järjestöjen edustajien kanssa.

Suomen suojelualueiden hoidon nykyinen taso on arvioinnin mukaan hyvää ja joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta luonnon monimuotoisuuden suojelun tavoitteet on saavutettu. Arvioinnin mukaan Suomen luonnonsuojelualueet ovat monien muiden maiden suojelualuejärjestelmiin verrattuna hyvässä asemassa ja niiden tulisi toimia mallina muille. Suojelualuejärjestelmän tehokkuuden parantamiseksi arviointiryhmä esitti kuitenkin joukon suosituksia. Suositukset koskevat Metsähallituksen ohella laajemmin eri toimijoita, vaikka arvioinnin pääpaino olikin Metsähallituksen hallinnassa olevien alueiden hoidossa. Raportti sisälsi runsaasti pieniä teknisiä suosituksia, jotka on jo arvioitu ja otettu huomioon osana normaalia toiminnan kehittämistä.

Arviointiraportti julkistettiin Helsingissä 8.4.2005 järjestetyssä seminaarissa. Raportti on saatavana englanninkielisenä julkaisuna (Gilligan ym. 2005). Toimintakertomuksen liitteenä 3 on suomenkielinen yhteenveto arvioinnin suosituksista, joista tärkeimmät koskivat:

1. ekosysteemilähtöistä suunnittelua,
2. suojelualuejärjestelmän kehittämistä (mm. ilmastonmuutokseen sopeutuminen)
3. suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelua,
4. suojelutoimien vaikuttavuutta,
5. vaikutuksia paikallisyhteisöihin,
6. retkeilyn vaikutuksia,
7. rahoitusta,
8. luontopalvelujen maailmanlaajuista roolia,
9. kartoituksia ja seuranta sekä
10. puistojen tila -raportointia.

5.2 Biodiversiteettitoimintaohjelman vaikuttavuusarviointi

Vuonna 2005 julkaistiin myös Suomen ympäristökeskuksen johdolla toteutettu kansallisen biodiversiteetti-ohjelman 1997–2005 vaikuttavuuden ja CBD:n toimeenpanon arviointi. Siinä koottiin yhteen keskeinen tieto luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kansallisesta tilasta ja keinoista käyttäen hyväksi laajaa asiantuntemusta ja uusinta tutkimustietoa. Arvioinnin mukaan Suomen elinympäristöjen laadussa on tapahtunut ja tapahtuu edelleen muutoksia, jotka vaikuttavat kielteisesti maamme biologisen monimuotoisuuden tilaan ja sen kehitykseen. Suurimmat muutokset tapahtuvat maatalousympäristöissä ja muissa ihmisen luomissa ympäristöissä sekä rannoilla ja metsissä. Eliölajiston uhanalaistuminen näyttää korostuvan erityisesti pienialaisissa ja lajirunsaissa elinympäristöissä. Monissa tapauksissa on kuitenkin havaittu myös kielteisen kehityksen hidastumista. Uhanalaistumiskehitys on hidasta hyvin tunnetuissa eliöryhmissä. Suomeen leviää sekä luontaisesti, että ihmisen mukana sekä uusia tulokaslajeja että sellaisia vieraslajeja, jotka voivat uhata alkuperäistä luontoa tai luonnonarvoja.

Vaikuttavuusarvioinnin mukaiset johtopäätökset suojelualueista ja luontopalvelujen toiminnasta olivat hyvin samansuuntaisia kuin kansainvälisen suojelualueiden hoidon tehokkuuden arvioinnissakin. Monimuotoisuuden turvaamisen kannalta vaikuttavimpia toimia ovat yleisesti ottaen olleet ne, jotka ovat toteutuneet verrattain laajoilla alueilla samansuuntaisesti, ja ne, jotka ovat kohdentuneet monimuotoisuuden kannalta tärkeisiin elinympäristöihin. Tällaisia

toimenpiteitä ovat olleet mm. Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelu ja luonnonsuojelu-alueiden ennallistamistoimet sekä Natura 2000 -ohjelman toteutus.

5.3 Metsähallituksen sisäinen tarkastus

Metsähallituksen sisäinen tarkastus arvioi sisäisen valvonnan tasoa CosoERM-viitekehystä soveltaen. Luontopalveluissa kohteina olivat vuoden 2005 aikana METSO-ohjelman mukaiset ennallistamistyöt ja Interreg IIIB -projekti ”Coastal Sustainability as a Challenge”. Sisäisen valvonnan taso todettiin kohteissa hyväksi. Kehittämistä oli lähinnä seurantakriteereissä ja niiden mitattavuudessa.

5.4 Ympäristöjärjestelmä

Metsähallituksen ympäristöjärjestelmän (ISO 14001) mukaisen ulkoisen, Det Norske Veritaksen suorittaman määräaika-arvioinnin painopistealueena oli palvelujen laatu ja turvallisuus. Ympäristöasioiden hallinnan taso sai yleisarvosanan 4/5. Luontopalvelujen kotisivut – Luontoon.fi – todettiin korkeatasoisiksi. Arvioinnissa annettiin kaksi lievää poikkeamaa, joista toinen koski ympäristöpäämäärien saavuttamista ja toinen ympäristölakikoulutusta. Sisäisiä auditointeja tehtiin kaikissa luontopalvelujen alueyksiköissä, yhteensä yhdeksän. Lisäksi ympäristökäsikirjaan tehtiin kattava päivitys, jossa otettiin huomioon luontopalveluille siirtyneet uudet tehtävät.

5.5 Erillisarvioinnit

Suomalais-venäläiselle Oulangan ja Paanajärven kansallispuistojen yhteistyölle myönnettiin syyskuussa Euroopan suojelualueiliiton (EUROPARC) sertifikaatti erillisen kansainvälisen arvioinnin perusteella. Lisäksi vuoden aikana UNESCO:n asiantuntija arvioi maailmanperintökohteeksi esitetyn Merenkurkun alueen ja Euroopan Neuvoston asiantuntija puolestaan Tammissaaren ja Seitsemisen kansallispuistojen hoidon European Diploma -sertifikaatin määräaikaistarkastuksena.

METSÄHALLITUS**TULOSLASKELMA (euroa)****Julkiset hallintotehtävät****1.1.-31.12.2005**

LIIVEVAIHTO	5 818 866,11
Liiketoiminnan muut tuotot	2 868 423,18
Yhteiskunnalliset muut tuotot	
Materiaalit ja palvelut	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	
Ostot tilikauden aikana	826 098,65
Varastojen muutos	17 931,10
Ulkopuoliset palvelut	7 205 964,96
Henkilöstökulut	
Palkat ja palkkiot	15 634 083,90
Henkilösivukulut	
Eläkekulut	3 155 609,30
Muut henkilösivukulut	588 623,33
Poistot ja arvonalentumiset	
Suunnitelman mukaiset poistot	2 568 129,06
Liiketoiminnan muut kulut	12 834 888,72
Osuus osakkuusyhtiöiden tuloksesta	0,00
LIIVEVOITTO	-34 144 039,73
Rahoitustuotot ja -kulut	
Tuotot muista pysyvien vastaavien sijoituksista	114,23
Muut korko- ja rahoitustuotot	282 713,04
Korkokulut ja muut rahoituskulut	96,30
VOITTO ENNEN VALTION TALOUS-ARVIOSTA MUUHUN TOIMINTAAN SAATUA RAHOITUSTA	-33 861 308,76
Valtion talousarviosta muuhun toimintaan saatu rahoitus	35 749 052,54
Tuloverot	
Vähemmistön osuus	
TILIKAUDEN VOITTO	1 887 743,78

METSÄHALLITUS**TASE (euroa)****Julkiset halintotehtävät**

	<u>31.12.2005</u>	<u>1.1.2005</u>
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Perustamismenot		
Aineettomat oikeudet	105 216,77	144 707,50
Liikearvo		
Muut pitkävaikutteiset menot	37 354,59	51 814,47
	<u>142 571,36</u>	<u>196 521,97</u>
Konserniliikearvo	0,00	0,00
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	931 296 968,07	912 553 931,78
Tiet	1 176 898,80	1 289 633,40
Rakennukset ja rakennelmat	19 545 983,95	18 407 449,34
Koneet ja kalusto	1 671 837,64	2 093 789,63
Muut aineelliset hyödykkeet	0,00	0,00
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	1 662 137,55	1 044 465,75
	<u>955 353 826,01</u>	<u>935 389 269,90</u>
Sijoitukset		
Osuudet saman liikelaitoskonsernin tytäryhtiöissä	565 111,43	565 111,43
Osuudet osakkuusyrytyksissä	336 376,00	336 376,00
Muut osakkeet ja osuudet	21 511,23	2 840,69
Muut saamiset	0,00	0,00
	<u>922 998,66</u>	<u>904 328,12</u>
PYSYVÄT VASTAAVAT YHTEENSÄ	956 419 396,03	936 490 119,99
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus		
Valmiit tuotteet	12 318 896,36	9 773 148,35
Keskeneräiset hankkeet	0,00	2 563 679,11
	<u>12 318 896,36</u>	<u>12 336 827,46</u>
Saamiset		
Lyhytaikaiset		
Myyntisaamiset	1 849 449,35	1 911 725,46
Saamiset liikelaitoksen liiketoiminnalta	776 352,12	107 523,14
Saamiset saman liikelaitoksen tytäryhtiöiltä	95 961,22	3 258,72
Saamiset osakkuusyhtiöiltä	0,00	0,00
Muut saamiset	850,00	0,00
Siirtosaamiset	1 770 519,10	1 573 859,68
	<u>4 493 131,79</u>	<u>3 596 367,00</u>
Rahoitusarvopaperit	0,00	0,00
Rahat ja pankkisaamiset	7 593 058,73	3 300 486,86
	<u>7 593 058,73</u>	<u>3 300 486,86</u>
VAIHTUVAT VASTAAVAT YHTEENSÄ	24 405 086,88	19 233 681,32
VASTAAVAA YHTEENSÄ	980 824 482,91	955 723 801,31

METSÄHALLITUS**TASE (euroa)****Julkiset halintotehtävät**

	<u>31.12.2005</u>	<u>1.1.2005</u>
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	0,00	0,00
Rakennusrahasto		
Muu oma pääoma	957 321 280,09	939 560 961,42
Edellisten tilikausien voitto	-230 000,00	0,00
Tilikauden voitto	1 887 743,78	0,00
OMA PÄÄOMA YHTEENSÄ	<u>958 979 023,87</u>	<u>939 560 961,42</u>
VÄHEMMISTÖSUUS	0,00	0,00
PAKOLLISET VARAUKSET		
Muut pakolliset varaukset	0,00	0,00
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Lainat valtiolta	0,00	
Lainat rahoituslaitoksilta	0,00	0,00
Muut velat	0,00	0,00
Lyhytaikainen		
Lainat valtiolta		
Lainat rahoituslaitoksilta	0,00	0,00
Saadut ennakot	15 945 903,82	12 304 745,62
Ostovelat	834 158,09	961 394,20
Velat liikelaitoksen liiketoiminnalle	1 531 700,59	766 657,25
Velat saman liikelaitoksen tytäryhtiöille	0,00	7 383,35
#VIITTAUS!	0,00	0,00
Muut velat	272 458,00	-19 172,19
Siirtovelat	3 261 238,54	2 141 831,66
Laskennallinen verovelka	0,00	0,00
VIERAS PÄÄOMA YHTEENSÄ	<u>21 845 459,04</u>	<u>16 162 839,89</u>
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>980 824 482,91</u>	<u>955 723 801,31</u>
	0,00	0,00

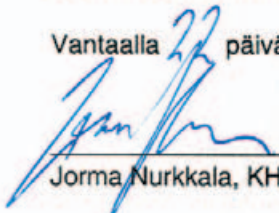
Julkisten hallintotehtävien tilinpäätöksen hyväksyminen ja allekirjoitus

Vantaalla 13. päivänä maaliskuuta 2006

			
Aulikki Heinen	Kalevi Hemilä	Jaana Korpi	Aulis Lyhykäinen
			
Riitta Rainio	Helena Wallden	Pentti Lähteenoja hallituksen puh.joht.	Rauno Väisänen luontopalvelujohtaja

Edellä oleva tilinpäätös on laadittu hyvän kirjanpitoavan mukaisesti.
Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Vantaalla 22 päivänä maaliskuuta 2006

Jorma Nurkkala, KHT, JHTT

Raimo Saarikivi, KHT, JHTT

Osa 2: Yhteenvedo suosituksista

Suomen luonnonsuojelualueet ovat yleisesti ottaen hyvin hoidettuja ja toiminnan resurssit ovat hyvät. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta vaikuttaa siltä, että suojelualueiden hoidossa on saavutettu luonnon monimuotoisuudelle asetetut tavoitteet. (Huomaa, että tarkastelumme koski etupäässä suuria, perustettuja suojelualueita ja emme tutkineet kovin tarkkaan pienten suojelualueiden ja kehitteillä olevan Natura 2000 -verkoston hoidon tehokkuutta.) Monien muiden maiden luonnonsuojelualuejärjestelmiin verrattuna Suomen luonnonsuojelualueet ovat kadehtivassa asemassa ja niiden tulisi toimia mallina muille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Suomen luonnonsuojelualueet olisivat täydellisiä. Seuraavassa keskitymmekin enemmän parannuksiin kuin kirjaamaan onnistumisia. Tämän julkaisun osassa 3 esitellään jokaisen kohdan jälkeen suosituksia alueiden hoidon parantamiseksi. Suositukset on koottu seuraavaan kymmenen kohdan luetteloon.

Ekosysteemilähtöinen suunnittelu

Suosittelimme, että biodiversiteettisopimuksen suositusten henki ja Natura 2000 -alueiden tavoitteet otetaan suunnitelmallisesti huomioon laadittaessa luontopalvelujen seuraavaa visiota vuonna 2007 niin, että Suomen luonnonsuojelualueiden pitäisi laajentua käsittämään koko maa- ja vesiekosysteemi. Tätä varten tulisi kehittää entistä integroidumpia suojelusuunnitelmia. Varsinkin maan eteläosissa, missä yksittäiset suojelualueet eivät ole tarpeeksi suuria koko ekosysteemin ylläpitämiseksi, toiminnan onnistuminen riippuu pitkällä tähtäimellä siitä, miten Metsähallitus toimii yhdessä alueen muiden maanomistajien kanssa. Tehokkaita puskuri- ja siirtymävyöhykkeitä, käytäviä ja verkostoja voitaisiin luoda vaikkapa vapaaehtoisin sopimuksin ja pyrkimällä jonkin asteisiin kompromisseihin. Tällaiset ratkaisut pitäisi kirjata yleisiin toimintalinjauksiin, joilla voitaisiin helpottaa Natura 2000 -verkoston toteutusta.

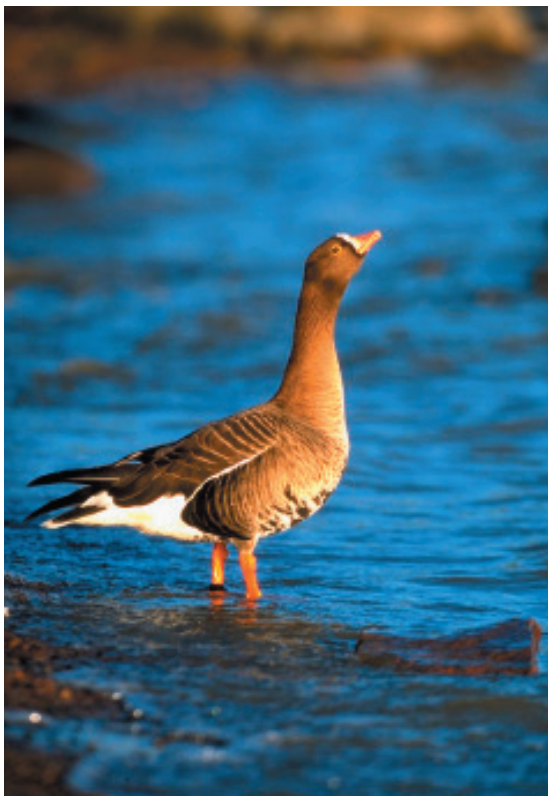

Björköby Merenkurkun saaristossa. Saariston maa- ja vesialueet ovat valtion, kuntien ja yksityisten omistuksessa. Metsähallitus, alueellinen ympäristökeskus ja kunnat tekevät yhteistyötä, jotta omistusoiloiltaan pirstaloituneen alueen luonnon ja kulttuuriperinnön suojeluun löytyisi kaikkien tahojen kannalta hyviä ja kestäviä tapoja riippumatta siitä, kuka alueet omistaa. Merenkurkun alue nimettiin hiljakkoin Unescon maailmaperintöluettelon aielistalle. Merenkurkun ainutlaatuinen geologinen piirre on DeGeerin moreenit, jotka nousevat kapeina maakaistaleina merestä. (Kuva: Arto Hämäläinen)

Innovatiivisia kumppanuuksia yksityismaanomistajien, matkailutoimistojen, kuntien ja muiden valtion maita hoitavien laitosten kanssa tulisi hyödyntää tarpeen mukaan. Natura 2000-verkoston tavoitteiden saavuttamiseksi pitäisi kehittää keinoja nostaa osaamisen tasoa.

Suojelualuejärjestelmän suunnittelu

Suunnittelu on kallista ja aikaa vievää. Siksi emme ehdotakaan yhä uusien suunnitelmien tekoa. Mutta tarkasteltuamme asiaa ehdotamme, että joitakin tärkeimpiä kysymyksiä pitäisi koordinoita valtakunnallisten suunnitelmien avulla. Mielestämme tarvitaan kaksi tärkeä valtakunnallista strategiaa, jotka koskevat **tulokaslajeja** ja **ilmastonmuutosta**. Lisäksi ehdotamme, että Metsähallituksen luontopalveluissa tehtäisiin **uhanalaisten lajien puuteanalyysi** (gap analysis), jotta nähtäisiin, hoidetaanko uhanalaisluetteloon otettuja lajeja nykyisin suojelutoimin tarpeeksi hyvin. Suojelualuejärjestelmien suunnittelussa Metsähallituksen luontopalvelut on keskeinen toimija yhteistyössä ympäristöministeriön ja muiden alan organisaatioiden, kuten Suomen ympäristökeskuksen kanssa.

Kiljuhanhi (*Anser erythropus*). Pohjoismaiden uhanalaisin pesivä lintulaji. Vain 30–50 paria on havaittu. (Kuva: Markus Varesvuo)

Suunnitteluun ja hoitoon käytettävät resurssit voitaisiin saada tehokkaampaan käyttöön, jos sopeutuvan suunnittelun (adaptive management) toimintatapaa vahvistettaisiin ja siihen sitouduttaisiin. Selkeämmässä suunnittelun, hoitotoimien, seurannan ja tarkastelun ketjussa, joka johtaa suunnitelmien ja hoitotoimien kehittymiseen, voidaan ottaa hoidettavien suojelualuejärjestelmien dynaamisuus paremmin huomioon ja reagoida muutoksiin herkemmin. Lisäksi tuemme luontopalvelujen suunnittelemaa julkaisustrategian sisäistä tarkastelua.

Kohteiden suunnittelu

Suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelu varsinkaan laajoilla Natura 2000-kohteilla ja yksityisillä luonnonsuojelualueilla ei etene aikataulussa. Suosittelemme siksi tavoitteiden ja välietappien asettamista, jotta hoidon ja käytön suunnittelu saataisiin vietyä läpi ja jatkuvasti päivitettyä. **Riskien arvioiminen** olisi tärkeää, jotta suunnittelu voitaisiin ohjata sitä kiireellisimmän tarvitseville suojelualueille sen sijaan, että päivitetäisiin suunnitelmia systemaattisesti. Sopeutuvan suunnittelun selvempi käyttöönotto yhdessä puistojen tilan raportointijärjestelmän kanssa parantaisi kohteiden suunnittelua ja hoitoa.

Suojelutoimien vaikuttavuus

Monien harvinaisten tai uhanalaisten lajien tilanne näyttää olevan vakaa tai lajit ovat lisääntymässä suojelualueilla, vaikka poikkeuksiakin on. Naalin, kiljuhanhen ja muutamien avainlajien kannat näyttävät vähenevän koko maassa. Jotkin elinympäristöt, kuten harjut ja rannat, näyttävät myös heikkenevän. Tämä on saattanut jäädä vähemmälle huomiolle, kun suojelussa on painotettu soiden ja vanhojen metsien suojelua. Mielestämme painostusten tarkistaminen poronhoidon ja metsästyksen ja suojelun kesken on yleensä kannatettavaa, vaikka ylilaidunnuksen vaikutuksia maan pohjoisimmissa osissa pitää ajan kanssa pyrkiä vielä vähentämään. Suosittelemme selvitystä siitä, mitä etuja olisi vapaaehtoisista ohjelmista ja kannustimista, kuten poronlihan **luomusertifikaatista**, joka voisi lisätä poronlihan markkinaosuutta ja hintaa. Suosittelemme toistakin selvitystä siitä, miten voitaisiin lisätä suojelutasoa suojelualueiden jossakin osassa kieltämällä **metsästyksen ja kalastuksen**. Tällaisia alueita

voisivat olla varsinkin kansallispuistot ja muut suojelualueet, joilla on paljon kävijöitä. Suositamme myös, että selvitetäisiin, miten maakotkan suojelemiseksi kehitetyn korvausohjelman tapainen ohjelma voitaisiin luoda myös muille vaarantuneille lajeille, kuten karhulle, ahmalle ja hylkeille. Maan eteläosan luonnon suojeleminen monien uusien suojelualueiden myötä, mutta alueet ovat yleensä pieniä. Siksi suosittelimme erityisesti niiden ottamista sopeutuvan suunnittelun ja ekosysteemilähtöiseen suunnittelun piiriin, kuten edellä on esitetty.

Vaikutukset paikallisyhteisöihin

Yhä useammat paikallisyhteisöt näyttävät toimivan yhdessä suojelualueiden kanssa. Suojelualueiden toiminta paranee, kun solmitaan yhteistyötä kuntien ja paikallisten yrittäjien kanssa. Olimme erityisen iloisia siitä, kuinka paljon Metsähallitus ja saamelaiset tekevät yhteistyötä maan pohjoisimmissa osissa. Painotamme saamelaisten mukaanoton tärkeyttä päätöksentekoon jatkossakin. Havaitimme kuitenkin, että yleinen innostus lisätä matkailua on ristiriidassa joillakin seuduilla jatkuvasti esiintyvän, suojele-

alueisiin kohdistuvan vastustuksen kanssa. Suosittelemme toimia, joiden avulla paikallinen yhteisö saadaan vakuuttuneeksi suojelualueiden myönteisistä aluetaloudellisista vaikutuksista.

Retkeilyn vaikutukset

Kävijät ovat yleensä tyytyväisiä Metsähallituksen luontopalvelujen toimintaan. Ainoa suosituksemme on se, että kävijöiden aiheuttamien vaikutusten vähentämistä tulisi kehittää. Jotta polttopuun käyttöä saataisiin vähenemään, pitäisi polttopuuhuollon kustannuksista kertoa kävijöille selvemmin. Polttopuut tulisi mieluummin tehdä puista, joita ei ole kaadettu kansallispuiston alueelta.

Rahoitus

Muihin maihin verrattuna valtion budjettirahoituksen taso on yleisesti ottaen hyvä. Huomaamme kuitenkin, että henkilöstön määrä on aika niukka. Se aiheuttaa huolta monille suojelualueilla työskenteleville varsinkin, kun uusien suojelualueiden ja uusien tehtävien määrä lisääntyy. Näin on käynyt mm. varsinkin siellä, missä

Polttopuuta kävijöille, Ruunaan luonnonsuojelualue. Puuhuoltoon on suunnattu paljon Metsähallituksen kenttähenkilöstön työpanosta. Polttopuukuljetukset tehdään talviaikaan, jotta ympäristövaikutukset voidaan minimoida. (Kuva: Auvo Sapattinen)

tullut kokonaan uusia kulttuurikohteiden suoje-
lutehtäviä tai missä tehtävät ovat lisääntyneet.
Maan eteläisten ja pohjoisten osien henkilöstö-
määrien välillä on niin ikään epäsuhtaa, jolla voi
olla vaikutusta tulevaisuudessa, kun Metsähalli-
tuksen luontopalvelut saa maan eteläosissa vas-
tuulleen uusia suojelualueita. Suosittelemme uu-
sien yksityisten tukivaihtoehtojen selvittämistä.
Tällaisia voisivat olla mm. vapaaehtoiset sopi-
mukset ja yksityisten suojelualueiden tukeminen
osana laajempaa ekosysteemilähtöistä suunnitte-
lua. Ehdotamme lisäksi, että vuosittain tehtävis-
sä toiminnan arvioinneissa verrattaisiin resursse-
ja tavoitteiden saavuttamiseen. Vertailun tulisi
kattaa myös rahoituksen käytön jakaantuminen
erilaisiin suojelutoimiin.

Maailmanlaajuinen rooli

Luontopalvelujen kansainvälinen toiminta on
korkealaatuista, vaikka sitä eivät kaikki luonto-
palveluissa työskentelevät täysin ymmärrä. Suo-
sittelemmekin sisäistä koulutusta, jossa selven-
nettäisiin luontopalvelujen kansainvälisten toi-
minnan merkityksestä ja tiettyjen kotimaisten
suojelutoimien maailmanlaajuista ja alueellista
merkitystä. Selvennystä tarvittaisiin mm. biodi-
versiteettisopimuksen tavoitteiden ja Natura
2000 -päämäärien ymmärtämiseksi ja jokapäi-
vängisen työn merkityksen lisäämiseksi.

Kartoitus ja seuranta

Ekologisen kartoituksen taso on erittäin hyvä,
mutta kulttuuriarvojen kartoitusta pitää vielä
kehittää. Suosittelemme erilaisten seurantajär-
jestelmien yhdistämistä vaikkapa avainindikaat-
torikokonaisuudeksi, joka kattaisi Suomen luon-
nonsuojelualueiden luonnon monimuotoisuu-
den ja kulttuuriarvot. Tähän mennessä on jo ke-
rätty paljon tietoa, joka pitäisi koota järjestel-
mälliseksi kokonaisuudeksi ja arvioida.

Puistojen tila

Mielestämme erinomainen tietovaranto on vielä
aika hajanainen eikä sitä ole analysoitu koko-
naiskuvan saamiseksi Suomen luonnonsuojelu-
alueiden hoidon tehokkuudesta. Hajallaan oleva
tieto ei myöskään tue sopeutuvan suunnittelun
kulttuuria, varsinkin jos puhutaan suojelutoimi-
en vaikuttavuudesta. Siksi suosittelemme *Puisto-
jen tila* -raportin tekemistä säännöllisesti (vaik-
kapa viiden vuoden välein). Raporttiin kerättäi-
siin ja siinä analysoitaisiin tietoa helposti ym-
märrettävässä muodossa. Joitakin ajatuksia puis-
tojen tilan raportoinnista on esitetty tämän jul-
kaisun osassa 4.

Jatulintarha, Itäisen Suomenlahden kansallispuisto. Esihistorialliset ja historialliset muinaisjäännökset, rauniot ja löydök-
set, kuten vanhat uponneet laivat ovat osa Suomen kulttuuriperintöä. Metsähallituksen hoitamilta alueilta on kirjattu lähes
kaksi tuhatta tällaista kohdetta. (Kuva: Hannu Ormio)

Vuonna 2006 ilmestyneet Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

No 154 Laitinen, Tiina 2005: Tikankontin
(*Cypripedium calceolus* L.) tila Suomessa.
96 s. (10 euroa)

Sarja B

No 77 Luhta, Pirkko-Liisa & Moilanen, Eero
2005: Iijoen kunnostettujen jokien kala-
taloudellinen seuranta 2000–2004. 81 s.
(10 euroa)

ISSN 1235-8983
ISBN 952-446-498-5 (nidottu)
ISBN 952-446-499-3 (pdf)

www.metsa.fi

Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 78

Edita Prima Oy, Helsinki 2006